

ISSN 2414-634X

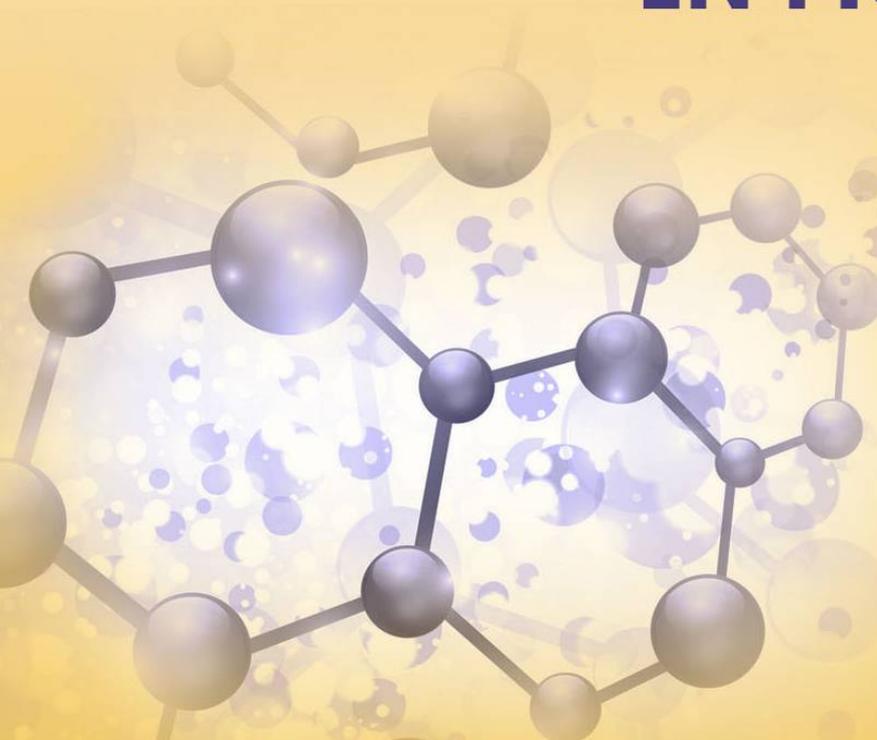
scientific journal

**INNOVATIVE
SOLUTIONS
IN MODERN
SCIENCE**

N 2 (2)

Dubai 2016

publisher TK Meganom, LLC

ISSN 2414-634X

**SCIENTIFIC JOURNAL
INNOVATIVE SOLUTIONS IN MODERN SCIENCE
No. 2(2), 2016**

FOUNDER: CENTER FOR
INTERNATIONAL COOPERATION
TK MEGANOM, LLC
WAS FOUNDED IN 2016
IT IS ISSUED TEN TIMES A YEAR
<http://naukajournal.org/index.php/ISMSD>

Edition address: Dubai Silicon Oasis
Headquarters Building 4th Floor, C & D
Wing, Dubai Silicon Oasis, Dubai, UAE
Edition e-mail: ismsdubai@gmail.com
Phone: +971 55 1435638
© Center for international cooperation TK
Meganom, LLC

Reprint of materials without the written permission of edition forbidden

Editorial Board:

The Editor-in-chief Doctor of Political
Science, Professor, Kornienko V.

Doctor of Economics Sciences, Professor
Bashnyanin G.

Doctor of Economics Sciences, Professor,
Barsky Y. M.

Doctor of Economics Sciences, Professor,
Shvets N. R.

Doctor of Economics Sciences, Professor,
Shevchuk A. V.

Doctor of Economics Sciences, Associate
Professor, Vdovenko N. M.

Doctor of Economics Sciences, Professor,
Zahorna T. O.

Doctor of Economics Sciences, Associate
Professor, Hrapkina V. V.

Doctor of Economics Sciences, Professor
Babenko A.

Doctor of Historical Sciences, Professor,
Orehovsky V.

Doctor of Historical Sciences, Professor,
Yuriy M.

Doctor of Historical Sciences,
Bezarov O.

Doctor of Historical Sciences, Professor,
Tsyganenko L. F.

Doctor of Historical Sciences, Professor,
Roebuck Igor Y.

Doctor of Historical Sciences,
Nikitenko K. V.

Doctor of Philosophy, Professor,
Chikarkova M.

Doctor of Philosophy, Professor,
Andriyenko O. V.

Doctor of Philosophy, Dulyn P. G.

Doctor of Political Sciences, Professor,
Tkach O. I.

Doctor of Political Sciences, Associate
Professor, Denysyuk S. G.

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor, Belmaz Y. M.

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor, Vlasenko K. V.

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor, Prima R. M.

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor, Kozhevnikov V. M.

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor, Tarnopolskyi O. B.

Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Poluboiaryna I. I.

Doctor of Psychology, Professor,
Volzhentseva I.

Doctor of Medicine, Professor,
Bocharov V. A.

Doctor of Medicine, Professor,
Peklina G. P.

Doctor of Medicine, Chief Scientific
Associate, Zhalko-Titarenko V.

Doctor of Technical Sciences, Professor,
Baranowski V. M.

Doctor of Technical Sciences, Professor,
Gogo V. B.

Doctor of Law, Professor, Krinitsky I. E.

Doctor of Law, Professor, Gumin A. M.

Ulrichsweb™ Global Serials Directory

Indexing:

РИИЦ SCIENCE INDEX

WORLDCAT

BIELEFELD ACADEMIC SEARCH ENGINE

RESEARCHBIB

CITEFACTOR

OPEN ACADEMIC JOURNALS INDEX

GOOGLE SCHOLAR

I. PEDAGOGICAL SCIENCES

УДК: 371.132

ПРОФЕСІЙНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ВЧИТЕЛІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Кіриченко С. В.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
Україна, Харків

Сутність професійної самореалізації вчителів старшої школи розглянуто з позиції розкриття їхнього педагогічного потенціалу. Професійну самореалізацію вчителя визначено як здатність постійно підвищувати педагогічну майстерність, яку складають професійна спрямованість, професійні знання й уміння, педагогічна техніка, педагогічний такт, авторитет. На основі узагальнення розкрито зв'язок професійної самореалізації вчителів з рівнями розвитку педагогічної майстерності. На творчому рівні професійної самореалізації вчителі старшої школи конструюють оригінальні педагогічні доцільні прийоми педагогічної взаємодії, будують міжособистісні відносини зі старшокласниками. Зазначено, що в педагогічній роботі вчителям слід враховувати вікові особливості старшокласників.

Ключові слова: самореалізація особистості, професія вчителя, професійна спрямованість, педагогічні прийоми і методи, старшокласники, педагогічна майстерність.

PhD in Pedagogy, Kirychenko S. V. Professional fulfillment as a high school classroom teaching profession / Kharkiv National Pedagogical University G. S. Scovoroda, Ukraine, Kharkiv

The essence of the professional fulfillment of teachers of high school are considered from the perspective of opening their educational potential. Teacher professional fulfillment is defined as the ability to continuously improve teaching skills, consisting of professional orientation, professional knowledge and skills, educational technology, pedagogical tact authority. Based on the synthesis disclosed relationship with teachers professional fulfillment levels of educational excellence. On the creative level of professional fulfillment construct high school teachers original teaching methods appropriate pedagogical interaction, build interpersonal relationships with high school

students. Indicated that teachers in educational work should take into account the age characteristics of high school students.

Keywords: personal fulfillment, teaching profession, professional orientation, teaching techniques and methods, high school, pedagogical skills.

Загальна постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Учитель є носієм і передавачем загальнолюдських цінностей молодому поколінню. На особливу увагу заслуговує професійна самореалізація вчителів старшої школи, оскільки знання себе, власних потенційних можливостей дозволяють ефективно організувати освітній процес, розуміти потреби старшокласників. У різних видах педагогічної діяльності, зокрема й у освітній проектній діяльності, відбувається переведення резервного потенціалу особистості зі стану потенційного до актуального, набувається досвід практичної діяльності, формується професіоналізм і педагогічна майстерність, досягається акме (найвищий ступінь розвитку людини).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор, визначення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячена стаття, актуальність проблеми. Як свідчить аналіз наукової літератури, формувати творчу людину може лише такий учитель, який постійно підвищує професійний рівень, прагне до професійного росту, розвиває творчі здібності [1-3]. У дослідженнях Н. Каньоси, Л. Рибалко йдеться про необхідність мотивації професійно-педагогічної самореалізації майбутніх учителів, стимулювання їх до розкриття власного потенціалу в різних видах діяльності – навчально-пізнавальній, науково-дослідній, виховній, громадській, самоосвітній [4; 5]. На наш погляд, проблема професійної самореалізації вчителів старшої школи має високий педагогічний потенціал. Так, педагогічні здібності вчителів розкриваються в освітньо-проектній діяльності, яка нині набирає нових науково-дослідних обертів. Питання проектної діяльності, її роль в освітньому просторі розкриваються в працях Ю. Немченко, К. Степанюк, В. Трунової, Н. Хрукало [6-9].

Аналіз наукових праць [1-9] та власного практичного досвіду вможливив виявити суперечності стосовно зазначеної проблеми, що об'єктивно існують у старшій школі, а саме між:

– запитом суспільства у висококваліфікованих учителях та недостатнім рівнем надання освітніх послуг у старшій школі;

– потребою вчителів старшої школи у пізнанні й розкритті власного потенціалу та недостатнім використанням потенціалу освітньої проектної діяльності;

– необхідністю стимулюванням учителів старшої школи до професійної самореалізації і відсутністю розробленого науково-методичного забезпечення педагогічних умов учителів старшої школи в освітній проектній діяльності.

Формулювання мети статті та завдань. Метою статті є розкриття суті професійної самореалізації вчителів старшої школи, а завданнями – аналіз результатів вивчення наукової літератури, виявлення педагогічного аспекту професійної самореалізації вчителів, узагальнення результатів дослідження.

Виклад основного матеріалу статті із зазначенням методів та повним обґрунтуванням отриманих документів. На основі результатів аналізу наукової літератури [1-9] зазначимо, що проблему самореалізації особистості досліджували вітчизняні і зарубіжні філософи Л. Коган, М. Михайлов, М. Муляр, М. Недашковська, Г. Нестеренко, Л. Никифорова, Л. Подолянко, Н. Цибра, І. Чхеайло, Ю. Юхименко, розкриваючи її зв'язок із сенсом життя та свободою людини. Самореалізація особистості як психологічний феномен вивчався вченими-гуманістами А. Адлером, Г. Баллом, Л. Коростильовою, А. Маслоу, Ф. Перлзом, К. Роджерсом, В. Франклом, К. Юнгом як потреба, діяльність, процес, результат. Соціальна структура, місце в системі соціальних відношень, способи самореалізації у суспільстві розглядаються в працях А. Ідинова, Н. Лосєвої, М. Муляра, Н. Комісаренко, О. Ярославцевої та іншими.

У педагогічному аспекті відзначимо такі напрями дослідження проблеми самореалізації особистості, як:

– вивчення сутності творчої самореалізації студентів у навчально-виховному процесі середніх та вищих навчальних закладів, зокрема педагогічної спрямованості (Г. Кириченко, І. Краснощок, Д. Мірошніченко, Г. Митрофанова, О. Шелкунова, Л. Цурикова інші);

– створення педагогічних умов для самореалізації школярів і студентів у навчанні та вихованні (А. Блощинський, Л. Бурая, С. Гармаш, А. Ковальова, Л. Левченко та інші);

– розвиток процесів самості (самопізнання, самоактуалізація, самовдосконалення, самоуправління) студентів вищих навчальних закладів у

процесі професійної підготовки (С. Васьковська, Ю. Долінська, Є. Вахромов, В.Мусієнко-Репська, М.Чобітько та інші).

Педагогічний аспект проблеми самореалізації особистості висвітлений у працях вітчизняних й зарубіжних педагогів минулого (К. Абульханової-Славської, К. Вентцеля, А. Дістервега, Д. Дьюї, В. Лая, А. Макаренка, П. Наторпа, В. Сухомлинського, Л. Толстого, К. Ушинського), які вивчали психологічні характеристики самоактуалізованої особистості, здатної до самовдосконалення і самореалізації в педагогічній діяльності, роль самостійної творчої діяльності в педагогічній практиці, теоретичні засади організації освітнього процесу, спрямованого на розвиток творчої особистості.

У дослідженні зазначаємо, що питання самореалізації особистості є нагальними як для підготовки майбутніх учителів, так й для навчання і виховання школярів, а саме:

– обґрунтовано необхідність творчої самореалізації вчителів (А. Буреніна, О. Дедюхіна, І. Ісаєв, Д. Мірошніченко, М. Ситнікова);

– розкрито шляхи творчої самореалізації майбутніх вчителів у процесі професійної підготовки (Г. Батиршина, Г. Бошук, О. Вандишева, О. Готовчева, О. Єфімова, К. Карамова, О. Пронічкіна, О. Теплова);

– з'ясовано можливості творчої самореалізації учнів, зокрема в процесі навчання (Т. Чумакова, Б. Кутузов, К. Паталаха, П. Маслов), у позакласній діяльності сільської школи (Н. Комісаренко), на уроках мистецтва (Л. Бурая, Ю. Мішуковська, С. Кузьміна), в додатковій освіті (С. Сулейманова), в умовах системно цільової диференціації навчання (Л. Дроздікова), в евристичному навчанні (Н. Громова), в науково-дослідницькій діяльності (Л. Левченко).

Професійна самореалізація вчителя виявляється в педагогічній майстерності. Професійні знання, як складові професійної самореалізації, становлять базу підготовки вчителя, що включає соціальний, психолого-педагогічний, фаховий напрям. Педагогічна техніка забезпечує реалізацію умінь здійснювати навчально-виховний процес, виховну роботу; взаємодіяти з учнями, керувати ними у процесі різноманітної роботи; управляти собою, емоційним станом, мовою, що проявляється в поведінці та вчинках. Педагогічні вміння допомагають учителеві у самовираженні власного «Я», формуванні позитивної «Я»-концепції, вдосконалюванні педагогічної техніки. Педагогічні здібності є також складовими професійної самореалізації та до них віднесемо комунікативність,

креативність, рефлексію, перцептивні, інтелектуальні, організаторські. Однак, гуманного вчителя характеризують ще й доброзичливість, вимогливість, самостійність, самоконтроль, оптимізм, порядність, чесність, саморегуляція та самоконтроль.

Для вчителя старшої школи характерним є співпраця з учнями, яка має відбуватися з урахуванням мотиваційних факторів. Мотивами реалізації творчого потенціалу старшокласників є потреби у суспільному статусі (повазі) та потреби у самореалізації та індивідуальному розвитку. Потреба у повазі, досягненні – це прагнення до успіху в діяльності. Реалізуються вони старшокласниками по-різному: як бажання перевірити нові когнітивні здібності, досягти поваги та високої соціальної оцінки, намагання показати себе з кращого боку перед представниками іншої статі. Юнацький вік – це вік зростання сили «Я», його здатності не втратити, зберегти своє «Я» та проявити свою індивідуальність в умовах групової діяльності. Потреби і ціннісні орієнтації виражаються в інтересах, схильностях, бажанні творити, потребі виразити себе у творчих витворах.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У дослідженні професійну самореалізацію вчителя розкрито як педагогічну проблему, суть якої полягає в постійному самовдосконалюванні й саморозвитку власного потенціалу. З'ясовано, що професійна самореалізація тісно пов'язана з педагогічною майстерністю вчителя. У подальшому дослідженні слід звернути увагу на педагогічні прийоми, методи, які забезпечують високий рівень професійної самореалізації вчителів у педагогічній діяльності.

Література:

1. Полторацька В. Про деякі аспекти управління професійним ростом учителя / В. Полторацька // Директор школи. – 2005. – № 40 (376). – С. 15-18.
2. Скорик Т. Особистісно-орієнтовна робота з підвищення фахового рівня вчителів / Т. Скорик // Директор школи. – 2004. – № 17 (305). – С. 8-12.
3. Уфимцева С. Формуємо творчу особистість / С. Уфимцева // Директор школи. – 2005. – № 48 (384). – С. 18-20.
4. Каньоса Н. Г. Мотиви навчально-професійної самореалізації студентів вищих педагогічних навчальних закладів: [монографія] / Н. Г. Каньоса. – Кам'янець-Подільський: Зволейко, 2013. – 190 с.

5. Рибалко Л. С. *Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект): [монографія] / Л. С. Рибалко. — Запоріжжя: ЗДМУ, 2007. — 442 с.*
6. Немченко Ю. В. *Проектна діяльність у позашкільному освітньому просторі / Ю. В. Немченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. — Вип. 24. — 2010. — С. 118-122.*
7. Степанюк К. І. *Сутність поняття «проектна діяльність» та його становлення в системі освіти / К. І. Степанюк // Вісник Черкаського університету. — Черкаси, 2012. — Вип. № 3 (216). — С. 116-119.*
8. Трунова В. А. *Проектна діяльність у сучасному освітньому просторі: посіб. для працівників / В. А. Трунова. — Одеса, 2010.*
9. Хрукало Н. Н. *Генезис навчального потенціалу проектної діяльності / Н. Н. Хрукало // Вісник Національного університету оборони України: зб. наук. праць. — Київ: НУОУ, 2014. — Вип. 2 (39). — С. 153-158.*

References:

1. Poltoratska V. *Pro deiaki aspekty upravlinnia profesiinym rostom uchytelia / V. Poltoratska // Dyrektor shkoly. — 2005. — № 40 (376). — S. 15-18.*
2. Skoryk T. *Osobystisno-orientovna robota z pidvyshchennia fakhovoho rivnia vchyteliv / T. Skoryk // Dyrektor shkoly. — 2004. — № 17 (305). — S. 8-12.*
3. Ufimtseva S. *Formuiemo tvorchu osobystist / S. Ufimtseva // Dyrektor shkoly. — 2005. — № 48 (384). — S. 18-20.*
4. Kanosa N. H. *Motyvy navchalno-profesiinoi samorealizatsii studentiv vyshchychk pedahohichnykh navchalnykh zakladiv: [monohrafiia] / N. H. Kanosa. — Kamianets-Podilskyi: Zvoleiko, 2013. — 190 s.*
5. Rybalko L. S. *Metodoloho-teoretychni zasady profesiino-pedahohichnoi samorealizatsii maibutnoho vchytelia (akmeolohichni aspekt): [monohrafiia] / L. S. Rybalko. — Zaporizhzhia: ZDMU, 2007. — 442 s.*
6. Nemchenko Yu. V. *Proektna diialnist u pozashkilnomu osvithomu prostori / Yu. V. Nemchenko // Naukovyi chasopys Natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni M. P. Drahomanova. — Vyp. 24. — 2010. — S. 118-122.*
7. Stepaniuk K. I. *Sutnist poniattia «proektna diialnist» ta yoho stanovlennia v systemi osvity / K. I. Stepaniuk // Visnyk Cherkaskoho universytetu. — Cherkasy, 2012. — Vyp. № 3 (216). — S. 116-119.*

8. Trunova V. A. *Proektna diialnist u suchasnomu osvithnomu prostori: posib. dlia pratsivnykiv / V. A. Trunova. – Odesa, 2010.*

9. Khrukalo N. N. *Henezys navchalnoho potentsialu proektnoi diialnosti/ N. N. Khrukalo //Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy: zb. nauk. prats. – Kyiv: NUOU, 2014. – Vyp. 2 (39). – S. 153-158.*

УДК 378.016:331.45

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ З ОХОРОНИ ПРАЦІ

кандидат технічних наук, Комаров В. І., Корж Г. І.

Національний університет «Львівська політехніка», Україна, Львів

Охорона праці - особлива дисципліна: недоліки і помилки через неякісне навчання та не достеменну інформацію призводять до дуже тяжких наслідків. Нові технології навчання з охорони праці в XXI столітті виходять за межі лекцій і семінарів для працівників та інженерів з охорони праці. У наші дні забезпечення промислової безпеки та здоров'я персоналу стають однією з ключовими компетенцій топ-менеджерів, директорів, головних інженерів й керівників усіх підрозділів компаній. Навчання у сфері охорони праці - зона особливої уваги, оскільки воно адресовано дорослим людям. На це і спрямована сучасна педагогічна наука – андрагогіка галузь педагогічної науки, яка розкриває теоретичні та практичні проблеми навчання та освіти дорослої людини протягом усього його життя.

Ключові слова: охорона праці, навчання, освіта, андрагогіка, підготовка кадрів, безперервне навчання, навчання дорослих.

PhD in Technical Sciences, Komarov V. I., Corzh G. I. Newest technologies in training on Occupational safety and health/ National university «Lviv polytechnic», Ukraine, Lviv

Occupational safety and health - a special discipline: shortcomings and errors due to poor education and no authentic information leading to very serious consequences. New technology training on health and safety in the XXI century beyond lectures and seminars for staff and engineers for safety. Nowadays ensuring industrial safety and health personnel are a key competence of top managers, directors, chief engineers and heads of all departments of companies. Education in the field of labor - an area of special attention because it is addressed to adults. This modern pedagogical aims and

science - andragogics branch of science teaching, which reveals the theoretical and practical problems of education and adult education throughout his life.

Key words: occupational health and safety, training, education, andragogy, preparation of personnel, lifelong learning, adult education.

Вступ. Державна політика в галузі охорони праці базується на принципах, одним з яких є проведення навчання, професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці [1,Ст.4]. Розроблене на таких засадах Типове положення [2] спрямоване на реалізацію в Україні системи безперервного навчання, яка б охоплювала широкі верстви населення як у віковому, професійному так і посадовому контекстах. Це цілком відповідає парадигмі МОП «освіта, підготовка кадрів і безперервне навчання», яка ще раз підтверджена у Рекомендації МОП № 195 від 17 червня 2004 р. "Про розвиток людських ресурсів: освіта, підготовка кадрів і безперервне навчання" [3], прийнятій на Генеральній конференції МОП, яка була скликана в Женеві Адміністративною радою Міжнародного бюро праці 1 червня 2004 року на 92-гу сесію. У рекомендації закликають «уряди, роботодавців і працівників знову підтвердити свою прихильність процесу безперервного навчання».

Навчання з охорони праці має деякі особливості, що відрізняють цей предмет від багатьох інших навчальних дисциплін, відповідно особливості має й викладання охорони праці. Тривалість навчання протягом десятків років становить характерну ознаку цього напряму професійної підготовки й складається з формальної, неформальної освіти та освіти інформальної, при цьому більшість часу припадає на неформальну освіту під час професійної діяльності працівників. Неформальне навчання припадає на дорослий період життєдіяльності людини, тому основною навчальною парадигмою повинна стати андрагогіка як наука навчання дорослих.

Виклад основного матеріалу. Андрагогічна діяльність, що враховує особливості освіти дорослих, може стати дуже значущим чинником як для розвитку професіоналізму працівників, підвищення якості праці, так і для освоєння професійних і соціальних навичок і вмінь. Ефекти професійного навчання дорослих можуть знаходити свій вияв не тільки в продуктах або послугах організації або підприємства, а й у поведінці учасників навчання в

найбільш різних ситуаціях життєдіяльності, стати значущим фактором особистісної самореалізації людини.

В організації виробничого навчання з охорони праці необхідно дотримуватися основних принципів освіти дорослих, які визначаються андрагогічною моделлю навчання. На відміну від педагогічної моделі, де панівне положення займає вчитель, в андрагогічній моделі провідна функція належить самому учневі. Вона відображає як особливості дорослої людини - суб'єкта навчання, так і позицію всього соціуму в освіті дорослих, підкреслюючи ініціативу і самостійність людини в навчанні.

Основи андрагогіки були сформульовані Малколмом Шеппардом Ноулзом (американським вченим), який у 1970 р. видав фундаментальну працю «Сучасна практика освіти дорослих. Андроґогіка проти педагогіки» [4], в якій він обґрунтував основні положення андрагогіки. До числа першочергових принципів андрагогічної моделі неформального навчання віднесено наступні:

- в міру дорослішання людей їх навчання набуває більш самостійного характеру; людині належить провідна роль в процесі навчання;
- попередній досвід служитиме ресурсом і стимулом до навчання;
- готовність і бажання вчитися з'являється, коли необхідно дізнатися корисне для професійного життя;
- навчання дорослих найчастіше є проблемно-орієнтованим, а не предметним;
- для дорослих внутрішні чинники мотивації сильніші за зовнішнє оцінювання, тобто, їхнє навчання стає самоспрямованим;
- процес навчання організований у вигляді спільної (партнерської) діяльності того, хто навчається і навчає на всіх етапах.

В основі всієї системи навчання з охорони праці покладено диференціацію видів навчання (за термінами, глибиною, спрямованістю навчання) для різних груп (окремих категорій) працівників на основі вимог до освіти, освітніх цenzів і кваліфікацій з урахуванням потреб виробництва. У такому підході до навчання, зберігаючи загальну типову базу і програму, розмежовані категорії за тривалістю навчання, обсягом наданого матеріалу для того, щоб цей диференційований підхід дозволив охопити всі категорії працівників.

Модернізація навчального процесу передбачає пріоритетні напрямки: забезпечення варіативності змістовної частини навчання відповідно до потреб

слухачів і диференційованого підходу до їх навчання в залежності від ступеня підготовки й категорії учнів. Тим не менше, при всій різноманітності видів навчання, можна використовувати ті або інші принципи андрагогіки. Впровадження цих та інших інноваційних принципів може сприяти значному покращенню навчання з охорони праці.

Наприклад, типовий тематичний план і програма навчання з питань охорони праці посадових осіб доцільно розробляти на таких засадах:

1. Опора на досвід слухача (досвід слухача використовується як одне з джерел навчання).

2. Спільна діяльність слухача і викладача, а також інших слухачів з планування, реалізації, оцінювання і корекції процесу навчання.

3. Індивідуалізація навчання з орієнтацією на конкретні потреби і цілі навчання та з урахуванням досвіду, рівня підготовки, психофізіологічних і когнітивних особливостей того, хто навчається.

4. Системність навчання - кореляція цілей, змісту, форм, методів, засобів навчання і результатів навчання.

5. Принцип актуалізації результатів навчання - набуті знання, вміння, навички, якості невідкладно застосовуються на практиці.

6. Елективність навчання полягає в певній свободі слухача у виборі цілей, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів, часу, місця навчання, оцінювання результатів навчання, а також самих викладачів.

7. Розвиток освітніх потреб. Цей принцип реалізується шляхом:

а) оцінювання результатів навчання шляхом виявлення реального ступеня засвоєння навчального матеріалу;

б) визначення прогалів, без засвоєння яких неможливе досягнення поставленої мети навчання;

в) процес навчання будується одночасно з формуванням у слухачів нових освітніх потреб.

8. Принцип усвідомленості навчання - усвідомлення й осмислення слухачами та викладачами всіх параметрів процесу навчання і своїх дій з організації процесу навчання.

9. Самостійність навчання - це не просто самостійні роботи, як вид навчальної діяльності, а дійсно самостійний вибір траєкторії свого навчання.

На останок, слід зазначити, що андрагогічна модель навчання з охорони

праці цілком відповідає британському (де-факто – міжнародному) стандарт BS OHSAS 18001:2007 «Occupational health and safety (OH&S) management systems – Requirements / Системи менеджменту професійного здоров'я і безпеки. Вимоги» [5] та ДСТУ OHSAS 18001:2010. В основі цих стандартів □ методологія, відома як цикл Демінга -«Плануй — виконуй — перевіряй — дій» (PDCA).

Висновки.

1. Поступово формуються протиріччя між усталеними традиційними методиками виробничого навчання і швидкозмінними виробничими умовами, що стимулює необхідність пошуку ефективних андрагогічних технологій неформального навчання, що розширяють діапазон можливостей працівника в безперервному вдосконаленні і самореалізації в сучасних мінливих умовах праці та техносфери в цілому.

2. Підготовка персоналу з охорони праці на андрагогічних принципах повинна мати неперервний характер, всі кроки необхідно об'єднувати в єдиний освітній процес. Навчання з охорони праці, безумовно, слід гармонізувати з іншими видами професійного навчання.

3. Андрагогічна модель навчання з охорони праці найкращим чином впроваджує найдавнішу формулу навчання: *non scholae, sed vitae discimus* — вчимося не для школи, а для життя.

Література:

1. Закон України “Про охорону праці” (Відомості Верховної Ради України, 2003, № 2, ст. 10 із наступними змінами)
2. НПАОП 0.00-4.12-05 «Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці», затверджене наказом Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 р. № 15
3. Recommendation concerning Human Resources Development: Education, Training and Lifelong Learning Adoption: Geneva, 92nd ILC session (17 Jun 2004) - Status: Up-to-date instrument. [Електронний ресурс] // http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312533
4. Noulz M. Sh. *Sovremennaya praktika obrazovaniya vzroslykh. Andragogika protiv pedagogiki* / M. Sh. Noulz. – М.: Izd-vo MGU, 1980. – 203 s.

5. *Стандарт BS OHSAS 18001:2007 «Occupational health and safety management systems – Requirements/ Системи менеджменту професійного здоров'я і безпеки. Вимоги».* [Електронний ресурс] // <http://assistem.kiev.ua/doc/ohsas18001-2007.pdf>

References:

1. *Zakon Ukrainy "Pro okhoronu praci" (Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy, 2003, # 2, st. 10 iz nastupnyu zminamy)*
2. *NPAOP 0.00-4.12-05 «Typove polozhennja pro porjadok provedennja navchannja i perevirky znanj z pytanj okhorony praci», zatverdzhene nakazom Derzhnaghljadokhoronpraci vid 26.01.2005 r. № 15*
3. *Recommendation concerning Human Resources Development: Education, Training and Lifelong Learning Adoption: Geneva, 92nd ILC session (17 Jun 2004) - Status: Up-to-date instrument.* [Електронний ресурс] // http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312533
4. *Noulz M. Sh. Sovremennaja praktyka obrazovanyja vzroslykh. Andraghogyka protyv pedaghogyky / M. Sh. Noulz. – M.: Yzd-vo MGhU, 1980. – 203 s.*
5. *Standart BS OHSAS 18001:2007 «Occupational health and safety management systems – Requirements/ Systemy menedzhmentu profesijnogho zdorov'ja i bezpeky. Vymoghy».* [Elektronnyj resurs] // <http://assistem.kiev.ua/doc/ohsas18001-2007.pdf>

УДК: 371.132

**АКМЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Куценко Т. В.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
Україна, Харків

Обґрунтовано сутність професійної самореалізації вчителів загальноосвітніх навчальних закладів з позиції акмеологічного підходу. Професійну самореалізацію вчителя визначено як здатність розкривати професійно-педагогічний потенціал у роботі з учнями, самотійній роботі. На основі аналізу результатів анкетування зазначено, що професійну самореалізацію вчителів мають підсилювати акмеологічна спрямованість, знання й уміння

розкривати власний професійно-педагогічний потенціал. Використання вчителями акмеологічних методів роботи стимулюють до саморозвитку й самовдосконалення в різних видах педагогічної діяльності. До активних форм роботи над собою з метою розвитку педагогічних здібностей віднесено акмеологічний тренінг.

Ключові слова: самореалізація особистості, професійна діяльність учителя, акмеологічна спрямованість, акмеологічні методи, акмеологічний тренінг, стимулювання саморозвитку вчителя.

PhD in Pedagogy, Kutsenko T. V. Acmeological principles of professional self-realization of teachers of secondary schools / Kharkiv National Pedagogical University G.S. Scovoroda, Ukraine, Kharkiv

The essence of professional self-realization of teachers of secondary schools from the perspective acmeological approach. Teacher professional fulfillment is defined as the ability to reveal vocational training potential in working with students, independent work. By analyzing the results of a survey indicated that teachers are professional fulfillment acmeological enhance focus and expertise to disclose their own professional-pedagogical potential. Use acmeological teachers working methods to promote self-development and self-improvement in various types of educational activities. By reactive work on himself to develop the teaching abilities attributed acmeological training.

Keywords: personal fulfillment, professional work teacher acmeological orientation, acmeological methods acmeological training, promotion of self-development teacher.

Загальна постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку й модернізації освітнього простору особистість учителя займає першочергове місце і вимагає особливого підходу. З позиції акмеологічного підходу вчитель та учні є суб'єтами освітнього процесу, які прагнуть до саморозвитку, постійно вдосконалюють власний потенціал, максимально розкривають природні здібності. Плине час і змінюються погляди, переконання, досвід сучасної молоді, яка прагне до нових змін, перетворень у різних сферах життєдіяльності. Нині недостатньо вчителеві добре знати свій предмет, він має постійно вдосконалювати педагогічну майстерність, прагнути до професійного розвитку й самореалізації у педагогічній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор, визначення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячена стаття, актуальність проблеми. У певній мірі розв'язання проблеми професійної самореалізації педагогічних працівників освітніх закладів започатковано в наукових працях З. Крижановської, І. Харкавціва, в яких досліджуються мотиваційні чинники професійної самореалізації особистості та роль педагогічної творчості в розкритті її професійно-педагогічного потенціалу [1; 2]. На акмеологічний підхід посилалися вчені О. Гречаник, Л. Рибалко, К. Сергєєва, Х. Шапаренко, які підготовку чи перепідготовку педагогічних працівників пов'язували з досягненням акме-вершини, формуванням акмеологічної компетентності [3-6]. На думку О. Мандражи, М. Фіцули та інших учених, учитель має постійно розвивати педагогічні здібності, до яких віднесено комунікативність, креативність, рефлексію, перцептивні, інтелектуальні, організаторські вміння [7; 8]. Однак, у дослідженнях відсутнє обґрунтування акмеологічних засад професійної самореалізації вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у різних видах педагогічної діяльності.

Актуальність дослідження полягає в тому, що використання акмеологічного підходу в педагогічній діяльності вчителя підвищить рівень його професійної самореалізації в різних видах педагогічної діяльності, що й забезпечить продуктивне навчання і виховання учнів.

Формулювання мети статті та завдань. Метою статті є виявлення акмеологічних засад професійної самореалізації вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, а завданнями – аналіз результатів опитування вчителів для виявлення акмеологічної спрямованості вчителів, побудова логічної схеми розкриття професійної самореалізації вчителів з позиції акмеологічного підходу, узагальнення результатів дослідження.

Виклад основного матеріалу статті із зазначенням методів та повним обґрунтуванням отриманих документів. Реалізація акмеологічного підходу в педагогічних дослідженнях стала можливою завдяки розвитку акмеології як науки про шляхи досягнення особистістю нових вершин розвитку в житті та професійній діяльності. Поняття «акмеологія» введено в науковий обіг вітчизняним психологом М. Рибніковим, який ще в 1928 р. запропонував назвати розділ вікової психології акмеологією. Учений, працюючи співробітником Психологічного

інституту Російської академії освіти, займався проблемами педагогічної і вікової психології, психології пам'яті та питаннями акмеології, створив Біографічний інститут, перед яким ставилося завдання – вивчати і систематизувати біографії відомих людей.

Нині в українському освітянському просторі поширюються ідеї педагогічної акмеології, у межах якої розглядаються питання професійної самореалізації сучасного вчителя, досягнення ним акме-вершин. До акмеологічних засад професійної самореалізації вчителів загальноосвітніх навчальних закладів віднесемо спрямованість на акме-досягнення в різних видах педагогічної діяльності, реалізація в освітньому процесі змісту, принципів, методів, форм, котрі вивчаються в акмеології.

Нами використано метод анкетування учителів 23 загальноосвітніх навчальних закладів Київського району м. Харкова (разом 410 осіб) з метою дослідження особистості вчителя, його ціннісних орієнтацій, акмеологічної спрямованості, розвитку міжособистісних взаємин у реальних умовах життєдіяльності. Отримані результати діагностики реальної структури ціннісних орієнтацій особистості (С. Бубнової) наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Шкала	Цінності	Середній бал
1.	Приємне проведення часу, відпочинок	2,3
2.	Високий матеріальний добробут	1,8
3.	Пошук і насолода прекрасним	2,5
4.	Допомога та милосердя до інших людей	3,4
5.	Любов	3,0
6.	Пізнання нового у світі, природі, самопізнання	2,4
7.	Високий соціальний статус та управління людьми	1,5
8.	Визнання й повага з боку інших людей	3,0
9.	Соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві	1,6
10.	Спілкування	1,8
11.	Здоров'я	2,4

Як свідчить аналіз наведених показників, максимальну кількість балів отримали загальнолюдські цінності, як: «допомога та милосердя до інших людей» (3,4 бала), «любов», «визнання й повага з боку інших людей» (обидва по 3,0 бала). Найнижчі бали отримали наступні цінності: «високий соціальний статус та управління людьми» (1,5 бала), «соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві» (1,6 бала). Високі показники свідчать про гуманізм учителя,

його спрямованість на допомогу, турботу, повагу до іншої людини. По суті, професія учителя є найбільш гуманною за своїм характером. І дуже добре, що з учнями працюють гуманні, щирі, відверті, доброзичливі вчителі. Найнижчі показники цінностей учителя показують його інертність у суспільному житті, спілкуванні. Заниженими є показники високого соціального статусу та управління людьми, причинами яких є недовіра батьків, недооцінювання ролі й значимості професії учителя з позиції державного управління й фінансування. Слід зазначити, що на шпальтах преси піднімаються питання дефіциту вчителів, наприклад, у харківських школах, що пов'язано з низькою заробітною платнею, відсутністю державного матеріального забезпечення педагогічного процесу, занадто надмірною увагою до заповнення документації, що виснажує вчителя. У статті Ю. Зіненка наводяться певні пояснення, суть яких зводиться до відомої істини – розміри заробітної платні вчителя визначає держава, а місцева влада жодним чином не впливає на матеріальне забезпечення вчителів. Однак, якщо вчитель підготував учня-переможця всеукраїнської чи міжнародної олімпіади, то він має право на щомісячну надбавку до заробітної платні [9, с. 4]. На жаль, як свідчить аналіз результатів проведеного пілотажного дослідження, посередньо виявляються показники пізнання вчителем нового, інтерес до самопізнання як основи акмеологічної спрямованості.

До акмеологічних засад нами віднесемо акмеологічний зміст різних видів педагогічної діяльності вчителя, зокрема інноваційної діяльності, методичної роботи тощо. Цілком погоджуємося з ученою О. Мандражи, яка до змісту підготовки вчителів до інноваційної діяльності в системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів відносить: загальні психолого-педагогічні знання й уміння; розширення світогляду, інтелектуальний та духовний розвиток; знання про інноваційну діяльність; знання й уміння аналізувати власну діяльність, проводити рефлексію, працювати з інформацією, володіти науково-дослідним апаратом, розвивати комунікативні вміння, здібності до співробітництва; вміння складати авторські програми та проводити їхню експериментальну перевірку; розвиток творчості, активності, впевненості; розкриття потенціалу методичної роботи [7, с. 11]. По суті, знання природи людини, вміння розкривати власний потенціал у професійній діяльності є акмеологічними за характером. Нам імponує думка дослідника про необхідність залучення вчителів до інноваційної діяльності, вдосконалення ними методичних навичок. На нашу думку, такий підхід розширює

можливості професійної самореалізації вчителів загальноосвітніх навчальних закладів.

Акмеологічними засадами професійної самореалізації вчителів загальноосвітніх навчальних закладів є принципи суб'єкту діяльності, життєдіяльності, потенційного і актуального, моделювання, оптимальності, зворотного зв'язку, а також операційно-технологічний принцип. Принцип життєдіяльності дає змогу розглядати нарівні з поняттям кар'єри, поняття акме всієї життєдіяльності, виробити стратегію життя. Стратегія життя – це вибір особистістю способу життя, що відповідає її типу. На основі принципу потенційного та актуального особистість розглядається як проєктивна, перспективна система. Цей принцип зорієнтований на виявлення резерву особистості, який може реалізуватися в майбутньому нею самою або за її акмеологічної підтримки. Моделювання – процес подання, імітування існуючих систем на основі побудови, вивчення й перетворення їхніх моделей, у яких відтворюються принципи організації та функціонування систем. Модель в акмеології проєктує співвідношення сьогодення й майбутнього, якого ще немає в реальній дійсності, та спосіб руху до цього майбутнього, що визначається зовнішньою і внутрішньою детермінацією. Як відомо, оптимізація – є переходом системи або її елементів до оптимуму, тобто стану найбільшої ефективності. Принцип оптимальності допомагає вибрати правильну тактику поведінки в колективі, вибрати правильне сполучення принципів диференційованого підходу та єдності вимог. Операційно-технологічний принцип характеризує суть акмеології як прикладної дисципліни, що має категоріальний характер, ціннісну спрямованість та є сполучною ланкою між початковим і кінцевим станом акмеологічної моделі. Зворотній зв'язок є розкриттям опосередкованого характеру самопізнання особистості через самореалізацію, основою становлення «Я» - концепції [4, с. 193-197].

В акмеології використовуються такі методи, як: біографічний метод, складання акмеологічного опису, порівняльний аналіз високопродуктивної і малопродуктивної діяльності, співставлення професіограми, психограми, акмеограми, що допомагають проаналізувати різні види професійної діяльності, мету, завдання, структуру, функції, алгоритми дій та операцій.

Акмеологічні тренінги є активною формою самовиховання, самонавчання, самопідготовки, аутотренування вчителя сучасної школи. Суттєвими ознаками

акмеологічних тренінгів є навмисне змінювання особистості і динамічний характер розвитку особистісно-професійних якостей. Як відомо, змінювання можливе без розвитку, а розвиток без змінювання – ні, а навмисне змінювання, з акмеологічної точки зору, включає в себе динаміку розвитку і корекцію. Отже, акмеологічний тренінг можна вважати ефективною формою саморозкриття внутрішнього потенціалу особистості, відстеження змін і прогнозування акме-розвитку вчителя в різних видах педагогічної діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. З позиції акмеологічного підходу професійну самореалізацію вчителя визначено як здатність розкривати професійно-педагогічний потенціал у роботі з учнями, самопідготовці. У подальшому дослідженні слід звернути увагу на педагогічні умови професійної самореалізації вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, розробці технології їх упровадження на практиці.

Література:

1. Крижановська З. Ю. Мотиваційні чинники професійної самореалізації фахівців дошкільних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / З. Ю. Крижановська. — Луцьк, 2011. — 20 с.
2. Харкавців І. Р. Розвиток педагогічної творчості вчителів у процесі професійної самореалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. Р. Харкавців. — Київ, 2010. — 22 с.
3. Гречаник О. Є. Формування акмеологічної компетентності вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. Є. Гречаник. — Харків, 2012. — 20 с.
4. Рибалко Л. С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект): [монографія] / Л. С. Рибалко. — Запоріжжя: ЗДМУ, 2007. — 442 с.
5. Сергєєва К. М. Методичні засади професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти в процесі інструментальної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / К. М. Сергєєва. — Київ, 2012. — 20 с.

6. Шапаренко Х. А. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на засадах акмеологічного підходу: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Х. А. Шапаренко. — Харків, 2008. — 20 с.
7. Мандражи О. А. Підготовка вчителів до інноваційної діяльності системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / К М. Сергеева. — Київ, 2012. — 20 с.
8. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. заклад. освіти / М. М. Фіцула. — Вид. 3-тє, перероб. і доп. — Тернопіль: Навчальна книга. — Богдан, 2007. — 168 с.
9. Зиненко Ю. В харьковских школах дефицит учителей / Ю. Зиненко// Харьковская неделя. — № 10 апрель. — 2016. — С. 4.

References:

1. Kryzhanovs'ka Z. Yu. Motyvatsiyni chynnyky profesiyanoi samorealizatsiyi fakhivtsiv doshkil'nykh zakladiv : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. psykhol. nauk: spets. 19.00.07 «Pedagogichna ta vikova psykholohiya» / Z. Yu. Kryzhanovs'ka. — Luts'k, 2011. — 20 s.
2. Kharkavtsiv I. R. Rozvytok pedagogichnoyi tvorchosti vchyteliv u protsesi profesiyanoi samorealizatsiyi : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriya i metodyka profesiyanoi osvity» / I. R. Kharkavtsiv. — Kyiv, 2010. — 22 s.
3. Hrechanyk O. Ye. Formuvannya akmeolohichnoyi kompetentnosti vchytelya v systemi pislyadyplomnoyi pedagogichnoyi osvity: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriya i metodyka profesiyanoi osvity» / O. Ye. Hrechanyk. — Kharkiv, 2012. — 20 s.
4. Rybalko L. S. Metodoloho-teoretychni zasady profesiyno-pedagogichnoyi samorealizatsiyi maybutn'oho vchytelya (akmeolohichnyy aspekt): [monohrafiya] / L. S. Rybalko. — Zaporizhzhya: ZDMU, 2007. — 442 s.
5. Serhyeyeva K. M. Metodychni zasady profesiyanoi samorealizatsiyi mahistriv muzychno-pedagogichnoyi osvity v protsesi instrumental'noyi pidhotovky: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriya i metodyka profesiyanoi osvity» / K M. Serhyeyeva. — Kyiv, 2012. — 20 s.

6. Shaparenko Kh. A. *Formuvannya profesiyanoi kompetentnosti maybutnikh vykhovateliv doskil'nykh navchal'nykh zakladiv na zasadakh akmeolohichnoho pidkhotu: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stup. kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriya i metodyka profesiyanoi osvity» / Kh. A. Shaparenko. — Kharkiv, 2008. — 20 s.*
7. Mandrazhy O. A. *Pidhotovka vchyteliv do innovatsiyanoi diyal'nosti systemi metodychnoyi roboty zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriya i metodyka profesiyanoi osvity» / K. M. Serhyeyeva. — Kyiv, 2012. — 20 s.*
8. Fitsula M. M. *Vstup do pedahohichnoyi profesiyi: navch. posib. dlya stud. vyshch. ped. navch. zaklad. osvity /M. M. Fitsula. — Vyd. 3-tye, pererob. i dop. —Ternopil': Navchal'na knyha. – Bohdan, 2007. — 168 s.*
9. Zynenko Yu. *V khar'kovskykh shkolakh defytsyt uchyteley / Yu. Zynenko// Khar'kovskaya nedelya. — № 10 aprel'. — 2016. — S. 4.*

УДК 378.147: 004

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ON-LINE-НАВЧАННІ

Майнаєв Ф. Я.

Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, Україна,
Харків

У статті розглядаються можливості застосування Twitter і ВКонтакте в навчальному процесі вищої школи. Визначено фактори позитивних і негативних впливів соціальних мереж на навчання студентів вищих навчальних закладів. Як негативні впливи соціальних мереж на їх користувачів названо відволікання від реальних справ, можливість стресу та втоми, поверхове сприйняття інформації, ризик залежності та синдрому дефіциту уваги. До позитивних впливів віднесено можливість швидкого отримання консультації, поштовх до саморозвитку, сприяння самореалізації, удосконалення навичок чітко й лаконічно висловлювати думку, формування самоідентичності особистості. Ефективність застосування соціальних мереж у навчанні досягається через залучення до групової роботи над навчальним проектом, надання індивідуальних і групових консультацій, неформальне спілкування

студентів із викладачами, обговорення дискусійних фахових проблем, педагогічний супровід наукової діяльності студентів.

Ключові слова: дидактичний потенціал, змішана модель навчання, інтернет-комунікація, соціальні мережі, принцип соціальної присутності.

Mainaev F. Y. Social Networks usage in online study/ H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine, Kharkiv

In the article possibilities of using the Twitter and Vkontakte in the educational process of higher school is examined. The factors of positive and negative effects of social networks on studying the students of higher educational institutions. As the negative impacts of social networks on their users called distraction from real cases, the ability to stress and weariness, superficial perception of information, the risk of addiction and attention deficit disorder. To the positive impacts attributed the possibility of quick consultation, impulse for self-development, promotion of self-fulfillment, improvement of skills of clearly and laconically express the idea, forming of individual identity. The effectiveness of social networks usage in education is achieved through the engaging to the work in group on educational project, providing the individual and group consultations, informal communication of students with teachers, professional discussion of controversial issues, pedagogical support of students research activities.

Key words: didactic potential, mixed model of education, internet communication, social networks, the principle of social presence.

Вступ. Інтернет став невід'ємною частиною життєдіяльності людини. За статистичними даними Міжнародної спілки електрозв'язку, на 26.03.2016 користувачами цієї глобальної інформаційної мережі є 3,2 млрд. осіб, що становить 44 % від загальної кількості населення Земної кулі. При цьому проникнення Інтернету найвищого рівня досягло у Європі – 75%, у Північній і Південній Америці – 66%, у країнах Азійсько-Тихоокеанського регіону – 45%, у Африці – майже 20% [6].

Одним із найпопулярніших сервісів, здатних утримувати увагу значної частини інтернет-аудиторії, є соціальні мережі. За словником SEO, це – співтовариство користувачів Інтернету, об'єднаних за певною ознакою на базі певного WEB-сайту, особливістю якого є те, що його контент наповнюється самими учасниками. Виникнення віртуальної взаємодії в межах соціальної мережі фактично є історичною відповіддю на появу комунікаційного надлишку.

Аналіз праць, у яких здійснено історичний огляд появи соціальних мереж, дозволяє виділити основні етапи їх розвитку (див. табл. 1)

Таблиця 1

Розвиток соціальних мереж

Роки	Значенніві події в інформаційній мережі Інтернет
1995	запуск американського порталу Classmates.com – першого аналогу соціальної мережі в Інтернеті
1997	поява SixDegrees – одного з перших сервісів, що дозволяв користувачам створювати власні профілі й переглядати профілі інших користувачів, запрошувати друзів і здійснювати їх пошук, організовувати нові групи
1999	створення Бредом Фіцпатриком LiveJournal
2002	розробка Джонатаном Абрамсомом сайту Friendster, призначеного для пошуку нових друзів для спілкування
2003	запуск Ридом Хоффманом соціальної мережі LinkedIn, орієнтованої на ділових людей і створення ними ділових контактів; поява мережі MySpace, яка вирізнялася багатофункціональністю: можливістю створювати персональні профілі й налаштовувати їх зовнішній вигляд, організовувати спільноти, розміщувати фотографії, відеоролики, аудіозаписи
2004	заснування Марком Цукербергом соціальної мережі Facebook
2005	поява мережі «Мой Круг», орієнтованої на пошук однокласників, однокурсників, колег
2006	запуск Джеком Дорсі проекту Twitter; поява двох великих соціальних мереж «Однокласники», «ВКонтакте»
2007	запуск компанією Mail.ru проекту «Мой Мир»
2011	запуск соціальної мережі Google +

За даними дослідницького ресурсу Ebizmba, найбільшої популярності серед користувачів набули Facebook, Twitter, LinkedIn, щомісячні показники яких на 1.04.2016 становили 1 млрд. 100 млн., 310 млн., 255 млн. осіб відповідно. Серед соціальних мереж, що виникли на пострадянському просторі, найбільш відвідуваними є ВКонтакте й Ask.fm [7].

Створивши серед користувачів ефект ейфорії від участі у віртуальному спілкуванні заради участі на початку свого виникнення, сучасні соціальні мережі

стали необхідним інструментом у всіх сферах людської життєдіяльності. Протягом останніх п'яти років міжнародна наукова спільнота в галузі педагогіки активно розглядає можливості використання соціальних мереж в освіті:

1) як інструмент для реклами вищих навчальних закладів. За даними досліджень Массачусетського університету, мають свої офіційні сторінки у Facebook 98 % вищих навчальних закладів США, у Twitter – 86 %, у LinkedIn – 47 % [1]. Для привертання уваги потенційних студентів вищі розміщують відомості про викладачів, успіхи студентів, серії лекцій із певних дисциплін. При цьому 95 % вищих навчальних закладів вважає свій досвід у цьому питанні цілком успішним;

2) як платформа для курсів on-line. Так, на думку дослідників проблем on-line-навчання Джоани Дюнпал і Патріка Ловенталю, дієвим інструментом для розв'язання певних навчальних завдань, є саме соціальні мережі, зокрема Twitter. За допомогою 140 символів і менше користувачі цієї мережі в реальному часі обмінюються ідеями й ресурсами, задають питання й отримують на них відповіді, при цьому обмін інформацією є миттєвим [2]. Учені відзначають такі переваги використання Twitter у навчальних цілях:

- обмеженість у використанні символів для висловлення думки сприяє удосконаленню навичок студентів писати чітко й лаконічно;
- оскільки обмін інформацією є відкритим, призначеним для широкої аудиторії, це привчає користувачів до відповідальності при написанні повідомлень, зарання продумувати, які ідеї можуть стати публічними, а які повинні залишатися прихованими;
- можливість миттєвого отримання відповіді на питання дозволяє студентам своєчасно вирішувати проблеми, пов'язані зі змістом навчального матеріалу, що певною мірою допомагає уникнути подальших труднощів у навчанні;
- використання студентами та викладачами Twitter не пов'язано із системою управління навчанням і не обмежується часовими рамками навчальних семестрів, що дозволяє надавати студентам консультації як академічно, так і професійно й по закінченню курсу навчання.

Найважливішою умовою ефективного використання Twitter у on-line-навчанні, Дж. Дюнпал і П. Ловенталь вважають дотримання принципу присутності, розробленого Чикерингом і Гамсоном на основі огляду наукової літератури за 50 років. В основу принципу покладено тезу – людина істота соціальна. Тому студенти потребують постійної взаємодії з викладачами, їх

емоційної оцінки навчальної діяльності, побудови у віртуальному світі навчальної моделі «обличчям до обличчя», тобто потребують соціальної присутності (когнітивної або навчальної);

3) як спосіб створення навчального мережевого контенту. Цьому, на думку Г. Можаяєвої та А. Фещенка, сприяє застосування у віртуальних навчальних групах технологій форумів і Wiki, що стимулює самостійну пізнавальну діяльність [5, с.175].

Можливості застосування не вичерпуються описаним досвідом, хоча він може бути корисним й при організації навчання засобами розповсюдженої в Україні мережі ВКонтакте.

Метою статті є розглянути можливості застосування соціальних мереж, зокрема ВКонтакте в навчальній діяльності студентів вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу статті. Користувачами соціальних мереж є переважно особи 16-25 років. Так, за дослідженням, проведеним Yandex, українські користувачі соціальної мережі ВКонтакте в такій віковій категорії склали 42% від загальної кількості [4]. Найактивнішим користувачем соціальних мереж є студентська аудиторія, яка утворює спільноти або групи за фахом навчання в межах ВКонтакте, Twitter, Facebook. Привабливість соціальних мереж для молоді, на нашу думку, зумовлюється низкою причин:

- ідентифікація користувача не передбачає перевірки достовірності введених даних, що провокує до їх приховування та створення власного образу, що виношується на рівні підсвідомості;
- можливість побачити, хто в даний момент перебуває в мережі, дозволяє залежно від цього вступити з ним у діалог;
- під час інтернет-комунікації користувачі залишаються невидимими один для одного, що примушує їх моделювати образ уявного співрозмовника та власний віртуальний образ;
- спілкування є вільним, неформальним, а також відбувається в комфортних і безпечних для користувача умовах у зручний для нього час.

У той же час загальновідомо, що соціальні мережі можуть негативно впливати на користувачів:

1) віртуальне спілкування відволікає від реальних справ, у тому числі й від тих, що пов'язані з навчанням. Професор П. Кірхнер із Нідерландів провів дослідження, у якому взяли участь 219 осіб віком від 19 до 54 років. Ученим було

виявлено, що оцінки студентів, які готуються до занять за комп'ютером, не від'єднуючись від соціальної мережі, у середньому на 20% нижчі за навчальні результати звичайних студентів, які не проводять час у Facebook [3];

2) занадто часте перебування в мережі, що супроводжується інтенсивним сплеском емоцій і бажанням відчутти їх знову, може спричинити ризик залежності, який негативно впливає на психіку;

3) безперервний інформаційний потік або його втрата може викликати втому та стрес;

4) швидке отримання невеликої за обсягом різноманітної інформації може спричинити синдром дефіциту уваги – здатності тривалий час утримувати на чомусь увагу;

5) поверхове сприйняття великого об'єму інформації, бажання якнайшвидше відредагувати на неї позбавляє мозок повноцінної діяльності, що може призвести до зниження інтелекту.

Попри перераховані ризики, соціальні мережі не можна заборонити, як не можна силоміць обмежити перебування в них користувачів, натомість стрімкий розвиток інформаційних-комунікаційних технологій, імовірно, зумовить появу в майбутньому більш удосконаленого інтернет-середовища для віртуального спілкування. Тому, на нашу думку, єдиний шлях протистояти негативним впливам соціальних мереж – використовувати їх дидактичний потенціал.

Призначення соціальних мереж не обмежується лише розважальною функцією. Зареєстровані користувачі обмінюються інформацією (текстовими повідомленнями, фото, аудіоматеріалами, посиланнями на певні джерела). Процес обміну інформації є двостороннім, оскільки користувачі як передають інформацію (виконують функцію комунікатора), так і її отримують (є реципієнтами). Таким чином, соціальні мережі спрямовані також на реалізацію комунікаційної й інформаційної функцій. Включення в обговорення певного кола подій, з'ясування точки зору інших користувачів примушує чітко сформулювати власну позицію, що в кінцевому результаті сприяє самоідентичності особистості. Оскільки окремі користувачі розміщують у мережах і результати своєї праці (картини, малюнки, поетичні твори, відеоролики тощо), то це сприяє їх самореалізації та спонукає до саморозвитку. Аналіз спільнот одногрупників студентів історичного факультету Луганського національного університету ім. Т.Г. Шевченка й історичного факультету Харківського національного педагогічного

університету ім. Г. С. Сковороди за 2010-2015 н.р. показав, що соціальна мережа ВКонтакті використовувалася студентами-істориками з метою:

1) вирішення пов'язаних із навчанням організаційних питань (уточнення розкладу навчальних занять і місця їх проведення, розповсюдження інформації про зміни в розкладі або проведення заходів);

2) обміну навчальними матеріалами, корисними посиланнями, питаннями, що виносяться на семінарські заняття й модульні контрольні роботи;

3) дискусії щодо питань, прямо чи опосередковано пов'язаних із фахом (суперечливі історичні факти, проблеми педагогічної практики, суспільно-політичні події);

4) обговорення історичної, політичної, філософської літератури, фахових статей або розміщення посилань на них із стислим коментарем;

5) координація дій щодо виконання спільного навчального завдання.

Необхідно також зазначити, що активними користувачами соціальних мереж є викладачі вищих навчальних закладів, що також дозволяє їм реалізувати навчальні цілі. Так, окремими викладачами історичного факультету Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка соціальна мережа ВКонтакті використовувалася для індивідуальної консультації студентів щодо написання наукових робіт, зокрема із соціології.

Застосування соціальних мереж у навчанні не обмежується лише використанням їх у on-line-навчанні, а може бути ефективними також при організації змішаної моделі навчання (blended learning), що передбачає поєднання аудиторного й on-line навчання.

Ефективність використання соціальних мереж у навчанні, на нашу думку, досягається через

- неформальне спілкування студентів із викладачем (викладачами), що забезпечує особистісно компетентнісний підхід у навчанні;
- застосування різноманітних форм діяльності, зокрема спровокованої викладачем дискусії, пов'язаної з навчальним матеріалом або з майбутньою фаховою діяльністю;
- залучення до групової роботи над навчальним проектом;
- надання індивідуальних і групових навчальних консультацій, зокрема під час проходження педагогічної практики;

- педагогічний супровід роботи студентів над науковими, курсовими й дипломними роботами тощо.

Висновки. Застосування соціальних мереж в освітніх цілях має бути цілеспрямованим керованим процесом, який передбачає взаємодію студентів і викладачів у режимі on-line. Соціальні мережі не є універсальним засобом on-line-навчання, однак можливість їх використання має враховуватися при розробці дидактичних умов якісного навчання студентів.

Література:

1. Barnes N. *Social Media Adoption Soars as Higher-Ed Experiments and Reevaluates Its Use of New Communications Tools*/N. Barnes, A. Lescault. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://sncr.org/sites/default/files/higherEd.pdf>
2. Dunlap J. C. *Tweeting the Night Away: Using Twitter to Enhance Social Presence*/J. C. Dunlap, P. R. Lowenthal//*Information Systems Education*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://www.fp.ucalgary.ca/maclachlan/EDER_679.06_Fall_2009/tweeting_the_nigh_away.pdf
3. *Негативний вплив соціальних мереж на успішність*//Український національний портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aratta-ukraine.com/news_ua.php?id=11408
4. Мінченко О. *Українці в соціальних мережах: нове дослідження від Яндекс*/О. Мінченко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://watcher.com.ua/2014/08/21/ukrayintsi-v-sotsialnyh-merezhah-nove-doslidzhennya-vid-yandeksa/>
5. Можаяева Г. В. *Использование виртуальных социальных сетей в обучении студентов-гуманитариев*/ Г. В. Можаяева, А. В. Фещенко [Текст] // *Информационные ресурсы, технологии и модели реконструкции исторических процессов и явлений: материалы междунар. научн. конф.* – М.: МГУ, 2010. – С.174-175
6. *Пользователи интернета в мире*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://www.bizhit.ru/index/polzovateli_interneta_v_mire/0-404
7. *Top 15 Most Popular Social Networking Sites*. – [Електронний ресурс]. – Режим джерела: <http://www.ebizmba.com/articles/social-networking-websites>

References:

1. Barnes N. *Social Media Adoption Soars as Higher-Ed Experiments and Reevaluates Its Use of New Communications Tools/* N. Barnes, A. Lescault. – Available at: <http://sncre.org/sites/default/files/higherEd.pdf>
2. Dunlap J. C. *Tweeting the Night Away: Using Twitter to Enhance Social Presence/* J. C. Dunlap, P. R. Lowenthal// *Information Systems Education*. – Available at: http://www.fp.ucalgary.ca/maclachlan/EDER_679.06_Fall_2009/tweeting_the_night_away.pdf
3. *Nehatyvnyi vplyv sotsialnykh merezh na uspishnist//Ukrainskyi natsionalnyi portal*. – Available at: http://www.aratta-ukraine.com/news_ua.php?id=11408
4. Minchenko O. *Ukrayntsi v sotsialnykh merezhakh: nove doslidzhennia vid Yandeksu/O. Minchenko*. – Available at: <http://watcher.com.ua/2014/08/21/ukrayintsi-v-sotsialnykh-merezhah-nove-doslidzhennya-vid-yandeksa/>
5. Mozhaeva H. V. *Yspolzovanye vyrtualnykh sotsyalnykh setei v obuchenyy studentov-humanytaryev/* H. V. Mozhaeva, A. V. Feshchenko [Tekst] // *Ynformatsyonnye resursy, tekhnolohyy y modely rekonstruktsyy ystorycheskykh protsessov y yavlenyi: materyaly mezhdunar. nauchn. konf.* – M.: MHU, 2010. – S.174-175
6. *Polzovateli ynterneta v myre*. – Available at: http://www.bizhit.ru/index/polzovateli_interneta_v_mire/0-404
7. *Top 15 Most Popular Social Networking Sites*. – Available at: <http://www.ebizmba.com/articles/social-networking-websites>

II. MEDICAL AND PSYCHOLOGICAL SCIENCES

УДК: 616.5-002:616-008+613.495

ПАТОГЕНЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КЛИНИЧЕСКОЙ СИНДРОМОЛОГИИ «КОСМЕТОЛОГИЧЕСКОГО», «ВЕГЕТАТИВНОГО» И «СОМАТИЧЕСКОГО» ГЕНЕЗА ПРИ ХРОНИЧЕСКИХ ДЕРМАТОЗАХ

**доктор медицинских наук, профессор, Лауреат премий НАН и АМН Украины,
Бочаров В. А.**

Компания TOTISPHARMA GROUP, Украина, Одесса

кандидат медицинских наук, доцент, Куц Л. В.

Сумской государственный университет, Украина, Сумы

кандидат медицинских наук, Бочарова В. В.

Запорожский государственный медицинский университет, Украина, Запорожье

Предметом проведенного исследования является степень тяжести проявлений синдрома раздраженного кишечника и фисморфофобия у больных псориазом и угревой болезнью. С этой целью были изучены влияния как собственно косметологического повреждения кожи, так и функциональных изменений кишечника на формирование дисморфофобии у больных с вышеперечисленными дерматозами. Для оценки степени выраженности соответствующих изменений были использованы методы статистического анализа данных, полученных с помощью анкетирования больных по определенной методологии, включающей 15 разнообразных критериев. Результаты исследования показали достоверные ($p < 0,05$) степени увеличения дисморфофобии при одновременном наличии признаков раздраженного кишечника как у больных псориазом, так и угревой болезнью. Полученные данные могут иметь практическое значение при выполнении лечебных и реабилитационных мероприятий в дерматологии, косметологии, психологии и других отраслях медицины. Своевременная диагностика дисморфофобии у больных хроническими дерматозами и возможность влияния на степень ее выраженности сопутствующей патологии диктуют необходимость создания в семье, школе, на работе, лечебно-профилактических учреждениях режима тщательного благопритствования в отношении решения всех проблем психологического плана, с которыми сталкиваются пациенты.

Ключевые слова: дисморфофобия, синдром раздраженного кишечника, псориаз, угревая болезнь.

*Doctor in Medicine, Professor, Bocharov V. A.; *PhD in Medicine, Associate Professor, Kuts L. V.; **PhD in Medicine Bocharova V. V. Pathogenetic aspects of clinical syndromology "cosmetology", "vegetative" and "somatic" genesis in chronic dermatoses / TOTISPHARMA GROUP Ltd., Ukraine, Odessa; *Sumy State University, Ukraine, Sumy; **Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine, Zaporizhzhya*

The subject of the study is the degree of the severity of symptoms of irritable bowel syndrome and dysmorphophobia in patients with psoriasis and acne. To this end it has been studied the influence of a proper cosmetic skin damage, and functional bowel changes on the formation of dysmorphophobia patients with the above dermatoses. To assess the severity of corresponding changes of statistical data analysis techniques were used, obtained by questioning the patients for a specific methodology, comprising 15 different criteria. The results showed significant ($p < 0.05$) increase in the degree of dysmorphophobia, while there are signs of irritable bowel in patients with psoriasis and acne. The findings may have practical importance in the performance of medical and rehabilitation activities in dermatology, cosmetology, psychology and other branches of medicine. Early diagnosis of dysmorphophobia among patients with chronic dermatoses and the ability to influence the degree of severity of comorbidities dictate the need to establish a family, school, work, health care institutions a thorough regime favored against the decision of psychological problems faced by patients.

Key words: dysmorphophobia, irritable bowel syndrome, psoriasis, acne.

Введение. Фундаментальным исследованиям косметологической и клинической синдромологии в прошлые годы уделялось недостаточно внимания. В то же время современные открытия в области медико-биологических наук диктуют необходимость новых подходов к данной проблеме. Это особенно касается принципиально иного понимания сущности развития воспалительно-репаративных процессов, необходимости учета влияния на патогенез дерматозов, нарушений в третьей (метасимпатической) части вегетативной нервной системы, особенностей «медиаторного обмена» (синтеза, аксотока, рецепции), функционирования единой нейроиммуноэндокринной регулирующей системы организма [1; 2, с. 187-194; 3, с. 81-103].

Такие хронические заболевания кожи как псориаз и угревая болезнь являются дерматозами, этиология которых окончательно не установлена, что детерминирует развитие разнообразных патогенетических нарушений, тесно связанных с дисфункциями многих органов и систем организма больных [4, с. 55-58]. Зачастую, однако, эти «сопутствующие заболевания» по своей сути являются синдромами, и применение своевременной коррекции выявленных патологических отклонений может позволить в значительной степени повысить эффективность лечения и реабилитации пациентов [5; 6, с. 27-32; 7, с. 707-711; 8, с. 57-59]. В дерматологической литературе недостаточно внимания уделяется тому, что наличие тех или иных высыпаний на коже само по себе практически у всех людей расценивается как косметологический дефект и, тем более, если заболевание носит хронический рецидивирующий характер. В то же время, степень реагирования каждого конкретного пациента на наличие у него морфологических элементов сыпи на коже различна, что может зависеть от различных факторов, и эта проблема нуждается в детальном изучении.

Целью исследования было оценить значение наличия у больных псориазом и вульгарными угрями синдромов, которые можно было бы оценить как развившихся в результате собственно косметологического повреждения кожи («косметологические синдромы»), так и – функциональных изменений других органов и систем организма («вегетативные» и «соматические» синдромы).

Материалы и методы. Для оценки степени тяжести такого синдрома «косметологического» генеза как дисморфофобия, учитывали общепринятые разработки в модификации применительно к дерматологическим больным, при этом обращали внимание на следующие 15 критериев [9, с. 65-68]: а) реакцию родителей больного(й): на качество обучения ребенка в школе; на достижения в творчестве, спорте и т. п. в подростковом возрасте; в отношении использования свободного времени в подростковом возрасте; на особенности внешности ребенка/подростка; б) реакция одноклассков больного(й) на особенности его внешности; в) режим и качество питания; г) режим работы и отдыха; д) способность «переключать» свои мысли (относительно своей внешности) от «проблемных» на «непроблемные» моменты; е) отношение к собственному рассматриванию своей внешности в зеркале; е) отношение к фотографированию; ж) сравнение себя с другими; з) отношение к общественным местам; и) использование маскирующих средств; к) попытки улучшения своей внешности; л)

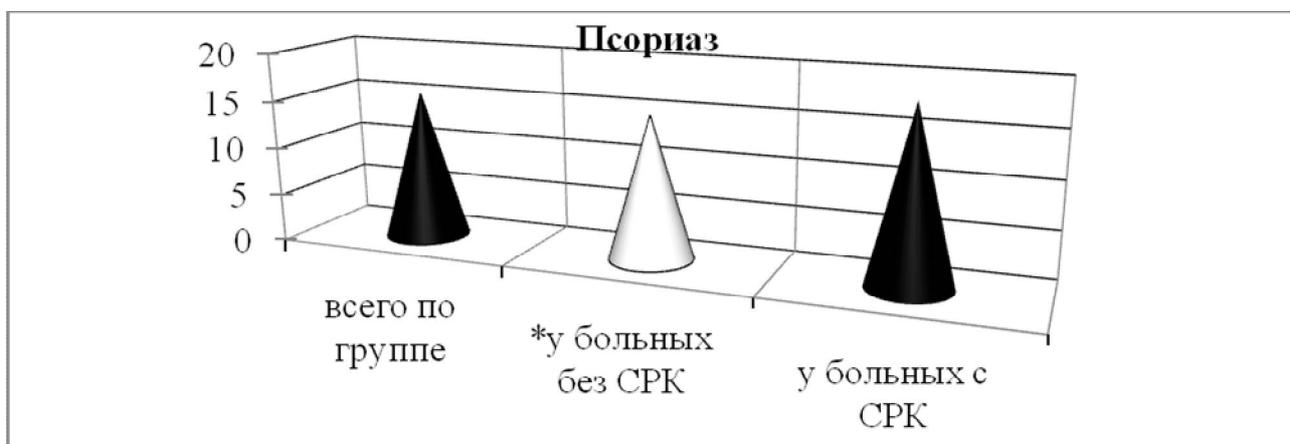
признаки неадекватного отношения к своей внешности. Наличие дисморфофобии оценивалось в условных баллах (у. б.) после заполнения анкет пациентами и суммирования данных (максимально возможное количество баллов – 60): в диапазоне от 0 до 7 у. б. констатировалось отсутствие дисморфофобии, от 7 у. б. и выше – наличие дисморфофобии, при этом сумма баллов от 8 до 15 условно обозначалась как «легкая» степень дисморфофобии, от 16 до 30 у. б. – как «средняя», 31 у. б. и выше – как «тяжелая». Статистическую обработку данных проводили с помощью программного обеспечения «STATISTICA® for Windows 6.0» (StatSoft Inc., № AXXR712D833214FAN5) при анализе данных, полученных как у больных, так и группы контроля, которая состояла из 35 практически здоровых лиц-добровольцев.

Результаты исследования и их обсуждения. Из обследованных 280 больных псориазом и 70 больных угревой болезнью все отмечали негативное влияние на психофизиологическое состояние наличия у них высыпаний на коже (особенно – на открытых ее участках).

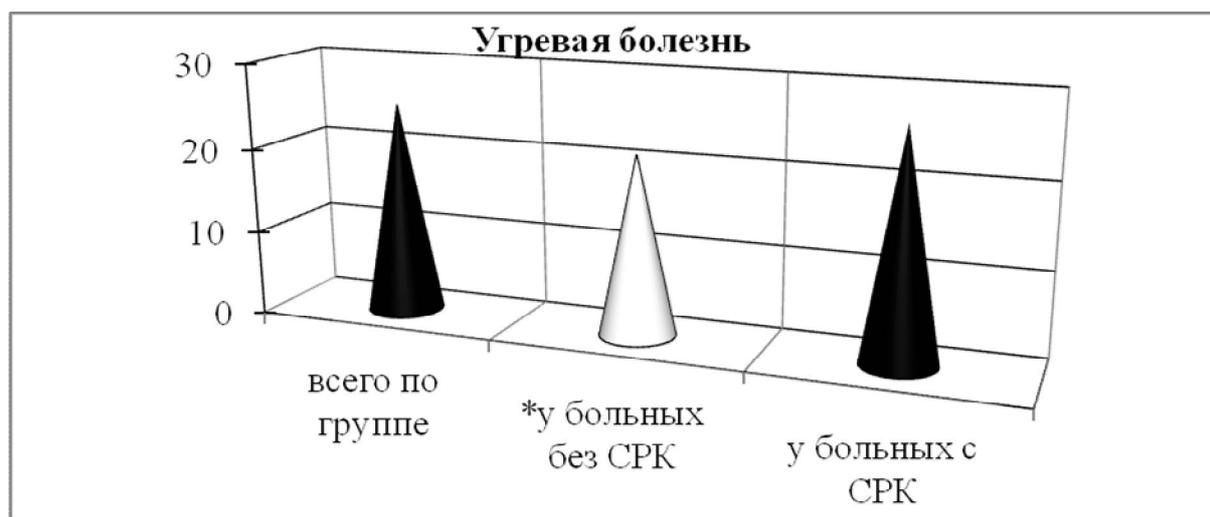
В то же время, эти же пациенты предъявляли жалобы на наличие различных диспептических проявлений со стороны кишечника (метеоризм; ощущение тяжести, распирания, болезненности; моторно-эвакуаторные нарушения), которые, по их мнению, также влияли на развитие невротических реакций в виде раздражительности, быстрой утомляемости, эмоциональной лабильности и т. п.

Все случаи, когда больные отмечали переживания навязчивого характера относительно наличия у них изменений внешнего вида (вымышленного или приувеличенного, что в психологической литературе обозначаются термином «дисморфофобия»), мы оценивали согласно вышеописанных 15 критериев, учитывающих и оценивающих степень тяжести соответствующих изменений. Проявления клинических признаков со стороны органов пищеварения гастроэнтерологами были оценены как «синдром раздраженного кишечника». С учетом этого возникла необходимость проведения анализа взаимозависимости развития вышеуказанных нарушений со стороны центральной нервной системы от сочетанных изменений на коже и органов пищеварения. На рис. представлены степени выраженности дисморфофобий у больных псориазом и угревой

болезнью как в случаях отсутствия, так и наличия признаков синдрома раздраженного кишечника.

А)

Б)

Рис. 1. Степени тяжести дисморфофобии (в условных баллах) у больных псориазом (А) и угревой болезнью (Б), в зависимости от наличия/отсутствия синдрома раздраженного кишечника (СРК);* - $p < 0,05$

Как свидетельствует анализ данных, приведенных на рис., при хронических рецидивирующих дерматозах (псориаз, угревая болезнь) степень проявления дисморфофобии достоверно ($p < 0,05$) является большей в случаях сочетания патологического процесса с синдромом раздраженного кишечника. Особенно это касается больных угревой болезнью, с учетом того, что как угревая сыпь, так и синдром раздраженного кишечника появляются у них в период неустойчивого равновесия реагирования центральной нервной системы (особенно ее

вегетативной части) как на видимые изменения (на коже), так и на «невидимые», но ощущаемые со стороны органов пищеварения. Это диктует необходимость создания в семье режима тщательного благопритствования ко всем проблемам, с которыми сталкивается ребенок, подросток, лица юношеского и молодого возраста, что может обеспечить в дальнейшем и профилактику развития у них более тяжелых психофизиологических нарушений в виде депрессии. Результаты подобных исследований должны также учитываться врачами в системе оказания комплексных мероприятий лечебного, профилактического и социально-реабилитационного характера у соответствующей категории пациентов.

Данная же проблема является актуальной и для последующих научных исследований, с целью установления корреляционных связей между клиническими изменениями, наблюдаемыми на коже, со стороны внутренних органов и изменениями на клеточном, органном, системном и молекулярном уровнях, которые, так или иначе, могут быть задействованы в формировании своеобразного «порочного круга» заболеваний. Особенно это касается таких нейропептидов как энкефалины, так как по современным данным они в значительной мере влияют на поведенческие реакции человека, а в то же время уровень их синтеза в кишечнике превышает таковой в головном мозге [1, с. 266-273]. Кроме того, имеются данные о том, что на этот уровень влияют такие же нейропептиды, но «продуцируемые» микробиотой кишечника [3, с. 97-108].

Таким образом, в развитии клинических синдромов «косметологического», «вегетативного», «соматического» генеза могут лежать общие механизмы на молекулярном уровне.

Выводы. Полученные данные о достоверном увеличении степени тяжести проявлений дисморфофобии у больных псориазом и угревой болезнью при одновременном наличии синдрома раздраженного кишечника диктуют необходимость создания как в семье, так и вне ее (в школе, на работе, лечебно-профилактических учреждениях) благоприятных условий в отношении решения проблемных вопросов, вызывающих негативные эмоциональные реакции у пациентов. Результаты исследований могут иметь практическое значение в дерматологической, косметологической, психологической практике.

Литература:

1. Пальцев М. А. Руководство по нейроиммуноэндокринологии / М. А. Пальцев, И. М. Кветной. – М.: Медицина, 2006. – 384 с.
2. Судаков К. В. Нормальная физиология / К. В. Судаков. – М.: ООО Медицинское информационное агентство, 2006. – 920 с.
3. Дранник Г. Н. Клиническая иммунология и аллергология: пособие для студентов, врачей-интернов, иммунологов, аллергологов, врачей лечебного профиля всех специальностей / Г. Н. Дранник. – К.: ООО Полиграф плюс, 2010. – 552 с.
4. Агафонова Н. А. Механизмы формирования моторных нарушений при функциональных заболеваниях желудочно-кишечного тракта. От патогенеза к лечению / Н. А. Агафонова // Гастроэнтерология. – 2015. – Ч. 1, № 2 (103). – С. 55-58.
5. Матюшенко Е. Н. Дисморфофобия в дерматологической практике (аспекты клиники, типологии и терапии): дис. ... канд мед. наук: 14.01.06 / Матюшенко Екатерина Николаевна; ГБОУ ВПО Первый Московский государственный медицинский университет им. И. М. Сеченова. – Москва, 2013. – 171 с.
6. Шавловская О. А. Психодерматология: взгляд на проблему / О. А. Шавловская // Consilium Medicum. Дерматология (Прил.). – 2015. – № 4. – С. 27-32.
7. Orion E. Psychological factors in skin diseases: stress and skin factors and controversies / E. Orion, R. Wolf // Clin. Dermatol. – 2013. – V. 31 (6). – P. 707-711.
8. Жигар А. М. Психологические аспекты псориаза / А. М. Жигар // Вторая белорусско-польская конференция: сборник материалов Республиканской научно-практической конференции с международным участием, Гродно: ГрГМУ. – Гродно, 2015. – С. 57-59.
9. Дисморфофобії в косметологічній практиці / Г. В. Бочарова-Мараховська, І. В. Свистунов, О. М. Онищенко [та ін.] // Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики. – 2010. – Випуск XXIII, № 2. – С. 65-68.

References:

1. Paltsev M. A. Rukovodstvo po neyroimmunoendokrinologii / M. A. Paltsev, I. M. Kvetnoy. – M.: Meditsina, 2006. – 384 s.
2. Sudakov K. V. Normalnaya fiziologiya / K. V. Sudakov. – M.: ООО Meditsinskoe informatsionnoe agentstvo, 2006. – 920 s.

3. Drannik G. N. *Klinicheskaya immunologiya i allergologiya: posobie dlya studentov, vrachey-internov, immunologov, allergologov, vrachey lechebnogo profilya vseh spetsialnostey* / G. N. Drannik. – K. : OOO Poligraf plyus, 2010. – 552 s.
4. Agafonova N. A. *Mekhanizmy formirovaniya motornyh narushenij pri funkcionalnyh zabolevaniyah zheludochno-kishechnogo trakta. Ot patogeneza k lecheniyu* / N. A. Agafonova // *Gastroenterologiya*. – 2015. – CH. 1, № 2 (103). – S. 55-58.
5. Matyushenko E. N. *Dismorfofobiya v dermatologicheskoj praktike (aspekty kliniki, tipologii i terapii): dis. ... kand med. nauk : 14.01.06* / Matyushenko Ekaterina Nikolaevna; GBOU VPO Pervyj Moskovskij gosudarstvennyj medicinskij universitet im. I. M. Sechenova. – Moskva, 2013. – 171 s.
6. Shavlovskaya O. A. *Psihodermatologiya: vzglyad na problemu* / O. A. Shavlovskaya // *Consilium Medicum. Dermatologiya (Pril.)*. – 2015. – № 4. – S. 27-32.
7. Orion E. *Psychological factors in skin diseases: stress and skin factors and controversies* / E. Orion, R. Wolf // *Clin. Dermatol.* – 2013. – V. 31 (6). – P. 707-711.
8. Zhigar A. M. *Psihologicheskie aspekty psoriaza* / A. M. Zhigar // *Vtoraya belorussko-polskaya konferenciya: sbornik materialov Respublikanskoj nauchno-prakticheskoy konferencii s mezhdunarodnym uchastiem, Grodno: GrGMU*. – Grodno, 2015. – S. 57-59.
9. *Dy`smorfofobiyi v kosmetologichnij prakty`ci* / G. V. Bocharova-Maraxovs`ka, I. V. Svy`stunov, O. M. Ony`shhenko [ta in.] // *Aktual`ni py`tannya farmacevty`chnoyi i medy`chnoyi nauky` ta prakty`ky`*. – 2010. – Vy`pusk XXIII, № 2. – S. 65-68.

UDC 159.923

**POLITICAL LEADERS, THEIR TYPES AND PERSONAL QUALITIES: THE
PSYCHOLOGICAL ASPECT**

Lustina Ye.Yu.

Applicant for a Degree of Candidate of Psychological Sciences

The Donetsk National University, Ukraine, Vinnitsa

The work is devoted to the problem of types of political leaders in modern society. The author made accent on modern psychological models of leaders' typology. It has been concluded that leader is a member of a group who is much more responsible to take care about the achievement of group targets than other members. There are

different typologies of political leadership. Among them it is necessary to name typologies of M. Weber, J. Burn, D. Goleman and R. Tucker. It is obvious that today social development needs the elaboration of integrative and united psychological model of types of political leadership which will help to resolve the most burning questions of the global political development.

Key words: Human, Personality, Individual, Individuality, Society, Leader.

One of the main problems of modern psychology is the problem of political leadership. In modern science leadership is analyzed as one of the most important elements of regulation of social relations in the field of politics. A leader is a member of a group who is much more responsible to take care about the achievement of group targets than other members. Appearance of leaders in human society was an objective necessity. Leadership is an essential part of human nature. In pristine society there was a need in it because of collective survival and functioning in natural environment. A society needed strong, experienced and clever individuals who became chieftains. Later forms of leadership transformed in many aspects. This phenomenon became more and more complex but its basic principle was still one and the same. When social class had appeared social leadership became political one. It has general character and involves groups of youth, trade unions, families, etc.

The aim of this work is psychological investigation of the problem of typology of political leaders according to their personal characteristic feature.

The question of typology of political leaders has been investigated by many sciences. Among them are M. Weber [1], J. Burns [2], D. Goleman [3] and R. Tucker [4]. But because the phenomenon of political leadership is closely connected with rapid social transformations the question under investigation still needs great attention of social psychologists and other scientists.

An informal leader is a member of a social group who more than others corresponds to group values and have the most authoritative position. Formal leader is appointed or elected in correspond with a certain procedure. He has an official status of a manager. A manager has some rights and duties. He can impose sanctions on other members of a group. A manager not always has the leader's authority. A leader plays the central role in decision-making and organization of collective activity and social relations. He is always a bright individuality. He may be not a manager but may have more chances than others to occupy this position.

A leader as a political subject always feels the influence and pressure of different social groups and should be ready to accept some propositions, to meet some expectations, and to make a compromise with different political forces. If he act only as a subject of policy he becomes a dictator and loses touch with people (both with his influence on them). So, as a result such a leader will lose his status very soon. If a political leader does not express any initiative and will he becomes an object of manipulations of other political forces. In this case leader is an ordinary marionette. Running to both of these extremes are negative for a political leader.

Political leader is always a bright personality. Personality (from the Ancient Greek “persona”) firstly denoted masks which were used by antique actors during dramatic performances. In many languages there is an expression “to lose face”. It denotes to lose one’s status and place in social hierarchy. In the Russian language there is a word “lik” which described the image of face on an icon. If try to remember the essentials of philosophical anthropology, namely the definitions of such notions as a “human”, “individual”, “personality” and “individuality”, their meaning can be expressed in the following way. A human is the most general term. It denotes a living being – homo sapiens. A human is an individual in the social life. An individual is a separate member of society. This term does not reflect biological peculiarities and the specific of social activity of a man. The notion “individuality” reflects the unique originality of a human.

Personality is a separate man with certain character, individual faculties and inclinations. This term relates only to a certain man or woman from the definite stage of his or her personal development. It is impossible to say something about the personality of a new-born child. A personality always has the world out-look, personal position and specific attitude to life. The most important distinctive features of personality are the following: reason; speech; ability to labour; independence; great variety of feelings and emotions; responsibility; free will. All these features are determined by a system of relations in society.

Modern civil society as the social environment in which a personality lives and acts makes certain demands which one should correspond to in order to adapt to them successfully. For the development of strong civil society personal self-determination of citizens is quite important. Very often personal self-determination is identified with personal worldview. But, as completely truly A. Matveyeva says, each personality has its own worldview. But it does not mean that such personality is self-determined [5, p.

36]. Personal self-determination is impossible without high level of self-consciousness, deep awareness of one's own life and restriction of conformism. But in real democratic societies of modern world development of individuality is not always maintained. The ideas of Russian and American scientist M. Gofman who analyzed relations between society and personality in Western society are rather interesting. He uses the term "minimal personality" borrowed from works of famous sociologist K. Lash and starts his work devoted to this topic with the words of J.-J. Rousseau (from his treatise "Social Contract"): "Prominent in its talents person is a danger for democratic society and should be thrown overboard. In society people should finish their existence as personalities" [6]. Really, the principle of standardization in highly developed and industrialized Western democracies has been spread not only in the sphere of economy but also psychology. It causes the situation when personality has been reduced to labour function and its transforming into a "basic personality" or "one-dimensional personality" (E. Colwell, H. Marcuse).

The embodiment of the American dream always was a self-made man who creates financial good. But highly developed personality (and especially individuality) is characterized by priority of spiritual values. In the European countries the high social class has been always represented by artists, philosophers and scientists. In modern American society the value of personality depends first of all from its financial and material success. The uniqueness and originality are not integrated into American democracy. A unique personality always has its inner conflicts and contradictions which can shake fragile social and political stability. Here the following worldview principle can be found: Life success demands adaptation and compromises. That is why worldview model of a typical representative of the American democracy really can be regarded "one-dimensioned".

As brilliantly M. Gofman said "...individualism and conformism of the western democracy seem to be polar contradictions. But in modern forms of life they are combined in the integrated unity embodying in the image of a conformist-rebel... Extreme individualism and self-insularity form a social psychological type which can easily be used as a victim of manipulations (much easier than social mass)... Breaking off normal social links with other people he finds himself helpless in front of external pressure" [6]. M. Gofman makes a comparative analysis of American and European personal worldviews and makes conclusion that they are antithetical. But it seems that this statement was equitable earlier, may be in the beginning of the 20th century.

Today the American way of looking at the world is rapidly spread all over the world. Such an “one-dimensioned” worldview is spread by western educational standards, music, television and other aspects of globalization (which can be named also “Americanization” without any harm for sense). Reducing of personal worldview to only one dimension cannot enrich and develop human nature. It means the same for society as a whole. The answer to the question about this situation can be found in M. Heidegger’s works. Analyzing the problem of technocratism he wrote that for overcoming of historical determinism personal efforts and reason were necessary. Personal work on oneself is necessary. A man must “open himself to the essence of technique”, “awake” and “renew the feeling of latitude of his inner space” [7, p. 254] (which, by the way, F. Dostoyevsky wanted to make narrower: “A man is wide, too wide. I would like to make him narrower”).

There are different classifications of political leaders in modern psychology. The most general and classic classification was formulated by M. Weber. According to Weber, leadership in a political system is spearheaded by three types of leaders: traditional leaders, charismatic leaders and bureaucrats. They operate under either a transactional or transformational political leadership model. According to Weber’s political leadership theory, transactional political leaders use their knowledge or legal authority to achieve results. On the other hand, transformational leaders utilize their personal charisma to achieve their objectives.

There are 3 types of leadership by M. Weber: 1) Traditional leadership. This type is based on the power of traditions and inheritance of power. He may express his personal will and realize his personal qualities in practical activity or may just fulfill his formal functions; 2) Charismatic leadership. This type is based on people’s belief in outstanding qualities of a leader such as talent, heroism or infallibility. These faculties distinguish a leader from a crowd and perceived as a supernatural gift. As a rule, these leaders appear in turning points of history; 3) Bureaucratic leadership. This type of leadership is based on the idea of rational norms and laws of social life. Leaders are elected according to legal procedures.

J. Burns’ political leadership theory borrows heavily from Max Weber’s theory. In addition to Weber’s description of transactional leaders, Burns distinguished five categories of transactional political leaders. They include opinion political leaders, who have an ability to sway public opinion; political party leaders holding various positions in a given country; executive leaders, such as heads of state; bureaucratic leaders who

occupy positions of political power; and legislative leaders who work behind scenes to shape political systems.

According to Burns, transformational political leaders include political scholars who shape political societies through their clarity and vision on political affairs, reform political leaders who address issues of societal morality, revolutionary leaders who bring about rapid political transformations in societies and charismatic political leaders who utilize their personal charm to change political systems in societies.

This theory was advanced by D. Goleman in 1995. The theory focuses on the elements that make up the features of a political leader. It also places emphasis on behavioral approaches adopted by various political leaders. The theory leans heavily on emotional intelligence, and among the aspects of emotional intelligence highlighted in Goleman's political leadership theory are self-awareness, self-regulation, social skills, empathy and motivation amongst political leaders. There are 3 levels of leadership: 1) Leader of a small group; 2) Leader of a social movement, organization of party (expresses some social class interests); 3) Leader-politician (a head of the state or some branch of power who acts in the system of power relations). In real political systems there are features of different types of leadership, but one type is always the dominant one.

According to the type of interaction with social environment there are two types of leaders: 1) Authoritative type. Such leaders seek for the monopoly of power. They actively use power, violence and administrative methods in achievement of their purposes. They formulate independently all tasks of political activity; 2) Democratic type. Such leaders stimulate their supporters making accent on the atmosphere of cooperation and feeling of personal dignity. They are objective, polite and always listen to public opinion.

American scientist R. Tucker distinguishes the following types of leadership according to the types of political consciousness:

1) Leader-reformer believes in collective ideal model of society. He defines deviations from this model in people's behavior and sees his main aim in getting over these deviations;

2) Leader revolutionary evaluates current social life as absolutely incorrect and sees the only possible way-out in fundamental rebuilding of society in accordance with new social ideas;

3) Leader-conservator does not want any social changes and fight against them using social traditions, norms and principles

Therefore, leader can be defined is a member of a group who is much more responsible to take care about the achievement of group targets than other members. There are different typologies of political leadership. Among them it is necessary to name typologies of M. Weber, J. Burn, D. Goleman and R. Tucker. It is obvious that today social development needs the elaboration of integrative and united psychological model of types of political leadership which will help to resolve the most burning questions of the global political development.

References:

1. Weber M. *The three types of legitimate rule* / M. Weber // *Berkeley Publications in Society and Institutions*. – 2005. – Vol. 4 (1). – P. 12–38.
2. Burns J. *Leadership* / J. Burn. – N.-Y.: Harper & Row, 1978. – 530 p.
3. Goleman D. *Emotional Intelligence* / D. Goleman. – N.-Y.: Bantam, 2006. – 348 p.
4. Tucker R. *The Theory of Charismatic Leadership* / R. Tucker // *Political Leadreship*. – Los Angeles; London; New Delhi; Singapore; Washington DC, 2006. – Vol. 1. – P. 279 – 301.
5. Matveyeva A. I. *The principle of the Worldview Ideals of personality: The Social and Philosophical Analysis* / A. I. Matveyeva // *Teoriya i praktika obshshestvennogo razvitiya*. – 2011. – Vol. 5. – P. 32–40.
6. Gofman M. *The Minimal Personality* / M. Gofman // *Golos Epohi*. – 2010. – Vol. 07/08 [Electronic resource]. – Access regime: <http://golos-epohy.narod.ru/index.files/MINIMAL.htm>
7. Heidegger M. *Being and Time. The Articles and Speeches* / M. Heidegger; [per. s nem. V. V. Bibikhin]. – M.: Respublika, 1997. – 447 p.

III. POLITICAL AND JURIDICAL SCIENCES

УДК 321.02

ДОСВІД КРАЇН ПІВДЕННОЇ ЄВРОПИ У ЗАПРОВАДЖЕННІ ПОЛІТИКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я

кандидат юридичних наук, Співак М. В.

Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Україна, Київ

Аналізується група країн Південної Європи на предмет запровадження політики збереження здоров'я. Наголошується на тому, що системи охорони здоров'я реформуються та розвиваються відповідно до суспільних змін а процеси, які відбуваються у системі охорони здоров'я світу вельми динамічні та різнобічні. Вказується на важливості політичних рішень у реалізації заходів по збереженню здоров'я. Наведені основні програми кожної країни, їх напрямки та особливості. Визначено групи країн з високим та низьким рівнем політичної свідомості у питаннях збереження здоров'я. Зроблено висновок про доцільність запровадження позитивного досвіду у політиці збереження здоров'я в Україні.

Ключові слова: політика, збереження здоров'я, ситема охорони здоров'я, здоровий спосіб життя, профілактичні заходи, національна програма, модель Беверіджа

кандидат юридических наук, Спивак М. В. Опыт стран Южной Европы по внедрению политики сохранения здоровья / Институт государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, Украина, Киев

Анализируется группа стран Южной Европы на предмет введения политики сохранения здоровья. Отмечается, что системы здравоохранения реформируются и развиваются в соответствии с общественными изменениями а процессы, которые происходят в системе здравоохранения мира весьма динамичны и разносторонние. Указывается на важность политических решений в реализации мероприятий по сохранению здоровья. Приведены основные программы каждой страны, их направления и особенности. Определены группы стран с высоким и низким уровнем политической сознательности в вопросах сохранения здоровья. Сделан вывод о целесообразности внедрения положительного опыта в политике сохранения здоровья в Украине.

Ключевые слова: политика, сохранение здоровья, система здравоохранения, здоровый образ жизни, профилактические мероприятия, национальная программа, модель Бевериджа

PhD in Juridical sciences, Spivak M. V. The experience of Southern European countries in the implementation of the policy of preservation of health / Institute of state and law. V. M. Koretsky of NAS Ukraine, Ukraine, Kiev

Analyzes the group of Southern European countries concerning the introduction of policies for the preservation of health. It is noted that health systems are reformed and developed in accordance with social changes and processes that occur in the health care system in the world is very dynamic and versatile. It refers to the importance of political decisions in the implementation of measures for the preservation of health. The main program of each country, their directions and features. Defined groups of countries with high and low levels of political consciousness in maintaining health. The conclusion is drawn on expediency of introduction of positive experience in politics for the preservation of health in Ukraine.

Key words: politics, preservation of health, system health, a healthy lifestyle, preventive activities, the national program, the Beveridge model

Постановка проблеми. Привабливість системи охорони здоров'я європейських країн для України є закономірною. Адже, Україна намагається стати її повноправним членом. Системи охорони здоров'я реформуються та розвиваються відповідно до суспільних змін. Процеси, які відбуваються у системі охорони здоров'я світу вельми динамічні та різнобічні. На теперішній час існує багато полемічних суджень, концепцій, програм реформування охорони здоров'я. Це пов'язано і з економічною нестабільністю у світі і з різного типу загроз що виникають. Авторка переконана у тому, що сьогодні політика може вирішити ряд нагальних проблем у дані сфері. Прийняті сьогодні політичні рішення і запроваджені політичні програми можуть зберегти здоров'я наступним поколінням. Політика повинна дати новий вектор відносин направлених на здоров'я збереження всього людства який ґрунтувався б на досвіді успішних у цьому питанні країн або навпаки, показав невдалі приклади.

Аналіз останніх досліджень дає авторці виділити ряд українських вчених, які присвятили свої праці питанням зарубіжного досвіду в охороні здоров'я, зокрема: Гайдаєв Ю. О., Курило Т. М., Немченко А. С., Горинь М. О., Черненко З. С., Березовська Є. О., Кризина Н. П., Солдатенко О. В.

Однак, сьогодні в українській політичній думці відсутній системний, комплексний аналіз щодо формування політики збереження здоров'я країн Південної Європи та запозичення позитивного досвіду для системи охорони здоров'я України в цьому напрямку.

Метою роботи є аналіз проведених та запроваджених реформ, стратегій, планів і втілених політичних рішень для збереження здоров'я країн південної Європи та виділення позитивного досвіду для України.

Виклад основного матеріалу дослідження дає можливість в групу країн південної Європи віднести такі країни, як Португалія, Іспанія, Андора, Монако, Італія, Ватикан, Сан-Марино, Греція, Мальта та Кіпр. Умовно країни належать до моделі Беверіджа (державна система охорони здоров'я) де фінансування здійснюється переважно за рахунок державного бюджету, тобто внески збираються через загальну податкову систему – на центральному, регіональному чи місцевому рівнях. У моделі Беверіджа можуть застосовуватися різноманітні підходи до фінансування системи охорони здоров'я, але головна роль у забезпеченні фондами належить державному сектору.

Першою країною, яку слід розглянути в контексті нашого дослідження є Італія. Недивлячись на фінансові труднощі у фінансуванні охорони здоров'я Уряд Італії всіляко намагається вести політику запровадження здорового способу життя. Для цього на сайті Міністерства охорони здоров'я розроблені «інформаційні путівники» для італійців, що вказують як і де це робити. Вони реалізується у чотирьох напрямках кожен з яких ділиться на підгрупи: скринінг (рака молочної залози, рака шийки матки тощо), вакцинація (вакцинація проти грипу, проти вірусу папіломи людини, вакцинація дітей тощо), напрямок здорової поведінки (здорове харчування, фізичні вправи, харчування при вагітності, заходи пов'язані з вживанням наркотиків і алкоголю тощо), безпека життєдіяльності (корисні поради, профілактика алергії, чисте повітря, профілактика отруєння грибами, правила поведінки подорожуючих, рекомендації, як захистити себе в спеку чи холод тощо) [1].

Також, на сайті працює «Енциклопедія здоров'я». Вона є одним з найважливіших медичних словників з простою і доступною інформацією про основні захворювання, їх соціальні наслідки, основні фактори ризику, як їх запобігти, розпізнати, лікувати. Ініціатором ідеї виступило Міністерство охорони здоров'я у співпраці з Національним інститутом охорони здоров'я. Час від часу

інформаційну базу «Енциклопедії здоров'я» розширює і доповнює Національна служба охорони здоров'я на відповідальності якої вона знаходиться. «Енциклопедія здоров'я» містить інформацію про інфекційні захворювання, в тому числі, і ті, що передаються статевим шляхом, психічні розлади, хвороби органів дихання, хвороби органів травлення та захворювання нирок і суглобів, судинні захворювання, пухлини та рідкісні захворювання тощо.

Вона не замінює консультації, відвідування або рецепт від лікаря, але сприяє розвитку діалогу і відповідальної участі, поінформування громадян для покращення роботи всієї системи охорони здоров'я [2].

Уряд Італії постійно проводить кампанії по перевірці якості продуктів харчування, їх походження, ввезення на територію продуктів іноземного походження та ферм які вирощують тварин для внутрішнього ринку споживання [3].

Національний Комплексний план по безпеці якості продуктів харчування на 2015-2018 роки, чітко визначив всі елементи управління по принципу « від ферми до виделки». В цій програмі робиться акцент на те, що здоров'я кожного італійця залежить від того на скільки якісними був корм для тварини, яке було здоров'я тварини, яким повітрям вона дихала і які рослини їла [4]. Також уряд всіляко турбується про незаконне вживання допінгу і його наслідків, зокрема, як наслідку – збільшення серцево-судинних захворювань [5].

У 2015 році Міністерство охорони здоров'я разом з Інститутом охорони здоров'я проводило заходи на предмет профілактики татуювань серед населення Італії. Це явище є дуже популярним серед італійських жінок і неповнолітніх. Одночасно, воно є і небезпечним, адже викликає різного роду захворювання шкіри [6].

У 2016 році Міністерство охорони здоров'я підтримало Національний план щодо попередження корупції, зокрема у сфері охорони здоров'я і долучилося до співпраці з Національним управлінням по боротьбі з корупцією. На їх думку сектор охорони здоров'я повинен бути задіяний у цій програмі. Виникає необхідність проведення не каральних а профілактичних заходів у секторі, що будуть направлені на зміну мислення, підняття рівня культури і підвищення відповідальності як з боку медичного персоналу так і громадян [7].

В Іспанії Уряд підтримує II Національний стратегічний план для дітей і підлітків до 2016 року. Національний план дій по соціальній інтеграції на 2013-

2016 роки, впровадив Рекомендації з практики співпраці соціальної інтеграції за рахунок інвестицій структурних фондів ЄС на 2014-2020 роки, закріпив Інструкцію з соціальної допомоги сім'ям у 2016 році.

Також, серед заходів по збереженню здоров'я проводяться кампанії по попередженню ВІЛ/СНІД, протидії торгівлі жінками, гендерного насилля. В школах проходять кампанії під лозунгом «Здорова школа – здорове суспільство!» [8].

Що стосується політики збереження здоров'я в Португалії, слід відмітити, що Уряд ще з 1911 року через Головне управління охорони здоров'я підтримував функціонування всієї системи. Згодом, Декрет-закон 413/1971 від 27 вересня визначив новий вектор роботи в історії охорони здоров'я Португалії де пріоритети були визначені у бік зміцнення здоров'я і профілактики захворювань [9].

З 2012 року Португальська система охорони здоров'я працює на основі Національного плану в галузі охорони здоров'я, який розрахований до 2016 року. Його виконання передбачає: одержання позитивних результатів для здоров'я; просування сприятливих умов для здоров'я протягом усього життєвого циклу людини; посилення економічної і соціальної підтримки в області охорони здоров'я; посилення участі Португалії в питаннях глобальної охорони здоров'я; підвищення показників здоров'я і досягнення цілей Національного плану [10].

З 1997 року Міністерство охорони здоров'я і соціального забезпечення Андорри співпрацювало з експертами ВООЗ від Європейського регіонального бюро по перегляду політики у сфері якості питної води, харчових продуктів та відходів. Була запроваджена програма для пониження рівня зловживання наркотиками, алкоголем і тютюном [11].

В Андоррі існують проблеми швидкого старіння населення та порушення санітарних норм і гігієни. У той же час економічні показники та підрахунки свідчать про те, що витрати на охорону здоров'я значно збільшуються, а це створює серйозну загрозу до її стійкості і довговічності. У цьому контексті система охорони здоров'я та соціального захисту Андорри, як і скрізь, потребує трансформації.

Національний план в галузі охорони здоров'я 2020 покликаний стати інструментом державної політики і соціальної допомоги, необхідної в цьому контексті трансформації та адаптації. Уряд пропонує ряд конкретних заходів і законодавчих змін, які обертаються навколо трьох основ, у відповідності з наступними принципами: комплексний підхід, полягає у вирішенні міжгалузевих

та міждисциплінарних проблем зі здоров'ям шляхом вдосконалення профілактики, діагностики та лікування хронічних захворювань і залежності; поліпшення зору, за рахунок якості та ефективності запровадження нової моделі Andorrà d'Atenció Sanitària (MAAS); зміцнення системи управління, вдосконалення інформаційних систем за участі громадян і медичних професіоналів.

В цьому документі сформульовані 60 цілей і 10 стратегій, заснованих на певних напрямках роботи – від служб охорони здоров'я і системи управління до поліпшення якості послуг [12].

Князівство Монако веде активну міжнародну участь у політиці здорового харчування та харчових домішок [13], запровадження інтегрованих інформаційних систем в охороні здоров'я [14]. Департамент охорони навколишнього середовища регулярно проводить інвентаризацію та моніторинг програм для морських і наземних видів, таким чином, не тільки дозволяє оцінити якість навколишнього середовища, але і контролювати результативність заходів [15]. Монако бере участь в зусиллях по стабілізації глобального потепління планети за рахунок зниження викидів парникових газів на 30% у 2020 році і 80% в 2050 році [16]. Профілактика і скринінг є ключовими елементами політики у галузі охорони громадського здоров'я, розробленої протягом декількох років. Уряд надає кошти, щоб переслідувати чіткі цілі з підтримки людей з обмеженими можливостями і сприяє їх самостійності та інтеграції у повсякденному житті [17]. Важливим елементом політики уряду, а зокрема Міністерства охорони здоров'я та соціальної політики є напрямок роботи з населенням. Він має соціально-профілактичне спрямування на роботу в сім'ях, дітьми, підлітками, інвалідами [18]. В Монако великої підтримки має спорт і все, що з ним пов'язано. Для цього існує дві підстави: перша, більшість штаб-квартир міжнародних спортивних організацій знаходиться в Монако, і друга, пряма ініціатива князів і принца [19]. Що стосується спортивної орієнтації всього населення то воно відбувається за трьома напрямками – запровадження у шкільну програму групових та індивідуальних занять з різних видів спорту; державна підтримка спортивних клубів і асоціацій і проведення змагань між ними; заохочення спортсменів, що приймають участь у олімпіадах і міжнародних змаганнях [20].

Держава-Місто Ватикан – резиденція Папи Римського, територія Святейшого Престолу (Престолу Святого Петра), центрального органу

Католицької Церкви. Найменша у світі незалежна держава, анклав посеред Риму в Італії. Ватикан – абсолютна теократична монархія, керована Святим Престолом. Сувереном Святого Престолу, в руках якого зосереджені абсолютна законодавча, виконавча і судова влада, є Папа Римський, що обирається кардиналами на довічний термін. Тому система охорони здоров'я повністю побудована на церковних моральних і етичних принципах. Католицька система охорони здоров'я стала власником мережі страхових постачальників і забезпечує доступ до медичних послуг соціально незахищених осіб [21]. Керівництво органів охорони здоров'я призначається Папою Римським. Медичний персонал складається з постійного персоналу охорони здоров'я, лікарів і фахівців різних медичних і хірургічних напрямків. Технічний персонал складається з годувальниць, осіб з необхідними професійними кваліфікаціями.

Відділ Здоров'я і Добробуту здійснює діяльність в Місті Ватикан, в Папських Віллах Castel Gandolfo і у будівлях і областях, визначених Договором Lateran, в межах законів і правил. Відділ надає наступні послуги: послуги охорони здоров'я; професійна медицина; судова медицина; захист довкілля; вакцинація проти інфекційних і широко поширених хвороб; харчова безпека, робота моргу; ветеринарна робота; підтримка стосунків з організаціями і асоціаціями у питаннях національної і міжнародної охорони здоров'я.

Станція Допомоги в місті Ватикан працює цілодобово. Також, медичні служби супроводжують папські святкування, церемонії, аудієнції і урочисті заходи [22].

Політика збереження здоров'я Ватикану дуже відрізняється від політики інших країн. Вона направлена на розуміння того, що зцілення людського тіла можливе за умови духовного зцілення. Одним словом лікування відбувається через розповсюдження віри. Ватикан приймає активну участь у міжнародній політиці з глобальних проблем. Наприклад, у питаннях міждисциплінарного і міжкультурного підходу до вирішення екологічних проблем [23], справедливої політики заснованої на фундаментальних цінностях відносно людини, солідарності економічно розвинених країн з бідними країнами у питаннях збереження здоров'я і допомоги [24].

Найсвітліша республіка Сан-Марино країна в центрі Італії. Сан-Марино вважається державою з високою стабільною економікою, один з найнижчих рівнів безробіття у Європі, відсутністю державного боргу та профіциту бюджету.

Стратегічні цілі системи охорони здоров'я полягають у наступному: захищати і підвищувати рівень здоров'я як суспільного блага, що покладається на Інститут соціального забезпечення; запровадження елементів інновації, які зможуть покращити рівень колективного та індивідуального здоров'я; інвестувати у розвиток людських ресурсів; сприяти розвитку співробітництва, особливо у питаннях профілактики та догляду; поєднувати фінансову стійкість з поліпшенням якості послуг; запровадження принципу «обов'язку бути здоровим»; відновлення профілактики в місцях де вона відсутня; не тільки продовження життя, а й покращення його умов і якості [25].

Основна проблема системи охорони здоров'я Греції полягає в невідповідності між заявленими цілями, заходами для їх реалізації та імплементованим законодавством. Деякі реформи було реалізовано лише частково, а деякі й узагалі скасовано ще на стадії впровадження. Тож зміни, «нав'язані» медичними реформами, виявилися короточасними. А тягар минулого гальмує поступ галузі вперед [26, 27].

Наслідки кризи 2015 року стали тяжкими для населення, особливо для груп ризику. Люди похилого віку тепер змушені сплачувати більше грошей за медичні послуги. Натомість доступ до них дістати важче. Не можливо знайти лікарів, медикаменти стали дорожчими. Дешевші лише непатентовані ліки. Витрати на охорону здоров'я значно урізали за останні роки – з 5,3 до 4,3 млрд. Водночас, зросло безробіття.

Охорона здоров'я фінансується з бюджету Греції. В держсекторі країни відбулися кілька масштабних хвиль скорочень. Близько 2 мільйонів людей втратили робочі місця і, відповідно, соціальне страхування.

Інший наслідок кризи – менше робочих місць та урізання зарплати лікарям. Тисячі медпрацівників вже виїхали з країни у пошуках кращого заробітку. За останні 6 років лише в медичній раді Афін 7,5 тисяч лікарів переїхали за кордон у пошуках роботи, більшість, до Великої Британії, Скандинавії та Німеччини [28]. 132 великих медичних центри були об'єднані в мережу з 82, близько 850 клінік були закриті, а 30 тисяч працівників охорони здоров'я були звільнені [29]. Грецька система охорони здоров'я наскрізь корумпована, що теж впливає на роботу системи [30].

У 2012 році Міністерство вносило законопроект щодо піклування за жебраками та надання їм соціального захисту [31]. Серед програм, що

забезпечують збереження здоров'я і профілактичну мету слід назвати Програму імунізації дорослих і дітей на Кіпрі від 2012 року [32].

У 2014 році Міністерство подало законопроект в якому викладені пропозиції по працевлаштуванню лікарів [33]. Також, у 2014 році були оприлюднені основні ідеї Закону про здоров'я. В ньому були визначені основні вимоги і правила до хірургічних втручань, роботи персоналу, запровадження принципу взаємодії між медичним персоналом, встановлення необхідної кількості ліжок у медичних закладах, питання надання сервісних послуг та скорочення годин очікування пацієнтами [34]. Неодноразово міністром робилися заклики до фармацевтичних компаній вкладувати гроші в економіку Греції з метою виготовлення дорогих і якісних медикаментів у відповідності до європейських стандартів [35].

Серед негативних моментів, також, слід навести той факт, що Греція відмовляється реалізовувати Директиву ЄС від 2014 року, що забороняє паління в установах і громадських місцях. Уряд намагається визначити «години куріння» і не виконує всіх зобов'язань [36].

Система охорони Греції близька до краху. На її підтримку стали лікарі деяких країн світу і проводять кампанію під назвою The «Emergency Greece». В рамках Програми відбуваються постійні заклики до ЄС допомоги Греції економічно стабілізуватися та вирішити питання з гуманітарною допомогою та біженцями [37].

І нарешті, дану групу країн завершує Республіка Мальта – країна на острові в Середземному морі до півдня від Сицилії, на схід від Тунісу і півночі від Лівії. Мальта має дуже хорошу систему охорони здоров'я і люди можуть вибрати між державним і приватним сектором.

У 2010 році була створена Allied Health Care – медична організація в галузі охорони здоров'я, яка відповідає за співпрацю і міжнародний досвід з іншими країнами у питаннях збереження здоров'я. Медичний персонал організації займається діагностикою, лікуванням і реабілітацією мальтійців усіх вікових груп. Їх робота стосується таких напрямків як дієтологія, стоматологія, офтальмологічні послуги, протезування, медична фізика, робота з патологіями, психологія, радіотерапія, соціальна робота тощо [38].

У 2016 році курс подолання ракових захворювань на Мальті визначений як Національна платформа для об'єднання всіх недержавних організацій допомоги

хворим та їх сім'ям [39]. Уряд проводить заходи по оздоровленню сексуального життя. Для цього існують анонімні, безкоштовні консультації як для підлітків так і для дорослих. Велика увага приділяється сексуальному вихованню з дитинства [40]. Активну участь у збереженні здоров'я мальтійців приймає Національний орган з переливання крові. Він прагне забезпечити стійке постачання безпечної крові на Мальтійських островах, пропонує послуги, що включають консультування донорів, основні біохімічні скринінги і проводить кампанії з підвищення обізнаності про важливість донорства крові [41].

Висновки з цього дослідження полягають у тому, що дана група країн вирізняється тим, що має відносно стійку економіку, що значним чином дозволяє витратити кошти на охорону здоров'я. До групи країн з високим рівнем політичної свідомості у питаннях збереження здоров'я слід віднести Португалію, Іспанію, Андору, Монако, Італію, Ватикан, Сан-Марино, Мальту та Кіпр. Для запровадження політики збереження здоров'я країни ведуть активну міжнародну (Ватикан) і внутрішню політику (Князівство Монако). Інші країни, наприклад Італія, комплексно підходять до заходів з збереження здоров'я і використовує всі можливості по інформуванню своїх громадян через Світову мережу Інтернет. Це являється дуже економічним і дієвим методом. Абсолютно всі країни мають Національні програми де пріоритетними напрямками визначені профілактичні заходи направлені на збереження здоров'я. Князівство Андорра спромоглося розробити і утвердити програму до 2020 року.

Єдине виключення становить Греція. Політику збереження здоров'я не можна назвати дієвою, хоча б тому, що уряд країни не виконує європейських вимог і рекомендацій, більшість програм залишилися не реалізованими а проекти законів не ухваленими, країна має високий рівень корупції, вкрай слабку економіку і багато внутрішніх проблем, що впливають на всю систему охорони здоров'я.

Подальші розвідки та можливе запозичення досвіду для системи охорони здоров'я України у питанні збереження здоров'я нами вбачається у частині запозичення досвіду Князівство Монако у питанні підняття рейтингу зі спортивної роботи у державі; Ватикану – на предмет переосмислення система охорони здоров'я загалом, що повністю побудована на церковних моральних і етичних принципах; Італії – у створенні інформаційної «Енциклопедії здоров'я»; Мальти – у створенні медичної організації в галузі охорони здоров'я, яка відповідала б за

співпрацю і міжнародний досвід з іншими країнами у питаннях збереження здоров'я.

Література:

1. *Vivere in salute.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.salute.gov.it/portale/salute/p1_3.jsp?lingua=italiano&tema=Vivere_in_sa
2. *Enciclopedia Salute.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.salute.gov.it/portale/salute/p1_3.jsp?lingua=italiano&tema=Salute_A_Z
3. *Uffici veterinari periferici, le attività svolte nel 2014.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.salute.gov.it/portale/news/p3_2_1_1_1.jsp?lingu
4. *Piano Nazionale Integrato 2015-18, tutti i controlli dai «campi alla tavola».* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.salute.gov.it/portale/news/p3_2_1_1_1.jsp?lingua=italiano&menu=not
5. *Antidoping, presentata al Parlamento la relazione 2015.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.salute.gov.it/portale/news/p3_2_1_1_1.jsp?ling
6. *Tatuaggi, i primi dati italiani elaborati dall'Istituto Superiore di Sanità.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.salute.gov.it/portale/news/p3_2_1_1_1.jsp?lingua=italiano&menu=notizi
7. *Anticorruzione, Ministero salute e ANAC firmano Protocollo e danno il via ai controlli sul campo.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.salute.gov.it/portale/news/p3_2_1_1_1.jsp?lingua=italiano&menu=notizie&p=dalministero&id=2541
8. *Highlights.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.msssi.gob.es/en/home.htm>
9. *Historic notes. Directorate-General of Health.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dgs.pt/directorate-general-of-health/historic-notes.aspx>
10. *The National Health Plan (NHP) 2012-2016.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pns.dgs.pt/nhp-in-english/&usg=AL>
11. *Andorran Health Insurance.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pacificprime.com/country/europe/andorra-health-insurance-pacific-pr>
12. *Procediment participatiu per l'adopció del Pla Nacional de Salut 2020.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.salut.ad/>
13. *The Ministry of Health and Social Affairs Signs the Milan Charter.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.monacowealthmanagement.com/articles/awareness/2015/20151103-the-ministry-of-health-and-social-affairs-signs-the-milan-charter.php>

14. *Singapore's Health Cloud Edged Out Hundreds of Global Submissions to Snag Prestigious DataCloud Enterprise Cloud Award in Monaco.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.ihis.com.sg/MediaCentre/mr/Pages/Singapore's-Health-Cloud-Edged>

15. *Helping the natural environment to prosper.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://en.gouv.mc/Policy-Practice/The-Environment/Helping-the-natural-environment-to-prosper>

16. *The Climate and Energy Plan in the town.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://en.gouv.mc/Policy-Practice/The-Environment/The-Climate-and-Energy-Plan-in-the-town>

17. *An exemplary Public Health system.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://en.gouv.mc/Policy-Practice/Social-Affairs-and-Health/An-exemplary-Public-H>

18. *A special link with the population.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://en.gouv.mc/Policy-Practice/Social-Affairs-and-Health/A-special-link-with-the-population>

19. *Sports events.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://en.gouv.mc/Policy-Practice/Sport/Sports-events>

20. *A sports-oriented country.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://en.gouv.mc/Policy-Practice/Sport/A-sports-oriented-countr>

21. *Catholic health system gets into insurance. The National Catholic Reporter Publishing Company. Marie Rohde, Jun. 18, 2014.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ncronline.org/news/faith-parish/catholic-health-system-gets-insurance>.

22. *Department of Health and Welfare. Uffici di Presidenza S.C.V.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/en/stato-e-governo/struttura-del-governatorato/sanita-e-igiene.html>

23. *XXX International Conference at Vatican City: speech of Dr Konstanty Radziwiłł, Polish Minister of Health Comments Off on XXX International Conference at Vatican City: speech of Dr Konstanty Radziwiłł, Polish Minister of Health.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cpme.eu/xxx-international-conference-at-vatican-city-speech-of-dr-konstanty-radziwill-polish-minister-of-health>

24. *Vatican committed to universal health care coverage. The National Catholic Reporter Publishing Company. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ncronline.org/news/politics/vatican-committed-universal-health-care-coverage>*
25. *Sanità. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sanita.sm/online/home/sanita.html>*
26. *Greece: Health system review. Economou C. Health Syst Transit. 2010;12 (7):1-177, xv-xvi.*
27. *Oral Health Dent Manag. 2012 Mar;11(1):3-10. Systems for the provision of oral health care in the Black Sea countries part 10: Greece. Damaskinos P1, Economou C.*
28. *Медицина Греції – реформи буксують, населення незадоволене. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vz.kiev.ua/medicina-greci%D1%97-reformi-buksuyut-naselennya-nezadovolene/>*
29. *Греція планує штрафувати пацієнтів з раковими захворюваннями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/WORLD/greciya-planuye-shtrafuvati-paciyentiv-z-rakovimi-zahvoryuvannnyami-180895_.html*
30. *Греція. № 26 (233): Погляд на системи охорони здоров'я у світі – 7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gukr.com/article2709.html>*
31. *Health Ministry Collects Data on Homeless to Propose New Law. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://greece.greekreporter.com/2012/01/13/health-ministry-collects-data-onhomeles>*
32. *Immunization Schedule 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.moh.gov.cy/Moh/МОΗ.nsf/All/54D2487EB7E56075C2257AFB00469>*
33. *Greek Health Ministry Plan to Deal with Hospital Doctor Shortage. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://greece.greekreporter.com/2014/10/15/greek-health-ministry-plan-to-deal-with>*
34. *Health Minister Unveils Details of Draft Omnibus Bill on Health in Greece – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://greece.greekreporter.com/2014/02/28/health-minister-unveils-details-of-draft>*
35. *Health Minister Calls on Multinational Pharmaceutical Firms to Invest in Greece [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://greece.greekreporter.com/2015/04/30/health-minister-calls-on-multinational-p>*
36. *Greek Health Ministry Considers Time Schedule for Public Smoking. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:*

<http://greece.greekreporter.com/2015/05/30/greek-health-ministry-considers-time-schedule-for-public>

37. *Doctors Launch Awareness Campaign on Collapsing Greek Health System.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://greece.greekreporter.com/2016/04/19/doctors-launch-awareness-campaign-on-collapsing-greek-health-system/&usg=ALkJrhi4Bhr0GHkNRJUZQDK>

38. *Allied Health Care.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://health.gov.mt/en/ahcs/Pages/overview.aspx>

39. *About National Cancer Platform.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nationalcancerplatform.org.mt/&usg=ALkJrhipf3nnHwYwSFfr3xiC7daS_AL5BA

40. *Sexual Health.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sexualhealth.gov.mt/>

41. *National Blood Transfusion Service – Malta.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://health.gov.mt/en/nbts/Pages/home.aspx>

УДК 342.951:351.82

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ КЛАСИФІКАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ
ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

кандидат юридичних наук, Коропатнік І. М.

Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Україна, м. Київ

Здійснення класифікації соціальних інститутів громадянського суспільства було визначено автором метою даної публікації. В статті, на підставі аналізу наукової юридичної, соціологічної, політологічної літератури та застосування міждисциплінарного підходу розкриваються особливості становлення, розвитку та функціонування громадянського суспільства. Використання теоретико-методологічної традиції соціологічної науки дало можливість автору здійснити класифікацію соціальних інститутів громадянського суспільства та визначити зміст політичного (добровільні громадські організації і рухи, політичні партії, незалежні засоби масової інформації, громадська думка тощо), економічного (ринкова економіка, недержавна власність на засоби виробництва, середній клас тощо),

суспільного (сім'я, місцеве управління, місцеве самоврядування тощо), культурного (школа, культурно-мистецькі заклади, тією мірою, якою вони виступають як недержавні утворення тощо) та релігійного (релігійні громади, релігійні братства) інститутів громадянського суспільства.

Подальших наукових розвідок потребує питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави

Ключові слова: громадянське суспільство, соціальний інститут, соціальний інститут громадянського суспільства.

PhD in Juridical sciences, Koropatnik I. M. Theoretical and methodological foundations of social institutions classification of civil society / Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kiev, Ukraine, Kiev

Making social classification of civil society was defined by the author aim of this publication. The article, based on a scientific analysis of the legal, sociological, political literature and use an interdisciplinary approach the peculiarities of the formation, development and functioning of civil society. Using theoretical and methodological traditions of social science has enabled the author to make a classification of social institutions of civil society and determine the content of political (voluntary social organizations and movements, political parties, independent media, public opinion, etc.), economic (market economy, non-state ownership of the means of production The middle class, etc.), social (family, local government, local government, etc.), cultural (schools, cultural and art institutions, to the extent that they act as private education, etc.) and religious (religious communities, religious brotherhoods) institutions civil society.

Further scientific studies requires the interaction of civil society and the state.

Keywords: civil society, social institute, social institute of civil society

Постановка проблеми. Питання взаємодії держави та громадянського суспільства в Україні було і залишається актуальним. Події останніх років, а саме складна соціально-економічна та суспільно-політична ситуація, воєнний конфлікт на Сході країни, гальмування реформ ключових сфер суспільного життя та економіки – загострили та ще більше актуалізували це питання [15, с. 105].

Варто зазначити, що після проголошення у 1991 році державної незалежності України *концепція громадянського суспільства* була сприйнята як загальнолюдська цінність і дістала відображення у Декларації про державний

суверенітет України (1991 р.) та Конституції України (1996 р.). Тим самим Україна як держава задекларувала своє прагнення до демократії [10, с. 4].

У 2016 році Президентом України видано Указ “Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні”, яким затверджується Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки.

Зауважимо, що проблеми функціонування та взаємодії соціальних інститутів громадянського суспільства були і залишаються в центрі теоретичних та емпіричних досліджень багатьох суспільствознавчих наук, зокрема соціальної філософії, політології, соціології та правознавства.

Такі вітчизняні вчені як О. Корнієнко, В. Кротюк, Т. Ковальчук, І. Пасько С. Тимчеко та інші досліджували особливості становлення громадянського суспільства в Україні. Проблеми формування, розвитку та класифікації соціальних інститутів знаходились в центрі наукових пошуків О. Богданова, С. Войтовича, Г.Клименко, Л. Мельничук, О. Мазурик, С. Омельченко, М. Тур, та інших.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні та класифікації соціальних інститутів громадянського суспільства. Реалізація даної мети можлива шляхом виконання наступних **завдань**: 1. визначення змісту понять: “громадянське суспільство”, “інститут”, “соціальний інститут” та “соціальний інститут громадянського суспільства”; 2. окреслення теоретико-методологічних підходів до класифікації соціальних інститутів; 3. здійснення класифікації соціальних інститутів громадянського суспільства.

Як зазначає Є. Подольська, під **громадянським суспільством** частіше всього розуміють або просто людське суспільство, або ті форми соціальності, які чинять вплив на політику, або опозиційні державі суспільні групи. У будь-якому разі, основне значення громадянського суспільства полягає в тому, що воно знімає напруження між державою, локальними соціальними групами і індивідами, яке неминуче виникає у міру розширення суспільного простору і поглиблення соціальної диференціації [9].

Так, на думку В. Степаненка, “**громадянське суспільство**” – це поняття, символічне поле, розгалуження соціальних інститутів, практик та цінностей, яке охоплює комплекс основних соціетальних характеристик та параметрів *суспільної життєдіяльності, яка відокремлена від держави і є самоорганізованою*. Це –

комплексний соціокультурний та суспільно-політичний феномен, який включає в себе наявність та розвиненість: **соціальних інститутів** (незалежні медіа; громадська думка; добровільні асоціації та об'єднання громадян; принцип верховенства права, реалізований в рівності громадян перед законом та в реальному доступі громадян до правової справедливості; структурована та інституалізована політична опозиція; системи зовнішнього громадського контролю за владою на всіх рівнях, включаючи незалежний прокурорський нагляд, парламентські комісії, парламентські та громадські аудиторсько-контрольні комісії; правозахисні організації – “сторожові собаки суспільства”); **соціальних практик** (суспільна активність громадян, що не обмежується участю у виборах; громадські рухи; ініціативні групи; громадянська залученість до добровільних суспільних, почасти неформалізованих та “віртуальних” (наприклад, через інтернет-лист) об'єднань; поінформованість – знання місцевих та загальнонаціональних новин; правова культура та вміння застосовувати правозахисну та судову систему; діяльність незалежних правозахисних недержавних організацій; лобювання суспільно-значимих ініціатив); суспільних **цінностей та чеснот** (плюралізм, толерантність, довіра до співвітчизників та суспільних інститутів, здатність до компромісів без втрати гідності, самоповага, ввічливість, громадська солідарність та взаємодопомога).

Наріжними принципами громадянського суспільства науковець визначає *плюралізм, публічність, легальність, сприйняття та повага до прав особистості (privacy)* [12].

Словник термінів за тематикою громадянське суспільство, який розміщений на урядовому сайті дає наступне визначення **громадянського суспільства**: “це суспільство громадян з високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних властивостей, яке утворює розвинені правові відносини з державою; суспільство рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага” [11].

Спираючись на положення юридичної науки В. Федоренко та Я. Кагляк визначають **громадянське суспільство** як самоорганізовану і саморегульовану сферу публічно-правових відносин у державі, яка утворена вільними і рівними індивідами та створеними ними об'єднаннями громадян, які функціонують, формуючи соціальний капітал та здійснюючи контроль за органами державної

влади, служать підґрунтям демократії та визначальним чинником у розбудові правової держави [17].

Тобто, *громадянське суспільство* – це соціальне утворення, яке характеризується високим рівнем самоорганізації, відокремлене від держави та має складні структурно-функціональні параметри.

Варто зазначити, що формування громадянського суспільства – невпинний процес, характерними ознаками якого є: *пріоритет* приватної власності й пов'язаних з нею інтересів власників; *наявність* розвиненого “середнього класу”; *високий* рівень життєвих і творчих можливостей самореалізації особистості в усіх сферах суспільного життя; *функціонування* значної кількості суспільно-політичних організацій, які відображають інтереси різних суспільних груп; *постійний* розвиток і утвердження громадянськості через обмін взаємодоповнюючими якостями за принципом “політичність громадянського суспільства і громадянськість політичного” [10, с. 5].

Зауважимо, що у реальному житті люди, групи людей, які займають різне становище у суспільстві й беруть неоднакову участь в економічній, політичній, духовній сферах життєдіяльності, вступають між собою у різноманітні стосунки. Щоб забезпечити сталість соціальних відносин, суспільство виробило своєрідну систему, яка узгоджує взаємодію його елементів. У цій системі особливо важливу роль виконують *соціальні інститути*, які представляють собою досить стійкі форми організації та регулювання спільної діяльності людей.

Поняття “соціальний інститут” належить до наукових термінів, які широко використовуються майже в усіх галузях суспільствознавства. У правознавчих науках його використовували для характеристики окремого комплексу юридичних норм, що регулюють соціально-правові відносини в певній предметній сфері.

Привертає увагу той факт, що предметне поле поняття “*інститут*” в правознавчих науках обмежуються лише сукупністю норм чи правил на відміну від соціологічної науки де його зміст охоплює широкий діапазон суспільних утворень. Як наслідок, існує досить велика кількість визначень, за якими до інститутів можуть бути віднесені різні за змістом і призначенням соціальні явища.

Дослідження інститутів громадянського суспільства, на наш погляд, варто розпочати з визначення поняття “інститут”. Як слушно зазначає Г. Пилипенко поняття “інститут” є ключовим для інституціональної теорії, проте загальноновизнаного наріжного визначення даної категорії для інституціоналізму

сьогодні не існує [8, с. 12]. Здійснивши аналіз робіт таких науковців як Т. Веблен [1], Дж. Ходжсон [18, 19, 20], Д. Норт [6, 7], Г. Клейнер [3], А. Шастітко [21], В. Тамбовцев [13], А. Ткач [16] дослідниця здійснює класифікацію даного поняття в основу якої покладено такі соціально-психологічні явища як *звичай, звичка, правило, норма* та інші [8, с. 15].

Вона приходить до висновку, що *інститут* слід вважати виключно соціальним явищем, яке у своєму виникненні і розвитку набуває послідовної зміни форм від норми до правила і звичаю. Інститут створює особливу основу, мотив дії, притаманний виключно людині у стані її сумісної діяльності. У свою чергу, інстинкти, генетично наслідувані і набуті особисті правила, що в силу повторюваності перевтілюються у звичку – це складові іншого суб'єкта – індивіда.

Характерною особливістю інституту, на думку Г. Пилипенко, є його подвійна природа, адже інститут характеризує суспільну діяльність індивідів. Так, народжуючись і виховуючись у певному соціокультурному середовищі, індивід потрапляє у світ визначених правил і норм, а тому вимушений орієнтуватися на дії інших людей і звірятися з нормами того суспільства, в якому перебуває у даний час, очікуючи певної реакції на свої вчинки [8, с. 17].

Слід також зауважити, що за нормами, правилами і звичаями знаходяться явища більш високого порядку – *суспільні цінності*, які виконують роль повсякденних орієнтирів у діяльності людини, виносять оцінку явищам, схвалюють або засуджують їх і, тим самим, отримують нормативний характер. Саме цінності соціального середовища визначають зародження, розвиток і зникнення норм.

Слушною, на наш погляд, є думка Г. Пилипенко щодо того, що *інститут* – це, з одного боку, зовнішня норма, правило і, одночасно, з іншого – внутрішня норма, санкціонована суспільними цінностями. Адже кожний окремо взятий індивід, який знаходиться у середовищі дії певних суспільних правил, що є зовнішніми до нього, повинен свідомо дійти до їх внутрішнього схвалення і визнання. Тобто, правила як зовнішні обмеження мають стати внутрішнім елементом його особистих спонукань. А це стає можливим тільки у разі відповідності зовнішніх норм нормам внутрішнім, тобто тим, що ґрунтуються на цінностях, які сформовані і прийняті індивідом свідомо. Якщо зовнішні норми не відповідають індивідуально прийнятим нормам, то обов'язковість таких норм, а, значить і правил, повинна забезпечуватися зовнішнім, юридичним примусом.

Тому, розуміння *інститутів* не тільки як комплексу зовнішніх обмежень і створення можливостей діяльності, але і як внутрішнього елемента особистих спонукань має вагоме значення, оскільки дає можливість зрозуміти елементи, які визначають поведінку людини, і, відповідно, розвиток соціуму в цілому [8, с. 18].

Реалізація мети нашого дослідження потребує аналізу такого поняття як “соціальний інститут”. Дане поняття є однією з основних дефініцій соціологічної науки, в науковий обіг якої воно було введено Г. Спенсером.

Зазначимо, що для суспільства як складної організованої системи життєво важливим є закріплення певних типів соціальних взаємодій, їх узгодження, доцільність, щоб вони відбувалися за певними правилами, були обов’язковими для соціальних спільнот, соціальних організацій, соціальних груп. Цій меті мають слугувати такі елементи суспільства, як *соціальні інститути*, що дають змогу створити *міцну та стійку систему відносин між людьми у складному суспільному середовищі, сформувати соціальний порядок, необхідний для задоволення основних потреб соціальних груп: забезпечення матеріальними ресурсами, соціальними благами, цінностями культури тощо* [5, с. 143].

Досліджуючи теоретико-методологічні та нормо проектні аспекти інститутів громадянського суспільства В. Федоренко та Я. Кагляк визначають *інститути громадянського суспільства* як суб’єктів, які в процесі своєї діяльності формують суспільні відносини, спрямовані на утвердження громадянського суспільства; інститути, які об’єднують у своєму складі норми конституційного та інших галузей права, що регулюють суспільні відносини у відповідній сфері і виступають складовими елементами багатовимірної системи конституційного права України; узагальнюючу назву для всіх упорядкованих і структурованих виявів громадянського суспільства тощо [17].

Таким чином все вище зазначене дає нам підстави для визначення змісту поняття “*соціальний інститут громадянського суспільства*” під яким ми розуміємо, стійкі форми організації та регулювання спільної діяльності людей, у складному за будовою, суспільному середовищі, які є основою для задоволення їх основних потреб та які відокремлені від держави.

Науковцями здійснено багато спроб класифікувати соціальні інститути. Цікавою, на нашу думку, є робота М. Глотова де він акумулює теоретичні підходи до класифікації соціальних інститутів [2, с.]. Дослідник зазначає, що класифікація соціальних інститутів, яка запропонована закордонними представниками

інституціонального аналізу довільна та своєрідна. Так, Л. Бернард виокремлює “зрілі” та “не зрілі” соціальні інститути [26, с. 878-882]; Б. Маліновський – “універсальні” та “партикулярні” [29, с. 55-66]; Л. Л. Баллард – “регулятивні” та “санкціоновані або оперативні” [24, с. 12]; Ф. Чепін – “специфічні або нуклеативні” та “основні або дифузно-символічні” [27 с. 19-23]; Г. Барнз – “первинні”, “вторинні”, “третинні” [25, с. 31-35].

Функції, які виконують соціальні інститути покладені в основу класифікацій К. Даусона, У. Геттіса та Т. Парсонса: спадкові, інструментальні, регулятивні та інтегративні [28, с. 263-288]; релятивні, регулятивні та культурні [30, с. 51-58].

Зазначимо, що до класифікації соціальних інститутів Я. Щепанський підійшов з функціонально-змістовних позицій. Так, польський дослідник розділив соціальні інститути на “формальні” та “неформальні” та пропонує розрізняти їх за галузями суспільного життя: **економічні, політичні, культурні, суспільні** (буквально) **та релігійні**. При цьому він зазначає що запропонована ним класифікація не є вичерпною, і в сучасних суспільствах можна знайти соціальні інститути, які не охоплені даною класифікацією [23, 2].

Як слушно зазначає П. Шляхтун, громадянське суспільство має таку саму структуру, як і суспільство в цілому. Її складають багатоманітні суспільні відносини – *економічні, соціальні, політичні, соціокультурні* тощо та їх суб’єкти, за винятком держави [22].

Досягнення мети нашого дослідження вимагає визначення зазначених соціальних інститутів. Так, **економічними** інститутами громадянського суспільства на думку Є. Подольської є: *ринкова економіка*, основу якої становлять недержавні підприємства; *високорозвинена економіка*, заснована на індустріальних і постіндустріальних технологіях; *середній клас* – економічно, політично і соціально незалежні від держави громадяни, які мають можливість і здатність забезпечити себе самі – соціальна основа громадянського суспільства [9].

На думку П. Шляхтуна *економічною* основою, фундаментом громадянського суспільства є *недержавна власність* на засоби виробництва, яка може існувати в індивідуальній і колективній формах.

Суб’єктами різновидів індивідуальної власності виступають індивіди та домашні (сімейні) господарства. Колективною є власність акціонерних товариств, кооперативів, релігійних і громадських об’єднань та організацій, трудових

колективів різних форм господарювання тощо. Наявність у громадян власності на засоби виробництва робить їх незалежними від держави в економічному відношенні. Поряд з правом приватної власності важливе значення для громадянського суспільства має гарантована державою свобода підприємницької, трудової і споживчої діяльності [22].

Політичними інститутами громадянського суспільства на думку А. Колодій є: *добровільні громадські організації* і громадські рухи, а також *політичні партії* на перших стадіях свого формування, поки вони ще не задіяні в механізмах здійснення влади; *незалежні засоби масової інформації*, які обслуговують громадські потреби та інтереси, формулюють і оприлюднюють громадську думку; *громадська думка* як соціальний інститут; у певному аспекті – вибори та референдуми, коли вони служать засобом формування і виявлення громадської думки та захисту групових інтересів; залежні від громадськості елементи судової і правоохоронної системи (як-то суди присяжних, народні міліцейські загони тощо); на Заході є тенденція зараховувати до інститутів громадянського суспільства також розподільчо-регулятивні інститути сучасної держави загального добробуту [4].

Як зазначає П. Шляхтун, у науковій літературі нерідко висловлюється думка про неполітичний характер громадянського суспільства, тобто про відсутність у ньому політичних інститутів і відносин. Така позиція необґрунтовано залишає поза межами громадянського суспільства, зокрема, політичні партії, громадсько-політичні організації, засоби масової інформації, які є найважливішими засобами впливу громадянського суспільства на державу.

Політичні відносини як відносини з приводу влади притаманні і громадянському суспільству, однак у ньому вони не є державно-політичними і виступають як відносини між недержавними політичними інститутами. Найважливішим політичним інститутом громадянського суспільства є *політичні партії*. Це – добровільні об'єднання громадян, що виконують у громадянському суспільстві низку важливих функцій: вираження соціальних інтересів, ідеологічну, політичної соціалізації, формування громадської думки тощо. Водночас політичні партії є найважливішою ланкою, яка з'єднує громадянське суспільство з державою; передусім саме завдяки їм здійснюється представництво багатоманітних соціальних інтересів на державному рівні. У разі оволодіння державною владою та чи інша партія стає суб'єктом державно-політичних

відносин і в такій якості не виступає інститутом громадянського суспільства. Це стосується не лише правлячої партії, а й усіх інших тією мірою, якою вони є носіями державної влади.

Інституціональними елементами структури громадянського суспільства є багатоманітні *громадські організації*. Політичними інститутами є ті з них, які тією чи іншою мірою впливають на здійснення державної влади, тобто виступають як групи інтересів. Групами інтересів є передусім громадсько-політичні організації – професійні, жіночі, молодіжні, ветеранські тощо. Інші громадські організації як групи інтересів виявляють себе лише ситуативно – у разі безпосередньої чи опосередкованої взаємодії з політичними інститутами.

Важливим політичним інститутом, за допомогою якого громадянське суспільство справляє істотний вплив на державу, є *засоби масової інформації*. Інститутом громадянського суспільства можуть бути лише недержавні засоби масової інформації, а саме політичним інститутом вони виступають тоді, коли виконують політичну функцію, взаємодіючи з політичною владою, державою [22].

Соціальну структуру громадянського суспільства складають різноманітні соціальні спільності – класові, етнічні, демографічні, професійні тощо та відносини між ними. Такі спільності є в будь-якому суспільстві. Особливість громадянського суспільства полягає в наявності у ньому класів власників засобів виробництва, економічною основою існування яких є недержавна, передусім приватна, власність. Характерною рисою соціально-класової структури сучасного розвиненого громадянського суспільства є переважання в ній так званого *середнього класу* як прошарку людей з відносно високим рівнем матеріального достатку.

Первинний соціальний осередок громадянського суспільства – *сім'я*. Це – заснована на шлюбі або кровній спорідненості мала група, члени якої пов'язані спільністю побуту, взаємною відповідальністю і взаємодопомогою. Як соціальний інститут сім'я характеризується сукупністю соціальних норм, санкцій і зразків поведінки, що регламентують взаємовідносини подружжя, батьків, дітей та інших родичів. Сім'я є найбільш сталим інститутом громадянського суспільства, який зберігає певну автономію стосовно держави навіть у тотально одержавлених суспільствах.

Управлінська діяльність в адміністративно-територіальних одиницях держави – областях, районах, містах тощо – поділяється на *місцеве управління* і

місцеве самоврядування. Місцеве управління є державним управлінням, що здійснюється центральною владою або адміністрацією вищестоящого територіального рівня управління, як правило, через призначувані вищестоящою владою адміністративні органи. *Місцеве самоврядування* – це діяльність самого населення територіальної одиниці – територіальної громади – та її виборних органів з управління місцевими справами. Місцеве самоврядування є не управлінською діяльністю взагалі, а лише діяльністю самого населення з управління власними справами. Лише в цьому значенні місцеве самоврядування є інститутом громадянського суспільства.

На органи місцевого самоврядування можливе покладення завдань державного управління. Під час виконання цих завдань відповідні органи діють уже не як *місцеве самоврядування* – інститут громадянського суспільства, а як органи державного управління [22].

Структуру **духовної** сфери громадянського суспільства складають соціокультурні відносини, а її елементами є школа, церква, різноманітні культурно-мистецькі заклади – тією мірою, якою вони виступають як недержавні утворення. Духовне життя громадянського суспільства характеризується ідеологічною багатоманітністю. Воно несумісне з пануванням єдиної ідеології, з так званою державною ідеологією, насаджуваною ідеологізованою державою.

Існують й інші аспекти та елементи структури громадянського суспільства. У кожному разі йдеться про все те, що перебуває поза межами держави як політичного інституту, що не є державним [22].

Релігійними інститутами громадянського суспільства є, зокрема, релігійні громади, управління і центри, релігійні братства, місіонерські товариства (місії). Вони утворюються з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати та поширювати віру і діють відповідно до своєї інституційної структури згідно зі своїми статутами (положеннями). Зазначені та інші релігійні організації не виконують державних функцій. Держава не втручається у здійснювану в межах закону діяльність релігійних організацій, не фінансує діяльність будь-яких організацій, створених за ознакою ставлення до релігії [14].

Висновки. Аналіз наукової філософської, соціолого-політологічної, економічної та юридичної літератури допоміг: 1. *встановити*, що громадянське суспільство представляє собою само організовану та саморегульовану сферу публічно-правових відносин у державі, яка утворена вільними і рівними

індивідами та створеними ними об'єднаннями громадян, які функціонують формуючи соціальний капітал та здійснюючи контроль за органами державної влади; 2. *визначити*, що поняття "інститут" широко вживається у суспільствознавчих науках, а в правознавчих означає сукупність норм або правил; 3. *з'ясувати*, що соціальний інститут представляє собою стійку форму організації та регулювання спільної діяльності людей; 3. *з'ясувати*, що соціальним інститутом громадянського суспільства можна назвати стійкі форми організації та регулювання спільної діяльності людей, у складному за будовою, суспільному середовищі, які є основою для задоволення їх основних потреб та які відокремлені від держави; 4. *здійснити* класифікацію соціальних інститутів громадянського суспільства, в основу якої покладено галузі суспільного життя, а саме: економіку, політику, культуру, релігію.

Література:

1. Веблен Т. Теория праздного класса / Т. Веблен. – М.: Прогресс, 1984. – 368 с.
2. Готов М. Б. Социальный институт: определение, строение, классификация / М. Б. Готов // Социологические исследования. – 2003. – № 10. – С. 13 – 19.
3. Клейнер Г. Б. Особенности процессов формирования и эволюции социально-экономических институтов в России / Г. Б. Клейнер. – М.: ЦЕМИ, 2001. – 57с.
4. Колодій А. Історична еволюція громадянського суспільства та уявлень про нього (формування ідеалу) / А. Колодій. – Незалежний культурологічний часопис "І". – 2001. – № 21.
5. Кузьменко Т. М. Соціологія. Навч. посіб./ Т. М. Кузьменко. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 320 с.
6. Норт Д. Институциональные изменения: рамки анализа / Д. Норт // Вопросы экономики. – № 3. – С.6 – 17.
7. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт. – К.: Основи, 2000. – 189 с.
8. Пилипенко Г. М. Категоріальне оформлення поняття інститут: проблеми і перспективи інституціональної теорії / Г. М. Пилипенко // Економічний вісник НГУ. – 2008. – № 4. – С. 12 – 18.
9. Подольська Є. А. Соціологія: 100 питань-100 відповідей / Є. А. Подольська, Т. В. Подольська. – К. : ІНКООС, 2009. – 352 с.

10. *Правові механізми взаємодії держави і громадянського суспільства в Україні: історичний досвід і виклики сучасності: наук. записка / [В. П. Горбатенко, І. О. Кресіна, О. В. Кукуруз, В. П. Тимощук, О. В. Стрельцова, Л. О. Матвійчук]. – К.: НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2013. – 82 с.*
11. *Словник термінів за тематикою громадянське суспільство [Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/news/article/show/11*
12. *Степаненко В. Проблеми формування громадянського суспільства в Україні: інститут, практика, цінності / В. Степаненко // Українське суспільство: 10 років незалежності / За ред. В.Ворони. – К.: ІС НАН України, 2001. – С. 169 – 183.*
13. *Тамбовцев В. Л. О разнообразии форм описания институтов / В. Л. Тамбовцев // Общественные науки и современность. – 2004. - №2. – С.107 – 118.*
14. *Теорія держави і права: підручник / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О.В. Петришина. – Х.: Право, 2015. – 368 с.*
15. *Тімар І. О., Карнаухова О. В. Місце громадянського суспільства в економіці та на ринку праці: світовий досвід та Україна // Український соціум. – 2015. – № 1 (52). – С. 105 – 124.*
16. *Ткач А. Інституціональна економіка. Нова інституціональна економічна теорія. Навчальний посібник / А. Ткач. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 304 с.*
17. *Федоренко В.Л. Інститути громадянського суспільства та інститут громадських організацій в Україні: теоретико-методологічні та нормопроєктні аспекти [Електронний ресурс] / В. Л. Федоренко, Я. О. Кагляк Режим доступу:
<http://old.minjust.gov.ua/20126>*
18. *Ходжсон Дж. Жизнеспособность институциональной экономики / Дж. Ходжсон // Эволюционная экономика на пороге XX века. – М.: Япония сегодня, 1997. – 289 с.*
19. *Ходжсон Дж. Привычки правила и экономическое поведение / Дж. Ходжсон // Вопросы экономики – 2000. – №1. – С. 55 – 62.*
20. *Ходжсон Дж. Экономическая теория и институты / Дж. Ходжсон. – М.: Дело, 2003. – 464 с.*
21. *Шаститко А. Механизмы обеспечения соблюдения правил (экономический анализ) / А. Шаститко // Вопросы экономики – 2002. – №1. – С. 32 – 49.*

22. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки): підруч. для студ. вищ. навч. закл. / П. П. Шляхтун. – К. : Либідь, 2002. – 574 с.

23. Щепанський Я. Елементарные понятия социологии / Я. Щепанский. – М., 1969.

References:

1. Veblen T. *Teoriya prazdnogo klassa* / T. Veblen. – M.: Progress, 1984. – 368 p.

2. Glotov M. B. *Sotsialnyy institut: opredelenie, stroenie, klassifikatsiya* / M. B. Glotov // *Sotsiologicheskie issledovaniya*. – 2003. – № 10. – P. 13 – 19.

3. Kleyner G. B. *Osobennosti protsessov formirovaniya i evolyutsii sotsialno-ekonomicheskikh institutov v Rossii* / G. B. Kleyner. – M.: TsYeMI, 2001. – 57 p.

4. Kolodiy A. *Istorichna evolyutsiya gromadyanskogo suspilstva ta uyavlen pro nogo (formuvannya idealu)* / A. Kolodiy. – *Nezalezhnyi kulturologichnyi chasopis "i"*. – 2001. – № 21.

5. Kuzmenko T. M. *Sotsiologiya. Navch.posib.* / T. M. Kuzmenko. – K.: Tsentri uchbovoi literaturi, 2010. – 320 p.

6. Nort D. *Institutsionalnye izmeneniya: ramki analiza* / D. Nord // *Voprosy ekonomiki*. – № 3. – P.6 – 17.

7. Nort D. *Institutsii, institutsiyna zmina ta funktsionuvannya ekonomiki* / D. Nord. – K.: Osnovi, 2000. – 189 p.

8. Pilipenko G. M. *Kategorialne oformlennya ponyattya institut: problemi i perspektivi institutsionalnoi teorii* / G. M. Pilipenko // *Yekonomichnyi visnik NGU*. – 2008. – № 4. – P. 12 – 18.

9. Podolska E. A. *Sotsiologiya: 100 pitan-100 vidpovidey* / E. A. Podolska, T.V. Podolska. – K.: INKOS, 2009. – 352 p.

10. *Pravovi mekhanizmi vzaemodii derzhavi i gromadyanskogo suspilstva v Ukraïni: istorichnyi dosvid i vikliki suchasnosti: nauk. zapiska* / [V. P. Gorbatenko, I. O. Kresina, O. V. Kukuruz, V. P. Timoshchuk, O. V. Streltsova, L. O. Matviychuk]. – K.: NAN Ukraïni, In-t derzhavi i prava im. V. M. Koretskogo, 2013. – 82 p.

11. *Slovník terminiv za tematikoyu gromadyanske suspilstvo [Yeλεκτροννiй resurs]* – Rezhim dostupu: http://civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/news/article/show/11

12. Stepanenko V. *Problemi formuvannya gromadyanskogo suspilstva v Ukraïni: institut, praktika, tsinnosti* / V. Stepanenko // *Ukraïnske suspilstvo: 10 rokiv nezalezhnosti* / Za red. V. Voroni. – K.: IS NAN Ukraïni, 2001. – P. 169 – 183.

13. *Tambovtsev V. L. O raznoobrazii form opisaniya institutov / V. L. Tambovtsev // Obshchestvennye nauki i sovremennost. – 2004. - №2. – P.107 – 118.*
14. *Teoriya derzhavi i prava: pidruchnik / O. V. Petrishin, S. P. Pogrebnyak, V. S. Smorodinskiy ta in.; za red. O. V. Petrishina. – Kh.: Pravo, 2015. – 368 p.*
15. *Titar I. O., Karnaukhova O. V. Mistse gromadyanskogo suspilstva v ekonomitsi ta na rinku pratsi: svitoviy dosvid ta Ukraïna // Ukraïnskiy sotsium. – 2015. – № 1 (52). – P. 105 – 124.*
16. *Tkach A. Institutsionalna ekonomika. Nova institutsionalna ekonomichna teoriya. Navchalniy posibnik / A. Tkach. – K.: Tsentri uchbovoi literaturi, 2007. – 304 p.*
17. *Fedorenko V. L. Instituti gromadyanskogo suspilstva ta institut gromadskikh organizatsiy v Ukraïni: teoretiko-metodologichni ta normoproektni aspekti [Yeλεκstronniy resurs] / V. L. Fedorenko, Ya. O. Kaglyak Rezhim dostupu: <http://old.minjust.gov.ua/20126>*
18. *Khodzhsou Dzh. Zhiznesposobnost institutsionalnoy ekonomiki / Dzh. Khodzhsou // Evolyutsionnaya ekonomika na poroge KhKh veka. – M.: Yaponiya segodnya, 1997. – 289 p.*
19. *Khodzhsou Dzh. Privychki pravila i ekonomicheskoe povedenie / Dzh. Khodzhsou // Voprosy ekonomiki – 2000. – №1. – P. 55 – 62.*
20. *Khodzhsou Dzh. Ekonomicheskaya teoriya i instituty / Dzh. Khodzhsou. – M.: Delo, 2003. – 464 p.*
21. *Shastitko A. Mekhanizmy obespecheniya soblyudeniya pravil (ekonomicheskiiy analiz) / A. Shastitko // Voprosy ekonomiki – 2002. – №1. – P. 32 – 49.*
22. *Shlyakhtun P. P. Politologiya (teoriya ta istoriya politichnoi nauki): pidruch. dlya stud. vishch. navch. zakl. / P. P. Shlyakhtun. – K. : Libid, 2002. – 574 p.*
23. *Shchepanskiy Ya. Elementarnye ponyatiya sotsiologii / Ya. Shchepanskiy. – M., 1969.*
24. *Ballard L. V. Social Institutions / L. V. Ballard. – NY. – L., 1936.*
25. *Barnes H. E. Social Institutions / H. E. Barnes. – NY, 1942.*
26. *Bernard L.-L. An Introduction to Sociology / L.-L. Bernard. – NY. 1942.*
27. *Chapin F.St. Contemporary American Institutions. A Sociological Analysis / F. St. Chapin – NY. 1935.*
28. *Dawson C. A. An Introduction to Sociology / C. A. Dawson, Gettys W. E.– NY, 1948.*
29. *Malinowski B.A. Scientific Theory of Culture / B. A. Malinowski. – Chapel Hill, 1944.*

30. Parsons T. *The Social System* / T. Parsons – Glencoe, 1951.

IV. PHILOSOPHICAL SCIENCES

UDC 008

“SOFT POWER”, COMMUNICATION AND THE PROBLEM OF HUMANITARIAN CRISIS

Chernyshov V. A.

Post-graduate student of the Chair of Philosophy of
The Donetsk National University, Ukraine, Vinnitsa

The article is devoted to the philosophical inquiry of the worldview connection between soft power, information and humanitarian crisis of modernity. The purpose of the work is the integrative philosophical analysis of the expression of the “soft power” and informational technologies in the modern social context. It has been concluded that the main negative aspect of “soft power” influence is depreciation of human personality as the last value of the informational society. The way out can be found in transformation of the systems and sub-systems of social communication.

Key words: Knowledge, Soft Power, Influence, Information, Society.

“Soft power” is a term which was firstly used by J. Nye. It can be defined as using of economical mechanisms, social communication, international institutions and transnational actors [1, p. 8] in order to achieve one’s political and social goals. “Soft power” is evidently more efficient in modern world than “hard power” (which includes all aspects of military force of the state). “Soft power” involves three main aspects: 1) culture; 2) political ideology and values; 3) diplomacy. Because of modern informational development one of the main aspects of cultural component of “soft power” are social communication within informational technologies.

The role of a human in the world and his interaction with nature and technics has been greatly changed during the last century. Information has gradually occupied the top place in modern system of values. According to M. Castells’ words, “technological revolution with informational technologies is again in the center and rapidly form the material background of society” [2, p. 25]. The total informatization has become the

result of the process of intensive scientific and technical development in the 20th century.

The purpose of the work is the integrative philosophical analysis of the expression of the “soft power” and informational technologies in the modern social context.

The problems of informational technologies, communication and “soft power” have been described in the works of J. S. Jr. Nye [1], M. Castells [2], Z. Bauman [3], A. Toffler [4], F. Dallmar [5], D. Mayers [6], N. Gabor [7], N. Kirillova [8], L. Stolovych [9], Yu. Pushshayev [10], and others. But the question is so complex and deep that in spite of great deal of works devoted to it is still open and call for further inquiries.

The effects of development of computer technologies have ambiguous character. On the one hand scientific and technical progress has deeply changed industry. There is the evident connection with transformation of capitalism and informatization. According to M. Castells' thought, technical and economic system which appeared in 1980s can be aptly described by the term of “informational capitalism” [2, p. 40]. The world and society would be much more different than moderns ones if the Asian-Pacific area could not integrate their own traditional form of economical organization with the instrument of informational technologies. But along with great success in economy the phenomenon of informational society is connected with numerous problems deal with a personality who lives in this society. In particular it is the problem of crisis of identity, disorientation and growth of social anomy.

In society which is in the state of transition from industrial era to informational one personal self-identification is nearly impossible because of absence of its basic background – stable tradition and canon. On the background of dramatic social changes the main standards of personal self-identity have been lost. In the context of transitional period the world seems start moving. The instability of many social institutions (family, education, etc.) has expressed and the necessity of changes has become obvious. It causes the conflict character of personal consciousness. On the one hand, it is expressed in negative emotions, such as anxiety, fear and stress. On the other hand, absence of stability opens the new opportunities of active changes and creativity. One more characteristic feature of transitional period is the problem of social anomy.

First of all it should be mentioned that anomic personality is always a skeptic. Such a personality is always oriented toward the current moment but not toward future

or past. It seems completely logical if to take into consideration all ephemerality of these notions in the situation of social and political transition when any rational planning next moment may appear inadequate to external reality because of absence of stable system of values, steady starting points. Modern British sociologist Z. Bauman compares this situation with popular computer game “musical armchairs” which appear in different points of space and make a player to move constantly without calm and relaxation [3, p. 184]. The problem of disorientation has been appeared. But here should be mentioned some positive aspects also. They include high degree of personal freedom without which any normal social development is impossible. Also anomy can be regarded one of the factors of social stabilization and play the role of a kind of “hardening”.

So, the influence of informational technologies and informatization of society have a lot of contradictions. The fact is obvious that modern society is in the state of transition and is characterized by heightened instability and uncertainty. The main problems people face with in informational era (such as crisis of identity, worldview disorientation, anomy, etc.) can be described by the term “dehumanization”. It reflects accents offset from needs and potential of human personality toward potential of scientific and technique progress in the sphere of informational technologies. In connection with the fact that history cannot be rewrite or turned back the main challenge of modernity is in looking for the optimal ways of using of “soft power” instruments for humanization of social life. In spite of starting of informational era the main intentions and hopes are still connected with a human personality and its ability of cognition of those things which in Middle Ages were called “providence” and now are called “the regularities of social and historical development”.

Transitional period of social development is always connected with the crisis of social worldview. It is caused by destruction of values and difficulties of forming of new normative scale under the circumstances of constant transformations of social surrounding. Modern society faces very serious problem – the crisis of humanistic worldview. A person who lives and acts in modern social and cultural reality have to live in the permanent state of shock. In the theory of A. Toffler it is the “future shock” – a power which permeates in private life of everybody and makes one to adapt constantly to new social roles [4, c. 22]. As a result it causes psychological misbalance. M. Castells has expressed his own view on the problem in terms of polarization and distancing which appear between trends of globalization based on

informational technologies and human “I” and poses a question of necessity of searching of the “new identity” and “new spirituality” [2, p. 44–45]. F. Dallmar, a scientist who writes about ethical aspect of globalization also analyzes the crisis of humanistic worldview, dichotomy of personal and global and social communication. The scientist sees the decision of the problem in purposeful and conscious cultivation of humanism [5, p. 13, 26]. This task stands before the spheres of morality and politics simultaneously. So, wide range of existing opinions of the problem demonstrates its complex and multilevel character. In general, the roots of the problem are in the conflict between different values and worldview orientations which are closely connected with informatization and globalization as two great and intensively developed phenomena.

Informational epoch presents its own challenges to humanity and calls for necessity of looking for adequate reactions. The situation becomes more difficult because of the fact that a person who lives in secular society based on scientific rationality and consumerism (bright examples of which are famous “MacDonald’s”, “Coca-Cola”, fashion jeans) feels spiritual and worldview disorientation [6, p. 115]. In fact personality becomes the last value for itself. In this context a serious danger of losing the difference between understanding of a person as a super-value and destructive trends of depreciation of personality and human life has appear. Behind this measure the notion of personal freedom may transform into total permissiveness which will cause social catastrophe. Even nowadays there are some marks of it such as mass propaganda of anti-culture expressed in pornography, violence and aggression in movies and numerous reality-shows [7, p. 26], in fashion magazines and computer games [8, p. 348], and also in much more cruel forms such as wars and terroristic acts (for instance, grievously known September 11th in the USA, Nord Ost and the accident in Beslan in 2004). In spite each of these tragedies seems to have its own specific causes all of them are remarkable signs of crisis of the “system of basic senses” of modern culture [9, p. 91]. Completely logical in this context is the idea of deep transformation of this system of senses and values and their adaptation to new reality of informational era.

Every person learns basic behavioral norms and worldview ideas in the process of socialization. The essential part of this process is up-bringing in a family and in educational institutions. School education is especially important for study of foreign languages. Especially important role for language education (which is a basic part of

social communication in modern multi-ethnic world) is played by school education. The subject-matter sphere of any language is transcendental reasoning of human experience. Language ontologizes and builds human reality [10, p. 11]. Reality is built only in the context of human practices. Behind any language always separate culture and picture of the world stand. Modern society is multi-cultural. That is why language is the important way of expression and forming factor of any culture. So, leaning foreign languages becomes more and more topical in social communication and influence. Knowledge of foreign languages is one of the bases of “soft power” and forming of inter-cultural consciousness which help to integrate native and foreign languages in one context. It makes a person a competent member of intercultural dialogue.

The role of informational technologies in this aspect is rather ambiguous. On the one hand, informational technologies which are used in educational sphere have deep humanistic potential and scale of effect. On the other hand, the same technologies are often monopolized by certain structures and personalities who are interested in maintaining of rather low level of cultural, intellectual and emotional development of society. There are numerous examples of applying of informational technologies for provocation of social aggression and anti-humanistic impact of social consciousness. For instance, actualization of archaic mythological opposition “We – They” during the electoral races and before social upheavals (wars and revolutions) is a regular occurrence. There are great doubts about would be the famous Orange revolution in 2004 in Ukraine of the revolution in 2013 without using of “soft power” and informational technologies as its part. These events have brought deep split into society and made impossible not only adequate international dialogue but also dialogue in the space of the Ukrainian national culture. Some scientists, such as A. Toffler think that further development of technical progress will give a decision of monopolization of mass informational technologies in natural way: “The development of informational technologies step by step but very soon will demonopolize information without a single shot... The result of this will be destandardization of cultural industry... soon the day will come when books, magazines, newspapers, movies and other mass-media will be proposed to a consumer based on the principle “make it yourself” [4, p. 306]. But, for a pity, for the Ukrainian society this perspective is not the nearest one.

Therefore, the main negative aspect of “soft power” influence is depreciation of human personality as the last value of the informational society. The way out can be found in transformation of the systems and sub-systems of social communication,

especially – in educational sphere which should provide more efficient background for stable development of multi-ethnic society.

References:

1. Nye J. S. Jr. *Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History* / J. S. Jr. Nye. – N.-Y.: Longman, 1997. – 301 p.
2. Castells M. *Informatsiyana epoha: Economica, obshshestvo i cultura* / M. Castells. – M.: GUVShE, 2000. – 608 s.
3. Bauman Z. *Individualizirovannoye obshshestvo* / Z. Bauman. – M.: AST, 2002. – 390 s.
4. Toffler A. *Shok budushshego* / A. Toffler. – M.: AST, 2000. – S. 13–26.
5. Dallmar F. *Globalnaya etika: preodoleniye dihotomiyi “universalism” – “particularism”* / F. Dallmar // *Voprosy filosofiyi.*–2004. – Vol. 3. – S. 13–26.
6. Mayers D. *Sotsialnaya psichologiya* / D. Mayers. – SPb.: Piter, 2002. – 752 s.
7. Gabor N. *Vzayemovidpovidalnist v media dialozi* // *Materialy VII vseukrainskoy naukovopraktichnoyi konferentsiyi [“Sotsialna komunikatsiya: vyklyky XXI stolittya”]*. – Lvov: Ukrainsky katolitsky universitet, 2005. – S. 25–28.
8. Kirillova N. B. *Mediacultura: ot moderna k postmodernu* / N. B. Kirillova. – M.: *Academichniy proekt*, 2005. – 448 s.
9. Stolovych L. N. *Ob obshshechelovecheskih tsennostyakh* / L. N. Stolovych // *Voprosy filosofiyi.* – 2007. – Vol. 7. – S. 86–97.
10. Pushshayev Yu. V. *Liberalism, kvasiliberalniye mify i svoboda SMI (Karl Popper o roli televideniya v obshshestve)* / Yu. V. Pushshayev // *Voprosy filosofiyi.* – 2006. – Vol. 8. – S. 3–14.

V. TECHNICAL SCIENCES

UDC 631.363

FEATURES GRINDERS - MIXER WITH OPTIMIZATION OF PROCESS PARAMETERS

PhD, Engineering Sciences (Machines and Means of Mechanization of Agricultural Production), PhD, Engineering Sciences (Project and Program Management), Alatom Mohammad Fayiz Ahmad

The existing constructions of continuous-running fodder choppers-mixers for small cattle were investigated in the article. The analysis of advantages and disadvantages of existing choppers was conducted by abstracting effective areas of their application. It was established that it was inappropriate to chop concentrated and rough feed simultaneously, because the fibrous materials of rough feed reduce the impact force of unmilled grain with the working surface of the chopper. Moreover, the food making aggregate must be equipped with process automated facilities. The basic models were determined, which improvement allows increasing the efficiency of mixing rough, concentrated and succulent feed. In most cases while technological optimization processes in animal industry it is advisable to use the second-order design, because the processes are complex and the significant factor coefficients of regression may appear in the model which have to be raised to second power.

Keywords: feed, cattle, food preparation, chopper - mixer, impact force, automation, aggregate, optimization.

1. Introduction. The full feeding and rational use of forage resources are the main ways of increasing the efficiency of the farm industry, increasing production and reducing production costs. The feeding of the feed majority in its natural form is ineffective as the feed rations should be balanced with the content of protein, carbohydrates, vitamins, minerals and other substances that stimulate the development and ensure the safety of livestock and the high animal productivity.

The most efficient use of feed is achieved by feeding them in the form of complete feed mixtures, balanced in nutritional elements, vitamins, microelements, antibiotics, bio-stimulants, because there is no such a full set in any separate feed form. The resulting mixtures from the feed preparation shops should strictly comply with the set scientifically based ration formulation for the served group of animals, have a set humidity (65 ... 80%) and temperature

(in summer – 293 K, in winter – 313 K), a high degree of homogeneity; particles of feed components should maintain their dimensions. A feed mixture should not be composed of foreign, harmful impurities for animals' health and formations, bacterial seeding and bad odors. It is necessary that only feed of high quality comes into the food preparation shop, that the technology and preparation terms are strictly kept [19].

2. Analysis of recent research and publications and the problem statement.

It is known that by sheep growing they are fed with multicomponent feed mixtures, which include rough, succulent and concentrated feed. It is not easy to mix these components, because the particles of grain chop and rough feed cut stick to a wet shaving of chopped root crop. It is most effectively to mix such feed components in continuous-running mixers, because the mixing process occurs in a thin layer of the mixture. The theoretical basics for the development of continuous-running mixers haven't been on its final stage yet and require further development.

The basic results of theoretical and experimental researches of the efficiency of fodder chopper-mixers are given in the works of famous scientists: S. V. Melnikov, S. I. Nazarov, V. I. Perednya, L. P. Kartashov and O. V. Tsurkan, O. V. Demin, M.G. Palkin and others [1-4]. The works of these scientists are directed at the intensification improvement of the feed mixing process in continuous-running machines. The improvement of the working body which can chop several types of fodder and, at the same time, effectively mix chopped components makes the relevancy of our research.

3. The purpose and objectives of research is the study of the design features of continuous-running mixers with the definition of the operating parameters optimization.

To achieve this goal it is necessary to solve the following tasks:

- to analyze the structure of food choppers-mixers for feeding the small cattle;
- to study the advantages and disadvantages of the existing choppers-mixers with justification of areas of their effective use;
- to examine the operation principle of the existing designs of continuous-running fodder mixers with a rotating tanker;
- to develop a design

4. The methods and results of research

4.1. Analysis of the constructions of choppers-mixers

The effective sheep breeding is impossible without using multicomponent fodder (fodder mixtures) in ration.

A composition of loose fodder mixtures for small cattle is the following: 20 – 40% - straw, 12 - 26 – hay, 40 - 60 – silage, 7 - 17% – mixed fodder.

A composition of granulated fodder mixtures for small cattle is the following: 35 - 50% – straw, 18 - 30 – grass meal, 20 - 40 – hay and grain fodder, 14 – 20% – mixed fodder.

Taking into consideration the above-mentioned facts, we can say that increase of the efficiency of the fodder mixing process for small cattle can be achieved using a mixing working body which can move effectively groups of particles of different size from one position into another. Moreover, an effective mixer must provide a continuous technological process with minimal energy and human resources expenses. It is also very important to take into account the fact that a fodder mixture of high quality can be obtained only from properly ground components.

At present, the fodder chopper-mixer ISK-3 is very widespread (Fig. 1).

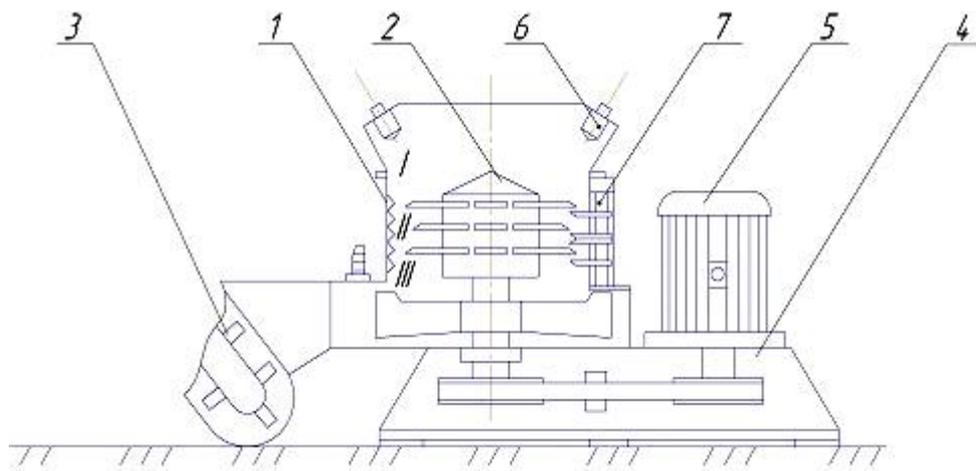

Fig.1. Fodder chopper-mixer ISK-3:

1 – toothed deck; 2 – knife rotor; 3 – unloading conveyor; 4 – frame; 5 – power-driven station; 6 – nozzle; 7 – counter-cut; I – inlet chamber; II – chopping and mixing chamber; III – unloading chamber.

The productivity of the machine which works at mixing can reach 25 t/h, at mixing with partial regrinding – up to 5 t/h, at chopping, for example, of straw – up to 3-4 t/h at the cutting length of up to 30 mm, and 4-8 t/h at the cutting length of 50 mm.

The distinctive feature of these machines is a vertical or horizontal position of two augers of a higher pitch. It allows obtaining a loose fodder mixture from several components. The availability of adjustable counter cuts permits changing a degree of chopping fodder mixture components. The productivity of such machines makes 12 t/h,

the tanker capacity – 12 m³, the mixing time – 5-7 minutes; the weight – up to 5300 kg; it is unitized with a 1,4-2 ton-force class tractor [5, 6].

The chopper-mixer provides mixing of silage, straw, edible roots and mixed fodder with a degree of homogeneity – 80-90%; engine's installed capacity is 39,2 kW; rotor's rotational frequency – 17 c⁻¹; machine's dimensions –1600x1090x1150 mm; weight with an unloading conveyor – 2200 kg. The chopper-mixer is operated by one worker.

Advantages of ISK-3:

1. continuity of the process;
2. simplicity of the design;
3. chopping and mixing is carried out simultaneously;
4. protection against consequences in case if extraneous objects get into the working zone;
5. high homogeneity of mixture.

Disadvantages of ISK-3:

6. high energy intensity of the process of fodder mixture preparation;
7. granulated fodder can't be added to a fodder mixture without being destructed;
8. it doesn't mix fodder with grass meal;
9. it doesn't chop concentrated fodder;
10. the machine is stationary.

The analysis of existing designs of continuous-running fodder mixers has showed that such machines work effectively as a part of feed processing units.

A new high-efficiency feed-processing plant should include four self-contained modules (figure 2):

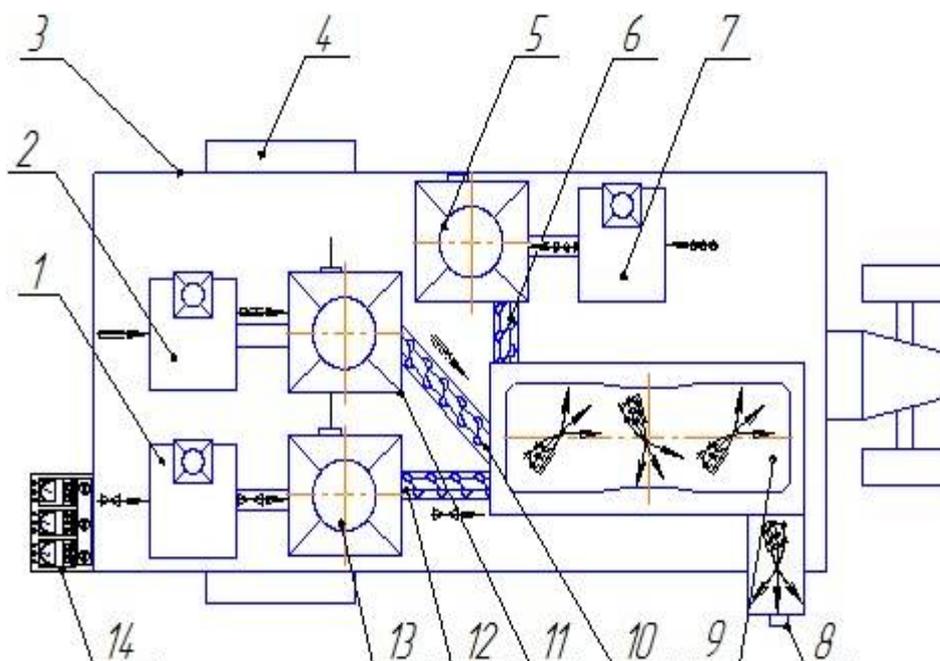

Fig. 2. Schematic diagram of the fodder chopper-mixer:

1 – a chopper of rough feed; 2 – a chopper of concentrated feed; 3 - frame; 4 - undercarriage; 5 – tanker for shavings of succulent fodder; 6 - shaving dispenser; 7 – a chopper of succulent feed; 8 - mass sensor; 9 - mixer; 10 - dispenser of the

concentrated feed; 11 – tanker of concentrated feed; 12 - dispenser of rough feed shreddings; 13 – tanker for rough feed shreddings; 14 –control board.

- a chopper of succulent feed 7 (root crops, vegetables, fruits, melons, etc.) with a storage tanker 5 and a dispenser 6;

- a chopper of rough feed 1 (hay, straw, etc.) with a storage tanker 13 and a dispenser 12;

- a chopper of concentrated feed 2 (grain materials) with a storage tanker 11 and a dispenser 10;

- a scientifically based continuous-running fodder mixer 9 provides a high degree of homogeneity of the mixture (80-90%).

Also the feed preparation unit must be equipped with the process automation tools (sensor that registers a mass of the food mixture coming from the mixer 8, and common remote control of all independent modules of the chopper-mixer 14), the undercarriage 4 and the unloading chute.

The aggregate continuous-running fodder chopper-mixer is equipped with L-shaped beaters, the beaters are fixed with an interval from each other. This allows lifting a part of the feed mixture's layer at a height, bigger than the slope of repose of its components. This effect prevents the formation of the circulation center of the mixture's components and mixing is provided by the alternately changing the layers' position. Furthermore, the mixture's shape, consisting of two truncated cones 4 connected by a smaller base, provides a varying value of the components' angular velocity, which also has a positive effect on the efficiency of the mixing process.

The winding provides two complete material rotations. The cones are connected by a cylindrical insert. After passing the first cone the fodder is additionally mixed in the symmetrically located second cone. The mixer's setting angle is changed by a screw mechanism. The mixer's design allows to change the number and shape of the winding's blades, as well as the diagram

The analysis of existing designs of continuous-running fodder mixers showed that increasing the mixing efficiency is achieved by using rotating drums with screw and blade working bodies located on them.

In existing designs of continuous-running fodder mixers with a rotating tanker a mixing process occurs in such a way [9]. At the circulation motion in the cross-sectional view of the drum all the material can be divided into rising (zone *ACBM*) and rolling down (zone *ACBN*) layers (Fig. 3).

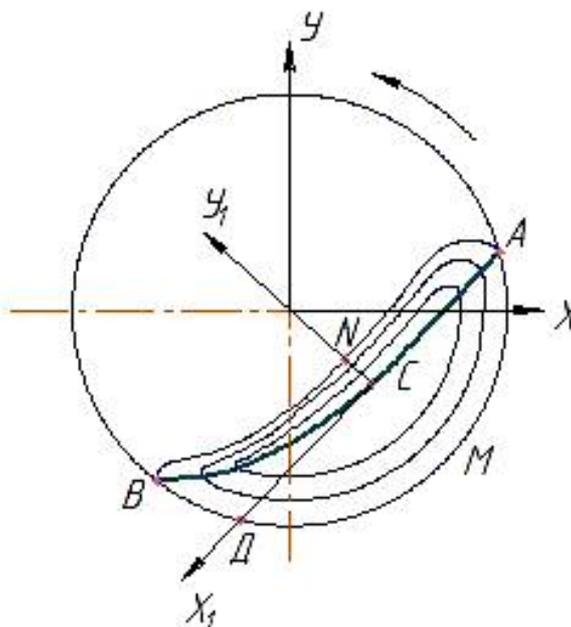

Fig. 3. The principle of operation of existing designs of continuous-running fodder mixers with a rotating tanker.

The constantly developing food resources (the appearance of new types of premixes, increasing the range of pelletized feeds, etc.) requires the creation of conditions for the intensification of the mixing processes.

Continuous running fodder mixers are most promising, among which mixers with rotating tanker are of the most practical and scientific interest.

A line ABC is a border of the layers division. A Point C is a circulation center, around which bulk material is circulating. On the section AC the transit of particles from a rising layer to the rolling down layer happens, and on the section CB conversely, from the rolling down layer into the rising one. In the rising layer particles move in concentric circles with a center on the drum rotation axis and with the angular velocities equal to the angular velocity of the drum rotation.

Preparation of a food mixture consisting of three components: (40% - shreds of rough feed (hay), 45% - shaving of feeding root crops, and 15% - milled grain) requires a fundamentally different approach [1-6, 10, 11]. The working tools of the mixer should prevent the formation of the circulation center (see point C in Fig. 3), and the mixing should occur by alternately changing the layers' position.

This principle of mixing was taken as a basis for the mixer proposed by us (Fig. 4).

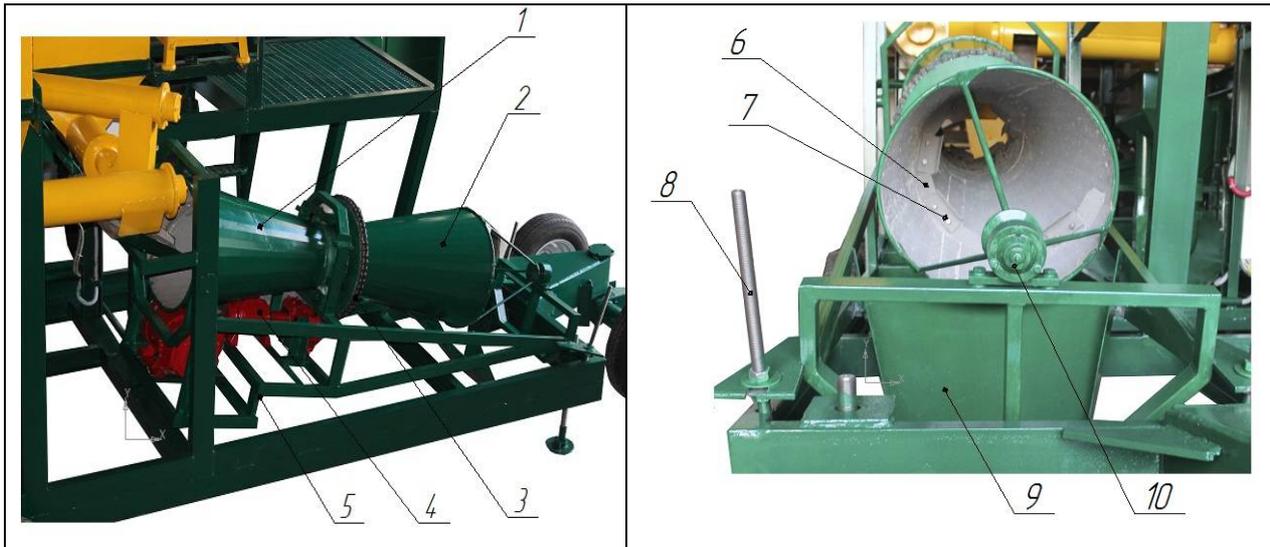

Fig. 4. Continuous-running fodder mixer: *a* – side view;

6 – view from the side of the final product unloading; 1, 2 – front and back cone, accordingly; 3, 4 – mechanism of the mixer’s drive; 5 – movable frame; 6 – screw winding; 7 - L-shaped beaters; 8- mechanism of changing the setting angle of the mixer; 9 – discharge chute; 10 – supporting block.

The rotational frequency of the continuous- running mixer is smoothly regulated with a help of a direct current motor, controlled from a common control panel through the original transformer regulator. The interval of mixer’s variable speed is $0-200 \text{ min}^{-1}$.

The mixer works in the following way. The components of the feed mixture (crushed grain, succulent and roughage fodder) are fed into the mixer with a help of proportioning devices. The front cone 1 with a help of the winding 6, situated on its inner surface, catches components and sets them moving along a spiral path. The winding is equipped with L-shaped beaters 7 with a length 100 mm, the beaters are fixed with an interval of 75 mm from each other. This allows lifting a part of the feed mixture’s layer at a height, bigger than the slope of repose of its components. This effect prevents the formation of the circulation center of the mixture’s components and mixing is provided by the alternately changing the layers’ position. Furthermore, the mixture’s shape, consisting of two truncated cones connected by a smaller base, provides a varying value of the components’ angular velocity, which also has a positive effect on the efficiency of the mixing process.

The winding provides two complete material rotations. The length of the each cone is 750 mm. The cones are connected by a cylindrical spacer plate of the length of 250 mm. The diameter of the larger base of the cones is 500 mm and of the smaller

base is 250 mm. After passing the first cone the feeding stuff is additionally mixed in the symmetrically-situated second cone. The installation angle of the mixer is changed by a screw mechanism 8 of the movable frame 5 from 0 to 25 degrees. The mixer's design allows changing the number and shape of the winding beaters, and the scheme of their installation. At the present time the mobile feed preparation shops with a batch mixer such as ISRV-12 and RSC-12 [7,8] have been developed and are used. The main disadvantage of these feed preparation shops is a low degree of homogeneity of the feed mixture, caused by the need to mix a large amount of feed ingredients at once. In its turn, this disadvantage can be eliminated by the use of the continuous-running mixers.

The feed preparation shops KЛЦ-100/1000, KЛЦ-200/2000, KЛЦ-2000 KЛЦ-3000 KЛЦ-6000 ("Maiak-6" (Lighthouse)) are very widespread using a commercially available equipment set. The new standard projects of feed preparation shops 801-460, KЛК-5, KЛО-5, КПО-150, and others were approved. The sets with a type KЛЦ are designed for the feed preparation shop equipment of specialized pig farms with the concentrate-root type of feeding. Due to the high degree of harmonization the five complexes (12 ... 14 machines each) are formed of the 19 ones, differing from each other in productivity and a kind of prepared feed.

In food preparation shops the food mixtures of high quality with a humidity of 65 ... 75% with steaming the individual components are prepared and the porridge is cooked for pigs and others. The food preparation shops KЛЦ -2000 KЛЦ-6000 ("Maiak-6" (Lighthouse)) are used in the fattening farms with a livestock of 2, 3 and 6 thousand pigs, and KЛЦ -100/1000 and KЛЦ -200/2000 are used on the mixed pig-breeding farms, respectively, with 100 and 200 breeding pigs with a breech and the 1000 and 2000 fattening animals.

The machines of food preparation shops are linked together in the process lines. The line of the tuberous roots includes a conveyor and chopper of tuberous root crops. The concentrated feed line includes the feeder. The green mass and hay flour line consists of a chopper 3, a universal crusher 5, a feeder 4 and a drag conveyor 2. The skimm line includes a centrifugal flow pump and a storage reservoir for milk 9. In the food preparation shop KЛЦ -200/2000, this line is also provided with a unit 10 for preparing a substitute for the milk. In Lugansk NAU a feed preparation shop with a continuous-running mixer was developed (Fig. 5).

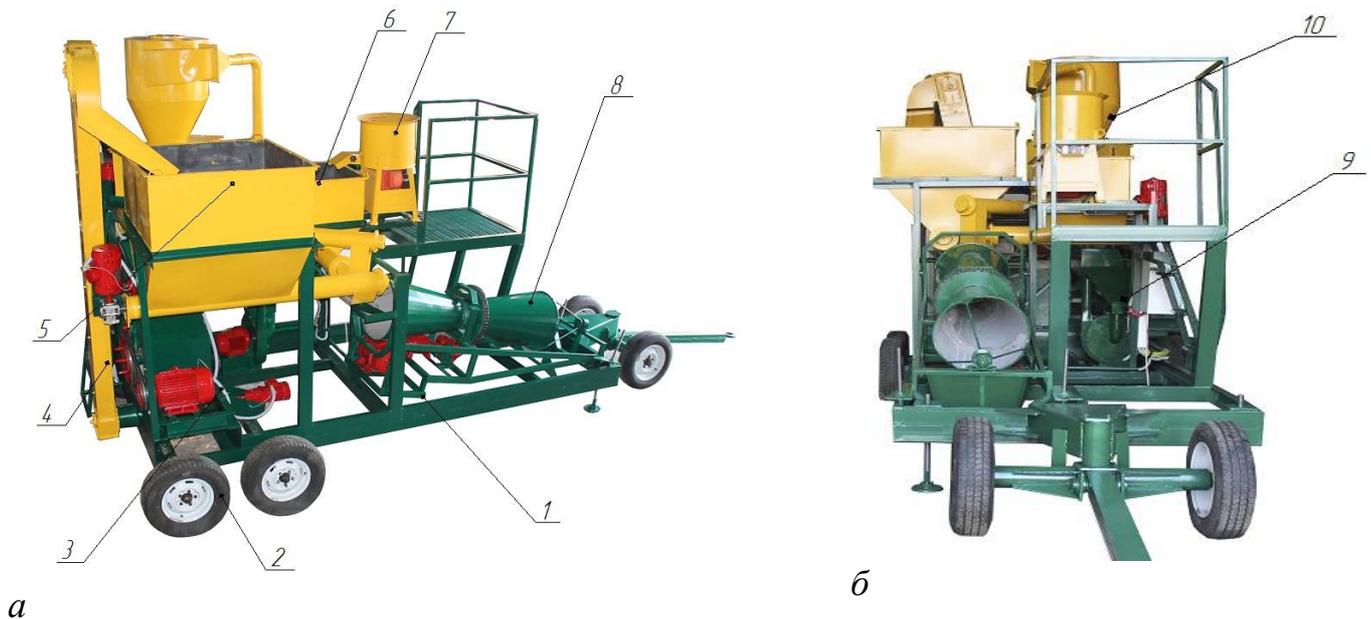

Fig. 5. Mobile feed preparation shop for small cattle : *a* – side view; *б* – front view; 1 – frame; 2 – undercarriage; 3 – chopper of rough feed; 4 – elevator; 5 – tanker-feeder of chopped rough feed; 6 - tanker-feeder of chopped succulent feed; 7 – chopper of succulent feed; 8 – a continuous-running food mixer; 9 – a chopper of concentrated feed; 10 - tanker-feeder of chopped concentrated feed.

This feed preparation shop allows to chop rough, succulent and concentrated feed, to store milling products in the tankers, to dispense milling products and mix them, preparing a food mixture with a high degree of homogeneity.

The originality of the proposed feed preparation shop is as follows [5]:

- a feed preparation shop is transportable;
- a feed preparation shop allows both simultaneously and independently perform operations of chopping, dosing and mixing. In addition, you can chop rough, succulent and concentrated feed either simultaneously or separately;
- a design of a feed preparation shop allows you to unload the prepared food mixture both in a feed dispenser and in the feed cribs for small cattle;
- a food mixture is prepared in a continuous-running mixer, which allows mixing dry shreds of hay and grain chop with a wet shaving of root crop with a high degree of homogeneity;
- a continuous-running mixer consists of two truncated cones connected by a smaller base, the inner surface of which is equipped with a screw winding.

The winding is equipped with L-shaped blades 100 mm long, the blades are installed with a distance of 75 mm from each other. This allows rising a part of a food mixture's

layer at a height bigger than the angle of repose of its components. This effect prevents the formation of the circulation center of food mixture's components and mixing is provided by an alternately changing of the layers' position. The novelty of the design solutions of the mixer is confirmed by the patent of Ukraine № 70668. The control of all units of the feed preparation shop is carried out by one operator from the common control unit.

The use of this feed preparation shop allows mechanizing and optimizing the process of food preparation in some sheep enterprises of farms completely. The feed preparation shop's productivity is 1000 kg / h. The total capacity of all the electromotors of the food preparation shop is 12,9 kW.

At the alternate work of choppers in the field environment the food preparation shop works effectively from the alternating-current generator with a capacity of 4 kW.

If necessary, the food preparation shop can be additionally equipped with an autonomous system of metered irrigation of the finished food mixture with an aqueous solution of biologically active supplements or medications. While distributing food directly to the feed cribs, the unloading part of the mixer is additionally equipped with an unloading conveyor and a sensor, registering a distribution of food per second.

4.2. Optimization of technological process parameters

In most cases while technological optimization processes in animal industry it is advisable to use the second-order design, because the processes are complex and the significant factor coefficients of regression may appear in the model which have to be raised to second power. That is why we used a three-tiered plan of Box-Benkin for three factors, which requires the least number of tests.

The structurally-technological parameters of the continuous-running fodder mixer are set according to the experimental design. With an average confidence level of $p = 0,95$ and a maximum error $\varepsilon = \pm 3\sigma$ we selected triplicate experiments. A randomization was performed - experiments were conducted in a sequence of increasing random numbers of the table.

Table 1 – Coding of the factors and choice of intervals of their variability.

Name	Value		
Designation of factors	X_1	X_2	X_3
Name of factor	Rotor speed, n_c U/min	Feed of components to the mixer q_c , kg/s	3. Mixer's angle of slope, γ_c , °
Basic level	19	0,11	12
Interval of variability	2	0,01	1

Highest level of factor	21	0,12	13
Lowest level of factor	17	0,10	11
Response function	Y – Energy intensity of the feed mixing process, $E_y, kWh/t$		

The experimental results were processed using the program Statistica 8.0 for Windows. The homogeneity of variance, the statistical significance of the regression coefficients and the adequacy of the models were tested. As a result of the calculations the regression equation in decoded form was obtained.

$$E_y = 11,472187 - 0,617291 \cdot n_c + 0,015521 \cdot n_c^2 + 25,041666 \cdot q_c - 104,166666 \cdot q_c^2 - 1,086250 \cdot \gamma_c + 0,039583 \cdot \gamma_c^2 - 0,249999 \cdot n_c \cdot q_c + 0,005000 \cdot n_c \cdot \gamma_c + 0,250000 \cdot q_c \cdot \gamma_c, \text{ kWh/t.} \quad (1)$$

The resulting regression equation allows us to estimate the impact of the factors on the technological process of feed mixing and optimize the mixer's settings. The rotor speed has the greatest impact on the energy intensity of the mixing process. In order to find the optimal (minimum) values of the energy intensity of the feed mixing process it is necessary to solve the equation (1).

$$\begin{cases} \frac{d\mathcal{E}_y}{dn_c} = -0,617291 + 0,031042 \cdot n_c - 0,249999 \cdot q_c + 0,005000 \cdot \gamma_c; \\ \frac{d\mathcal{E}_y}{dq_c} = 25,041666 - 208,333332 \cdot q_c - 0,249999 \cdot n_c + 0,250000 \cdot \gamma_c; \\ \frac{d\mathcal{E}_y}{d\gamma_c} = -1,086250 + 0,079166 \cdot \gamma_c + 0,005000 \cdot n_c + 0,250000 \cdot q_c. \end{cases} \quad (2)$$

After solving the system of equations (2) with the Cramer method using the computer program "Mathcad 15" we'll receive the optimal values of the factors for the receiving three-component feed mixture, presented in the table 2.

Finding the optimal values of the factors.

$$\begin{cases} \frac{d\mathcal{E}}{dn_c} = -0,617291 + 0,031042 \cdot n_c - 0,249999 \cdot q_c + 0,005000 \cdot \gamma_c; \\ \frac{d\mathcal{E}}{dq_c} = 25,041666 - 0,249999 \cdot n_c - 208,333332 \cdot q_c + 0,250000 \cdot \gamma_c; \\ \frac{d\mathcal{E}}{d\gamma_c} = -1,086250 + 0,005000 \cdot n_c + 0,250000 \cdot q_c + 0,079166 \cdot \gamma_c. \end{cases} \quad (3)$$

$$\Delta = \begin{cases} +0,031042 - 0,249999 \cdot +0,005000; \\ -0,249999 - 208,333332 + 0,250000; =0,52 \\ +0,005000 + 0,250000 + 0,079166. \end{cases}$$

$$\Delta x_1 = \begin{cases} -0,617291 - 0,249999 \cdot +0,005000; \\ 25,041666 - 208,333332 + 0,250000; \\ -1,086250 + 0,250000 + 0,079166. \end{cases} =9,7$$

$$\Delta x_2 = \begin{cases} -0,617291 + 0,031042 \cdot +0,005000; \\ 25,041666 - 0,249999 + 0,250000; \\ -1,086250 + 0,005000 + 0,079166. \end{cases} =0,06$$

$$\Delta x_3 = \begin{cases} -0,617291 + 0,031042 \cdot -0,249999; \\ 25,041666 - 0,249999 - 208,333332; \\ -1,086250 + 0,005000 + 0,250000. \end{cases} =6,3$$

$$X_1 = \Delta x_1 / \Delta = 9,7 / 0,514 = 19,70 \text{ U/min};$$

$$X_2 = \Delta x_2 / \Delta = 0,06 / 0,52 = 0,115 \text{ kg/s};$$

$$X_3 = \Delta x_3 / \Delta = 6,3 / 0,52 = 12,20 \text{ }^\circ.$$

Table 2. – Results of the calculation of the factors' optimal value.

Name of the factor	n_c U/min	q_c , kg/s	γ_c , °
Factor's value	19,7	0,115	12,2
Energy intensity of the feed mixing process $\Theta_y = 0,463 \text{ kWh/t}$			

On the basis of the obtained data using the program Statistica 8.0 [140] the two-dimensional cross sections were constructed. The two-dimensional cross sections were constructed at optimum values of the third factor (Fig. 4.6).

The above graphic-analytical analysis of the mathematical model using two-dimensional cross-sections and solution of the models in Mathcad 15 showed the optimal values (a combination) of the studied factors (see the table 2).

A flow of components in a mixer has the greatest impact on the energy intensity of the mixing process of rough, succulent and concentrated feed in the proposed mixer, as evidenced by the maximum coefficient of regression. The minimum possible energy intensity of the process is 0,463 kWh / t.

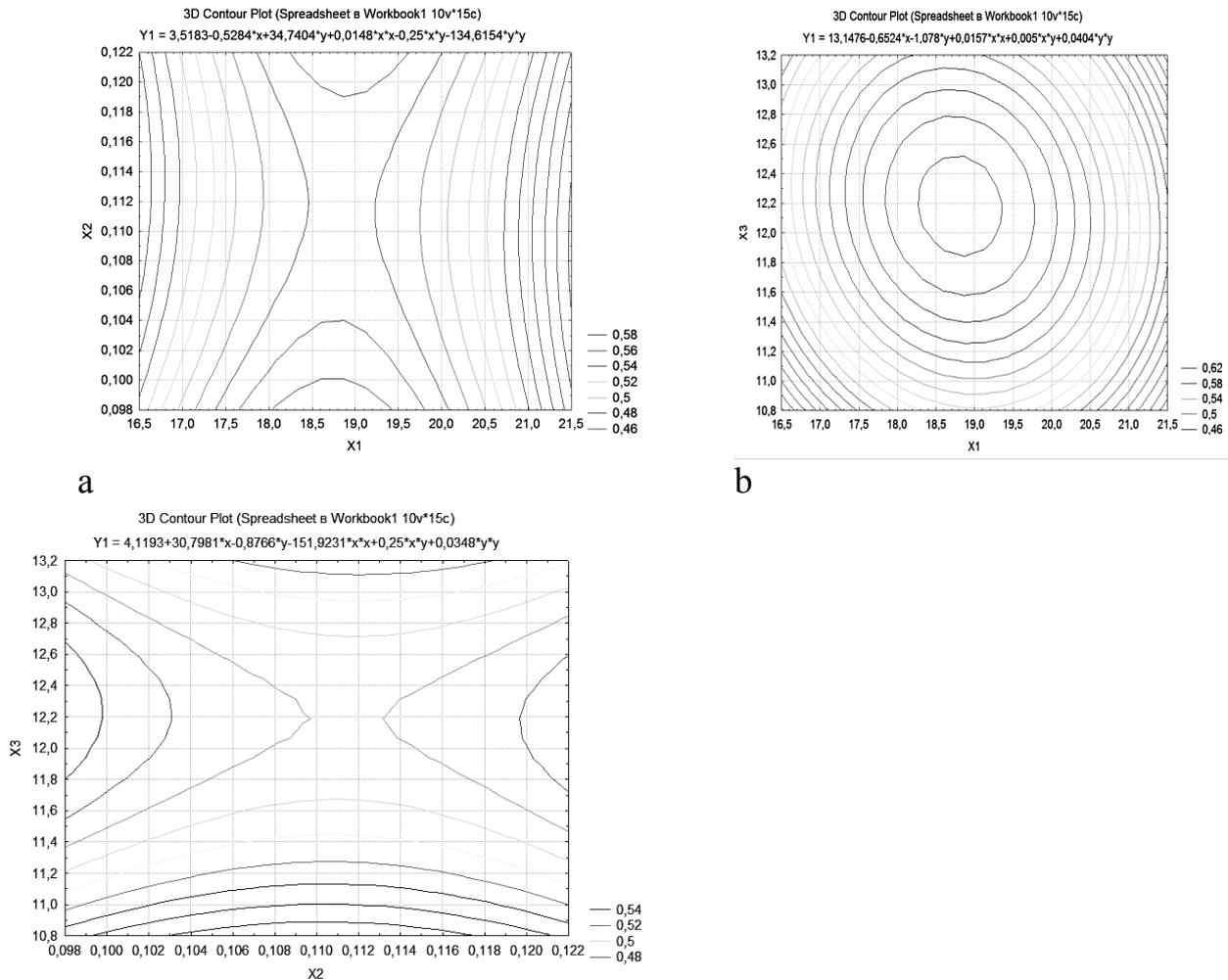

Fig. 6. Energy intensity of feed mixing process in a continuous-running fodder mixer at a fixed value of one factor:
 a - X3 ($\gamma_s = 12,2^\circ$); b - X2 ($q_c = 0,115 \text{ kg / s}$); c - X1 ($n_c = 19,7 \text{ rotations/min}$).

The above mentioned results of the experimental study confirm the current hypothesis on improving the efficiency of the technological process of mixing rough, succulent and concentrated feed by the use of a continuous-running mixer's design with a rotating tanker, which is represented by a two truncated cones, which are installed inside with a winding and blades.

One of the important issues is to maintain farm machinery and equipment constantly in a good working condition. The farm repair service, repair and service enterprises of different levels of AIC of Ukraine play here the decisive role. In service, a differentiated approach in determining the frequency and complexity of engineering design activities for different types of machines is provided for machinery and equipment of livestock farms. The aggregate-node repair method is considered to be the most promising for the machine and tractor fleet of households, providing the replacement of faulty components and assembly units for new or repaired from the exchange fleet.

A wide variety of food preparing machines indicates a need for a specific representation of each type of these machines and simultaneously possibilities of the use of standard, unified technologies for their repair productivity of animals.

Conclusions.

1. It is inappropriate to chop concentrated and rough feed simultaneously, because the fibrous materials of rough feed reduce the impact force of grain with the working surface of the chopper, that is why equipping the screw working bodies with knives doesn't give the desired degree of chopping all components of feed mixtures for feeding small cattle

2. The mobile feed preparation shop for small cattle should chop rough, succulent and concentrated feed, accumulate the milling products in tankers, dose the milling products and mix them, preparing a food mixture with a high degree of homogeneity.

3. It is advisable to mix the above mentioned feed components in the continuous-running fodder mixer.

4. The effective continuous-running fodder mixer should lift a part of the food mixture's layer at a height, bigger than the slope of repose of its components. This effect prevents the formation of the circulation center of the mixture's components and mixing is provided by the alternately changing the layers' position.

5. The results of the experimental research confirmed the theoretical backgrounds for the study of the technological process of mixing rough, succulent and concentrated fodder by a continuous-running mixer with a rotating tanker. The discrepancy between the results of experimental and theoretical studies on the set optimal mixer's modes of operation does not exceed 4-8%.

References:

1. *Melnikov S. V. Mechanization and automatization of cattle farms / Melnikov S. V. – L.: Kolos, 1978.*
2. *Nazarov S. I., Bober O. A. Improved fodder shredder -mixer / Nazarov S. I., Bober O. A. Tractors and agricultural machines.- 1989.- № 5.- Pages. 39-40.*
3. *Perednya V. I. Ground of vertical type fodder shredder-mixer characteristics. Interdepartmental subject collection.- Issue 27 / Perednya V. I. CNIIMESH of the nonchernozem belt in USSR.- Mn.: Uradzhai, 1984.- Pages.20-24.*

4. *Kartashov L. P., Bashkov A. F., Manannikov P. P. Improvement of a shredders' work process / Kartashov L. P., Bashkov A. F., Manannikov P. P. Farm mechanization and electrification.- 1987.- № 9.- Pages. 44-45.*
5. *A fodder shredder-mixer-dispenser ISRV-12. Bobruisk Agromash. Access mode <http://www.agromash.by/catalog/foddermachine/isrv12/>.*
6. *A fodder shredder-mixer-dispenser RSK-12. "BelMix" Access mode <http://belrusagro.ru/kormorazdatchiki/razdatchik-smesitel-kormov-rsk-12-belmiks.html>.*
7. *Karabinesh S. S. Features troubleshooting holographic methods of machine parts / S. S. Karabinesh/ - K .: Naukova look around, Mizh. Sciences. Conf. heaps., Part 1, 2014.- 82-87s.*
8. *Mzhelskii N. I., Smirnov A.I. Information book in mechanization of cattle farms and complexes / N. I. Mzhelskii, A. I. Smirnov. - M.: – Kolos, 1984.*
9. *Belyanchikov N. N., Smirnov A. I. Mechanization of cattle breeding / N. N. Belyanchikov, A. I. Smirnov. - M.: Agropromizdat, 1989.*
10. *Zavrazhnov A. I., Nikolaev D. I. Mechanization of feed preparing and feed storage / A. I. Zavrazhnov, D. I. Nikolaev. - M.: Agropromizdat, 1990.*
11. *Mechanization and technology of manufacturing of cattle breeding / [Koba V. G., Braginet N. V., Murusidze D. N., Nekrashevich V. F. and others.]; under the editorship of Braginet N.V. - M.: Kolos, 1999.*
12. *Venediktov A. M. Feeding farm animals: Reference book.- the 2-nd edition. revised and corrected / A. M. Venediktov - M.: Vysshiaia shkola, 1980. - 336 pages.*
13. *Braginet N. V., Palishkin D. A. / Course and diploma projects in animal mechanization / N. V. Braginet, D. A. Palishkin - M.: Agropromizdat, 1991. - 191 p.*
14. *Kulakovskii I. V. Machinery and equipment for the feed preparation / I. V. Kulakovskii - M.: Rosselkhozizdat, 1987. - 226 p.*

15. Melnikov S. V. *Technological equipment of livestock farms and complexes: 2nd ed. revised and completed.* / S. V. Melnikov - M.: Agropromizdat, 1985.- 640 p.
16. Karabinesh S. S. *Defekty. Damages of partss. Methods of determining/* S. S. Karabinesh. - Germany Saabryuken, Lambert, 2013.- 89 p.
17. *Justification of the technological process and parameters of the working bodies of the flexible general small-sized food preparation unit in case of rough feed chopping: thesis research... PhD in Technical Sciences: 05.20.01 /* Volvak Sergei Fedorovich – Lugansk, 1998. – 178 p.
18. Goryachkin V. P. *Collected Works: in 3 volumes /* V. P. Goryachkin. - M.: Kolos, 1968. - 484 p.
19. Reznik N. E. *Theory of blade cutting and basics of cutting machines calculation /* N. E.Reznik. – M: Mashinostroienie (Machine building), 1975. – 311 p.

CONTENTS

I. PEDAGOGICAL SCIENCES

PhD in Pedagogy, Kirychenko S. V. Professional fulfillment as a high school classroom teaching profession	3
PhD in Technical Sciences, Komarov V. I., Corzh G. I. Newest technologies in training on Occupational safety and health	9
PhD in Pedagogy, Kutsenko T. V. Acmeological principles of professional self-realization of teachers of secondary schools	14
Mainaev F. Y. Social Networks usage in online study	22

II. MEDICAL AND PSYCHOLOGICAL SCIENCES

Doctor in Medicine, Professor, Bocharov V. A., PhD in Medicine, Associate Professor, Kuts L. V., PhD in Medicine Bocharova V. V. Pathogenetic aspects of clinical syndromology "cosmetology", "vegetative" and "somatic" genesis in chronic dermatoses	31
Lustina Ye.Yu. Political leaders, their types and personal qualities: the psychological aspect	38

III. POLITICAL AND JURIDICAL SCIENCES

PhD in Juridical sciences, Spivak M. V. The experience of Southern European countries in the implementation of the policy of preservation of health	45
--	----

PhD in Juridical sciences, Koropatnik I. M.

Theoretical and methodological foundations of social institutions

classification of civil society

58

IV. PHILOSOPHICAL SCIENCES

Chernyshov V. A.

“Soft power”, communication and the problem of humanitarian crisis

73

V. TECHNICAL SCIENCES

PhD, Engineering Sciences (Machines and Means of Mechanization of Agricultural Production), PhD, Engineering Sciences (Project and Program Management), Alatom Mohammad Fayiz Ahmad

79

Features grinders - mixer with optimization of process parameters